

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Τὰ διαφεύγοντα τοὺς πολλοὺς, ὑφ' ἑτέρων δ'
εἰρημένα σποράδην ἢ πρὸς ἀναθήμασιν ἢ ψη-
φίσμασιν εὐρημένα παλαιοῖς πεπείραμαι συνα-
γαγεῖν, οὐ τὴν ἄχρηστον ἀθροίζων ἱστορίαν,
ἀλλὰ τὴν πρὸς κατανόησιν ἥθους καὶ τρόπου
παραδιδούς.

ΠΛΟΥΤ. Νικίας 1, 5

Ο ΜΕΝΤΩΡ, Χρονογραφικὸ καὶ Ἱστοριοδιηγητικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας,
ἐκδίδεται τὸν Ἀπρίλιο, Ἰούνιο, Ὀκτώβριο καὶ Δεκέμβριο κάθε ἔτους
μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ, ὁ ὁποῖος συντάσσει τὰ ἀνυπόγραφα κείμενα.

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ:

Πρὸς τοὺς ἑταίρους: 177-178 • Ὁ Ἀρχαιολογικὸς Σύλλογος. Ἡ πρώτη Ἀκαδημία
στὴν ἐλευθερωμένη Ἑλλάδα: 179-286 • Πρόγραμμα μαθημάτων 2007-2008 τῆς
Σχολῆς Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης: 287-288.

Ἐκδοτικὴ φροντίδα Ἐλευθερίας Κονδυλάκη Κόντου

ISSN 1105-7181

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 106 72 Ἀθήναι
Fax 210 3644996 • τηλ. 210 3625531 • archetai@otenet.gr • www.archetai.gr

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟ • ΤΕΥΧΟΣ 84 • ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2007

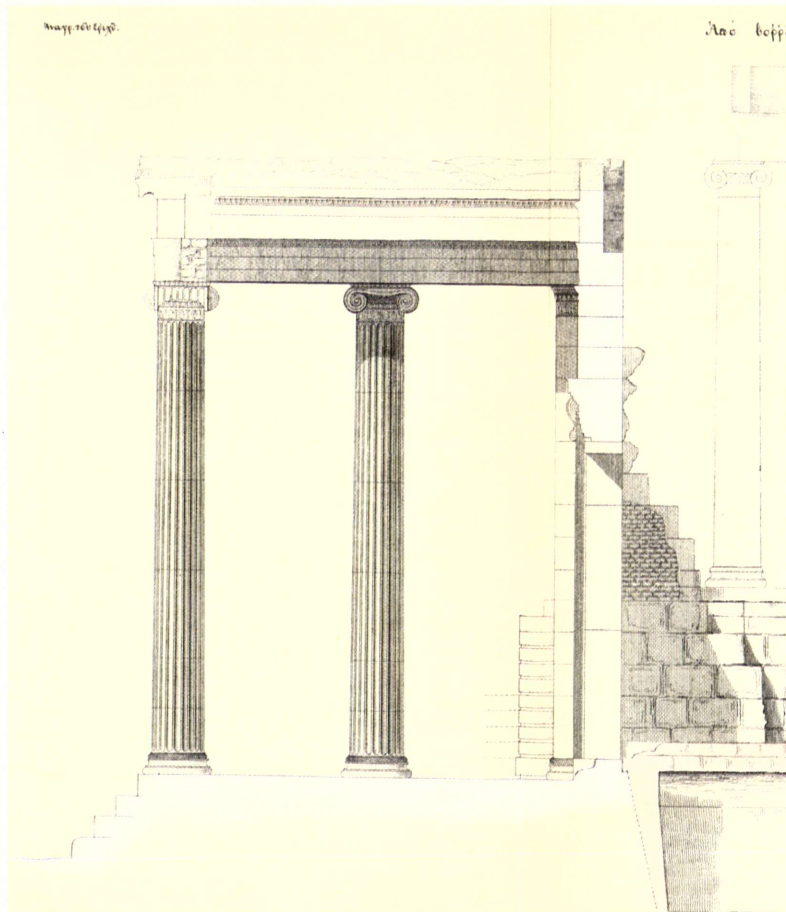
Πρὸς τοὺς Ἑταίρους

Ἀνάμεσα σὰ ἐπιτεύγματα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα εἶναι καὶ ἡ σύσταση τῆς πρώτης Ἀκαδημίας στὴν ἐλευθερωμένη Ἑλλάδα. Ὁ βίος τῆς ἦταν σύντομος καὶ δὲν ἀφῆσε ἀναμνήσεις, ἀποτελοῦσε ὅμως ἡ προσπάθεια γιὰ τὴ δημιουργία τῆς γενναῖο βῆμα τῶν τότε προκατόχων μας στὴν Ἑταιρεία, ἐταίρων καὶ Συμβουλίου, προσπάθεια συσπείρωσης τῶν ἐπιστημονικῶν δυνάμεων τῆς Ἀθήνας στὴν ὁποία βρισκόταν ὅ,τι καλύτερο διέθετε τότε ὁ τόπος μας.

Ἡ Ἀκαδημία αὐτὴ ὀνομαζόταν Ἀρχαιολογικὸς Σύλλογος καὶ ὁροῦσε παράλληλα μὲ τὴν Ἑταιρεία τῆς ὁποίας ἀποτελοῦσε μέρος. Ξεκίνησε μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ πίστη στὴν ἰδέα τῆς ἐπιστήμης καὶ ἔσβησε σιωπηλὰ χωρὶς νὰ ἀφήσει ἀνάμνηση. Γιὰ τοὺς λίγους σπουδασμένους στὴν Εὐρώπη, δηλαδὴ στὴ Γερμανία, Ἕλληνες τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰ., ἡ ἰδέα τῆς Ἀκαδημίας ἦταν ἐλκυστικὴ. Νέα προσπάθεια ἐγίνε τὸ 1867 μὲ τὴν ἀπόπειρα ἱδρύσεως «Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συνεδρίου», Ἀκαδημίας δηλαδή, ποὺ θὰ εἶχε ὡς σκοπὸ τὴν καλλιέργεια τῆς γλώσσας (*Οἱ περὶ Ἀκαδημίας ιδέες κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα, ΠΑΑ 2002, 311-323).

Καὶ αὐτὴ ἀπέτυχε. Μερικὰ χρόνια νωρίτερα, τὸ 1859, εἶχε ἀρχίσει ἡ οἰκοδόμησις τοῦ μεγάρου τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἡ θέα τοῦ μεγαλόπρεπου οἰκοδομήματος, πὸν σχηματιζόταν σιγὰ σιγὰ, συντηροῦσε τὴν προσδοκίαν τῆς ἵδρυσις μιᾶς Ἀκαδημίας, ὅπως οἱ Ἀκαδημίες τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν.

Ἡ διήγησις τοῦ σύντομου βίου τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου ζωντανεῦει μία λησμονημένη πτυχὴ τοῦ ἔργου τῆς Ἐταιρείας τῶν 170 χρόνων τῆς, πὸν ἐορτάσαμε φέτος.

Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου Ἐπιτροπῆς (Ἀθήνησιν 1853), πίναν 2 (ἀπόσπασμα). Σχέδιο Παναγιώτη Κάλκου. Πλάγια ὄψη καὶ τομὴ τῆς βόρειας πρόστασις τοῦ Ἐρεχθείου.

Ο ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ Η ΠΡΩΤΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

Εἰσαγωγή. Στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ πραγματεύομαι μὲ συντομία τὴν ἱστορία τοῦ *Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου*, μέρους τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ποὺ δημιουργήθηκε μὲ ἔμπνευση καὶ πρωτοβουλία τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρίζου Ραγκαβῆ. Ὁ ὄνειροπόλος ἀλλὰ καὶ δραστήριος καὶ πολυσχιδῆς ἐκεῖνος Ἕλληνας τοῦ 19ου αἰῶνος, πρῶτος Γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, μορφωμένος στερεὰ στοὺς κόλπους τῆς ἀρχοντικῆς τοῦ οἰκογενείας στὸ Φανάρι καὶ κατόπιν σπουδασμένος στὸ Μόναχο, στὴ στρατιωτικὴ Σχολή, ἀλλὰ καὶ σ' ἓνα περιβάλλον ὑψηλοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου, ἐπιθυμοῦσε νὰ δημιουργήσει στὴν Ἑλλάδα τοῦ 1848 τοὺς θεσμοὺς ἐκείνους τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Ἐπιστήμης ποὺ ἄκμαζαν τότε στὴν Εὐρώπῃ, τὶς Ἀκαδημίες. Τὸ ἐλληνικὸ κράτος περιορισμένο μέσα σὲ μίζερα σύνορα, μὲ πληθυσμὸ μικρό, γεννημένο ἀπὸ ἓναν μακρότατο ἀπελευθερωτικὸ πόλεμο, ἐμφύλιους πολέμους, καὶ τὴν ἄτυχη περίοδο τοῦ Καποδίστρια διέθετε, τότε, στὴν Ἀθήνα λίγα πρόσωπα μὲ καλλιέργεια ἀνθρωπιστικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ, φιλολόγους, νομικούς, γιατροὺς, θεολόγους, ποὺ ἦσαν καὶ μέλη τῆς πρὶν ἀπὸ μόλις ἔνδεκα χρόνια ἰδρυμένης ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Μὲ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Ραγκαβῆς ἀποπειράθηκε νὰ δημιουργήσει Ἀρχαιολογικὴ Ἀκαδημία μὲ ἀπώτερο σκοπὸ νὰ ἐνώσει ὅλους τοὺς ἐπιστημονικοὺς συλλόγους καὶ ἑταιρεῖες τῆς Ἀθήνας καὶ νὰ φτιάξει Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν. Ἐπειδὴ εἶχε συναίσθηση τοῦ παράτολμου τῆς προσπάθειας αὐτῆς ὀνόμασε τὸ δημιούργημά του *Ἀρχαιολογικὸ Σύλλογο* γιατί θεώρησε, ὅτι ἡ ὀνομασία Ἀκαδημία θὰ ἦταν ὑπερβολικὴ. Οἱ προσπάθειές του γιὰ τὴ συνένωση τῶν ἄλλων ἑταιρειῶν τῆς Ἀθήνας, ἱατρικῆς, φαρμακευτικῆς, φυσικῆς κ.ἄ., δὲν εὐοδώθηκαν.

Ἡ ἀπόπειρα τοῦ Ραγκαβῆ δὲν ἦταν ἡ πρώτη στὴ νεώτερη Ἑλλάδα ἀλλὰ ἦταν ἡ πρώτη στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, ποὺ ἀπέκτησε ὑπόσταση, ἔστω γιὰ λίγα χρόνια. Στὸν τόπο μας ἀπὸ

νωρίς υπήρξαν προσπάθειες δημιουργίας Ἀκαδημιῶν· οἱ περισσότερες ἦσαν βραχύβιες, ὅπως λ.χ. οἱ Ἀκαδημίες ποὺ δημιουργήθηκαν στὴν Κρήτη, τῶν Νινί στὸ Ρέθυμνο τὸ 1561, τῶν Stravaganti στὸ Ἡράκλειο ἀργότερα, καὶ τρίτη τῶν Sterili στὰ Χανιά¹.

Ἀνάλογες Ἀκαδημίες εἶχαν ἰδρυθεῖ² στὴν Κέρκυρα. Τὸ 1636 ἰδρύθηκε ἡ Ἀκαδημία τῶν *Ἐξησφαλισμένων* (degli Assicurati, 1656-1716) καὶ λίγο ἀργότερα τῶν *Γονίμων* (Dei Fertili). Τὸ 1732 γεννιέται τρίτη Ἀκαδημία, ἡ τῶν *Περιπλανωμένων* (Quos Phoebus vocat errantes), τὸ 1807 ἰδρύεται πάλι στὴν Κέρκυρα, ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ κατοχή, ἡ *Ἰονικὴ Ἀκαδημία* ποὺ διατηρήθηκε ἕως τὸ 1814³. Τὸ 1824 ἐπανιδρύθηκε ἀπὸ τὸν Λόρδο Γκύλφορντ ὡς Πανεπιστήμιο⁴.

Κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας ἰδρύθηκαν, ἐκτὸς τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κερκύρας, ἀνώτερες σχολές, τὶς ὁποῖες οἱ λόγιοι ὀνόμαζαν *Ἀκαδημίες* γιὰ νὰ τονίσουν τὸ ὑψηλὸ ἐπίπεδο τῆς μάθησης ποὺ παρείχαν. Σκοπὸς τῶν σχολῶν αὐτῶν ἦταν ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ διάδοση τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, παράλληλα πρὸς τὰ ἱερὰ γράμματα. Σ' αὐτὲς ἀνήκουν ἡ Πατριαρχικὴ Σχολὴ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Ἀθωνιὰς Σχολὴ καὶ ἡ Πατμιάς Σχολή.

Στὴν Ἀθήνα, τὸ 1812, μὲ προτροπὴ τοῦ Βύρωνος, ἰδρύθηκε βραχύβια *Ἀκαδημία Φιλαθηναϊκὴ*^{4α}. Τὴν διαδέχθηκε ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρεία⁵, ἡ ὁποία εἶχε ὡς μέλη διάφορους λογίους, Ἕλληνες καὶ πολλοὺς Βρετανούς, γνωστοὺς ἀρχαιοφίλους τῆς ἐποχῆς, ποὺ ἀσχολοῦνταν καὶ μὲ τὸ ἐμπόριο τῶν ἀρχαιοτήτων. Οἱ σκοποὶ τῆς σχολῆς ἦσαν ἐκπαιδευτικοί. Τὸ 1826 ἰδρύθηκε ἡ *Ἀκαδημία Σμύρνης*, στὴν ὁποία μετεῖχε ὁ Λουδοβίκος Fauvel, ὑποπρόξενος τῆς Γαλλίας στὴν Ἀθήνα. Μετὰ τὴν ἔκρηξη τῆς Ἐπανάστασης τοῦ '21 εἶχε καταφύγει στὴ Σμύρνη γιὰ λόγους ἀσφαλείας. Καὶ αὐτὴ ἡ Ἀκαδημία, στὴν ὁποία γίνονταν ἐπιστημονικὲς ἀνακοινώσεις, ἱστορικὲς καὶ ἀρχαιολογικὲς, ἦταν βραχύβια.

Ἀνάμεσα στοὺς εὐγενεῖς μύθους τοῦ καιροῦ μας ἦταν κι ἐκεῖνος κατὰ τὸν ὁποῖο διακαῆς ἦταν ὁ πόθος τῶν Ἑλλήνων τοῦ 19ου αἰ. νὰ ἰδρύνουν Ἀκαδημία μέσα στὴν ὁποία θὰ κατοικοῦσαν οἱ Μοῦσες, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Φίλιππος Ἰωάννου στὸ ἐπίγραμμα τοῦ ποὺ εἶναι χαραγμένο στὴ μεγάλη αἴθουσα

της Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν⁶. Σὲ τοῦτο ἤθελαν νὰ μιμηθοῦν τὶς ξένες Ἀκαδημίες, τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰταλίας, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν οἱ ἀναγκαῖες προϋποθέσεις γιὰ τὴ λειτουργία της, δηλαδὴ οἱ λογοτέχνες, οἱ ποιητές, οἱ λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες, σὲ εὐλογο ἀριθμὸ, ποὺ θὰ ἔδιναν ὑπόσταση στὴν Ἀκαδημία.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἐπαναστάσεως, τὸ 1824, σχεδιάστηκε ἵδρυση Ἀκαδημίας στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα⁷. Ἡ Ἀκαδημία αὐτὴ δὲν θὰ ἦταν ἐκπαιδευτήριό ὅπως ἡ Ἀθωνιάς, ἡ Πατμιάς καὶ ἡ Ἰόνιος, ἀλλὰ ἴδρυμα ὅπως περίπου μία σημερινὴ Ἀκαδημία καὶ σκοπὸς τῆς θὰ ἦταν ἡ καλλιέργεια τῶν γραμμάτων καὶ ἡ πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν. Τριάντα ἔνα εἶναι τὰ πρόσωπα ποὺ ὑπογράφουν τὴν ἀναλυτικὴ πρόταση ἱδρύσεως τῆς πρὸς τὸ Βουλευτικὸ Σῶμα, ἡ ὁποία ἂν καὶ συζητήθηκε δὲν πραγματοποιήθηκε, διότι τὰ προβλήματα τοῦ τόπου κατὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἐπισκίαζαν κάθε τι τὸ ὁποῖο δὲν βοηθοῦσε στὴ διάσωση τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸν ἐχθρό. Τὸ σχέδιο τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας ἀνακοινώθηκε ἀπὸ τὸν Πέτρο Ὀμηρίδη Σκυλίτση καὶ στοὺς Ἑλληνες τῶν Ἰονίων Νήσων.

Friedrich Thiersch.

Σώζεται ή απάντηση έννέα Κερκυραίων με την όποία έπαινεϊται τó έγγχείρημα καϊ ανακοινώνονται κάποιες σκέψεις τους για την όργάνωση της 'Ακαδημίας⁸.

Μεταξύ τών εισηγητών της πρότασης ίδρυσης της 'Ακαδημίας ήσαν ό 'Ιωάννης Κωλέττης, ό 'Ανθίμος Γαζής, ό Γρηγόριος Κωνσταντάς, ό Νεόφυτος Βάμβας καϊ άλλοι λόγιοι καϊ άγωνιστές. 'Ανάμεσά τους ό Γεώργιος Αϊνιάν, ό Γεώργιος Γεννάδιος, ό 'Αναστάσιος Πολυζωίδης καϊ ό Δρόσος Μανσόλας θα γίνουν, δεκατρία χρόνια άργότερα, τó 1837, ιδρυτικά μέλη της *έν 'Αθήναις 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας*.

Ρομαντικές αναπολήσεις κάνει ό Φρειδερίκος Τίρς (Thiersch) ως πρòς την μελλοντική 'Ακαδημία, ξεχωριστή άπò τó Πανεπιστήμιο, πού θα ιδρυόταν στην 'Αθήνα στη θέση της αρχαίας 'Ακαδημίας⁹. 'Ηδη όμως έπιτροπή, διορισμένη άπò την 'Αντιβασιλεία τó 1833, πρότεινε σχέδιο όργανώσεως της εκπαίδευσης καϊ μαζί πρότεινε τη σύσταση *Πανελληνίου 'Ακαδημίας*¹⁰ της όποίας καθορίζεται ό σκοπός καϊ ή θέση όπου θα έγκатаσταθεϊ. Εϊναι ό χώρος όπου βρισκόταν στην αρχαιότητα ή 'Ακαδημία τού Πλάτωνος. 'Η 'Αντιβασιλεία ανταποκρίθηκε θετικά στην εισήγηση της 'Επιτροπής, την όποία είχε συντάξει ό 'Αναστ. Πολυζωίδης. 'Ετσι σιδόν νόμο της 10/22 Μαΐου 1834 «Περì τών έπιστημονικών καϊ τεχνολογικών Συλλογών, περì ανακαλύψεως καϊ διατηρήσεως τών αρχαιοτήτων καϊ της χρήσεως αυτών», προβλέπεται ή ίδρυση *'Ακαδημίας τών*

Ἀναστάσιος Πολυζωίδης.

Georg Ludwig von Maurer.

Ἐπιστημῶν καὶ ἄλλης τῆς τῶν Ὠραίων Τεχνῶν (ἄρθρ. 1, 5, 18, 20α, 34). Μάλιστα ὁ συντάκτης τοῦ νόμου Georg Maurer ἤθελε νὰ ἐγκαινιασθεῖ ἡ Ἀκαδημία στὶς 2 Νοεμβρίου 1834, ἡμέρα τῶν γενεθλίων του, καὶ μὲ τὴν εὐχὴ τῆς ιδρύσεώς τους τελειώνει τὸ ἔργο του *Das griechische Volk*¹¹. Τὴν ἵδρυση τῆς Ἀκαδημίας οἱ Ἕλληνες ἀρμόδιοι κρατικοὶ λειτουργοὶ θεωροῦσαν ὡς κάτι τὸ βέβαιο. Ὁ Ὑπουργὸς Παιδείας Ἰάκωβος Ρίζος Νερουλὸς σὲ εἰσήγησή του πρὸς τὸν Ὁθωνα¹² γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, προτείνει τὴν ἔκδοση ἐπιστημονικοῦ ἀρχαιολογικοῦ περιοδικοῦ, τῆς *Εφημερίδος Ἀρχαιολογικῆς* ἢ ὁποῖα “reproduira aussi les interprétations qui en seraient faites par les savants étrangers et lequel enfin n’atteindra son plus haut point de perfection que lorsque l’archéologie fera partie de la famille de littérature dans l’Université, et que l’académie national admettant dans son sein aussi des savants antiquaires, aura pris le journal sous ses auspices”.

Τροποποίηση τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Ἐνδεκα μόλις χρόνια μετὰ τὴν ἵδρυση τῆς Ἐταιρείας ἔγιναν μεγάλες μεταβολές στὴ μορφή της. Οἱ ἀθρόες παραιτήσεις τῶν μελῶν τῆς Ἐταιρείας καὶ ἡ δυσπραγία στὴν ἐκτέλεση ἀξιόλογων ἐργασιῶν ὥθησαν τὸ πλέον δραστήριο μέλος

του Συμβουλίου της, τὸν Ἀλέξανδρο Ρίζο Ραγκαβῆ, στὴν τροποποίηση τοῦ ἀπλοῦ Ὁργανισμοῦ τοῦ 1837. Στὰ *Ἀπομνημονεύματά*¹³ του ἐξηγεῖ τοὺς λόγους τῶν ἐνεργειῶν του:

«Μετὰ δὲ τοῦ Κωλέττου τὸν θάνατον ἐξελέγη Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας ὁ Μανσόλας¹⁴. Ἐγὼ δέ, μὴ ὡς πρὸς τὴν παρακμὴν αὐτῆς ἀπατώμενος, ἐσκέφθην περὶ μεταρρύθμισεως τοιαύτης τοῦ ὁργανισμοῦ αὐτῆς, ὥστε νὰ δύναται νὰ ὑφίσταται καὶ ὅτε ἐστερεῖτο πόρων, μέχρις οὗ αἰσιώτεροι περιστάσεις θὰ παρουσιάζοντο. Κατὰ σχέδιον λοιπὸν ὃ ὑπέβαλον εἰς τὴν ψήφισιν τῆς Ἑταιρίας, καὶ ὃ ἐνεκρίθη ὑπ' αὐτῆς καὶ ἐκυρώθη καὶ διὰ διατάγματος, θὰ διηρεῖτο ἔκτοτε ἡ Ἑταιρία εἰς *Σύλλογον βουλευομένων* μελῶν, ἀριθμοῦ ὀρισμένου, μετὰ ξένων *ἀντεπιστελλόντων* μελῶν, ἐπίσης ὀρισμένου ἀριθμοῦ, καὶ ἐκ μελῶν *συντελῶν*, ἀριθμοῦ ἀορίστου, μόνην ὑποχρέωσιν ἐχόντων νὰ καταβάλλωσι συνεισφοράν τινα ἐτησίως. Τῶν βουλευομένων μελῶν μικρὸς τις ἀριθμὸς ὀρίσθη νὰ ἐκλεγῇ ὑπὸ πάσης τῆς Ἑταιρίας, τὰ δὲ λοιπά, ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, βαθμηδόν, ὑπὸ τῶν προεκλεχθέντων, ὡς προσὸν ἔχοντα τὴν ἔκδοσιν σπουδαίου τινὸς ἀρχαιολογικοῦ ἢ ἱστορικοῦ συγγράμματος αὐτῶν.

Οὕτω, καὶ πόρων ἐλλειπόντων, ἐδύναντο τὰ βουλευόμενα μέλη, ἔνεκα τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῶν εἰδικότητος, νὰ γίνωνται χρήσιμα διὰ τῶν ἀρχαιολογικῶν μελετῶν τῶν».

Ὁ Ὁργανισμὸς¹⁵ ἀποτελεῖται ἀπὸ 61 ἄρθρα καὶ ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὸν Ὁθωνα μὲ τὸ ἀπὸ 13 Ἰουνίου 1848 διάταγμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀπονεμήθηκε στὴν ἐταιρεία ἡ *βασιλικὴ προστασία*: «1) Ἐγκρίνομεν τὸν ὑποβληθέντα ἡμῖν καὶ ἐνταῦθα ἐπιστρεφόμενον κανονισμὸν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας συνιστάμενον ἐξ ἄρθρων ἐξήκοντα καὶ ἑνός, χορηγοῦντες αὐτῇ τὴν Ἡμετέραν ἄμεσον προστασίαν. 2) Ἐκφράζομεν εἰς τὴν Ἑταιρείαν ταύτην τὴν εὐαρέσκειαν ἡμῶν διὰ τὰς μέχρι τοῦδε τελεσιουργοὺς αὐτῆς προσπάθειας ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν μνημείων».

Μὲ τὸν νέον Ὁργανισμὸ ἡ Ἑταιρεία ὀνομάστηκε *Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία* καὶ τὰ μέλη της χωρίσθησαν σὲ δύο κατηγορίες: σὲ *μέλη συντελῆ* ἀπεριορίστου ἀριθμοῦ Ἕλληνες καὶ μὴ, κατοίκους τῆς Ἑλλάδος ἢ τοῦ Ἐξωτερικοῦ, τὰ ὁποῖα ἐκλέγονταν ἀπὸ τὴν Ἐφορεία. Τὰ συντελῆ μέλη πλήρωναν συνδρομή, τὰ παλαιὰ τῆς ἐταιρείας τὰ ὁποῖα αὐτοδικαίως ἐκ-

λέγονταν, πλήρωναν τὴν ἀρχικὴ συνδρομὴ τῶν 15 δραχμῶν, τὰ νέα 36 δραχμῆς ἐτησίως ἢ 360 δραχμῆς ἐφάπαξ. Στὴ δευτέρῃ κατηγορίᾳ ἀνῆκαν τὰ βουλευόμενα μέλη τὰ συντρέχοντα τὴν Ἑταιρείαν διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῶν γνώσεων, καὶ ἐργαζόμενα εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ὑπομνημάτων αὐτῆς, Ἕλληνες ἐπιστήμονες κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι μεγαλύτερος τῶν τριάντα καὶ δὲν πλήρωναν συνδρομὴ. «Μέχρις οὗ ἡ Κυβέρνησις ἀποφασίσῃ περὶ συστάσεως ἐθνικῆς Ἀκαδημίας, τὰ βουλευόμενα μέλη θέλουσι καλεῖσθαι: Σύλλογος τῶν Βουλευομένων μελῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας». Ὑπῆρχε καὶ τρίτη κατηγορία, τὰ 60 ἀντεπιστέλλοντα μέλη τοῦ Συλλόγου, Ἕλληνες ἐκτὸς Ἑλλάδος ἢ ξένοι ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος¹⁶.

Τὰ βουλευόμενα μέλη ἀποτελοῦσαν εἶδος καὶ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, γιατί ἀποφασίζαν, γιὰ λογαριασμὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τὴν ἐκτέλεση ἀνασκαφῶν, τὴν ἀγορὰ ἀρχαίων, ἐνέκριναν δαπάνες, ἀνέθεταν ἐργασίες, ἔκαμαν προτάσεις στὴν Κυβέρνηση, ἢ γνωμοδοτοῦσαν σὲ ἐρωτήματά της καὶ ἐπὶ πλέον ἀνακοίνωναν στὸν Σύλλογο καὶ δημοσίευαν ὑπομνήματα σχετικὰ μὲ τὶς ἀρχαιότητες καὶ τὸν ἀρχαῖο κόσμον.

Τὰ μέλη ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Ἀθήνα, συντελῆ καὶ βουλευόμενα, ἐξέλεγαν κάθε τριετία, ἀπὸ τὴν ὁλομέλεια τῆς Ἑταιρείας, τὸν Πρόεδρο καὶ κάθε χρόνο τὸν ταμία, τρεῖς ἐλεγκτὲς καὶ δύο ἐφόρους, ἀντιπρόεδρο ὅμως καὶ δύο ἐφόρους ὑποχρεωτικῶς μόνο ἀπὸ τὰ βουλευόμενα μέλη, ὅπως ἐπίσης τὸν Γραμματέα καὶ τὸν Ἀντιγραμματέα. Οἱ δύο τελευταῖοι, ὅταν τὰ βουλευόμενα μέλη θὰ γίνονταν 30, θὰ ἦταν διηνεκεῖς καὶ δὲν θὰ ἐκλέγονταν κάθε χρόνο. Κύρια ἐπιδίωξη τῆς Ἑταιρείας μὲ τὴ νέα της μορφή ἦταν ἡ πραγματοποίησις ἐπιστημονικοῦ ἔργου. Ἡ συγγραφὴ ὑπομνημάτων, δημόσια ἀνάγνωσή τους, καὶ δημοσίευσή, ἦταν ὑποχρέωσις τῶν βουλευομένων μελῶν. «Ἀλλ' αἱ προσδοκίαι αὗται δυστυχῶς οὔτε ἐπραγματοποιήθησαν οὔτε δυνατόν ἦτο νὰ πραγματοποιηθῶσι, διότι ἔλλειπον ἐπαρκῆ ὄργανα πρὸς ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας, ἐφ' ὧν ἡδύνατο νὰ προέλθῃ νέον τι ἐπιστημονικὸν ἄξιον λόγου, δυνάμενον νὰ διαπλεύσῃ τὰς δυτικὰς θαλάσσας καὶ νὰ γνωσθῇ εἰς τὴν ἐσπερίαν καὶ βόρειον Εὐρώπην»¹⁷.

Στὴ σύνταξη τοῦ νέου Ὁργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας συνεργάστηκαν μέλη τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς¹⁸ καὶ ὁ Σύλλογος σὲ ἔνδειξη εὐχαριστιῶν τὰ ἐξέλεξε ὡς μέλη ἀντεπιτέλλοντα τοῦ Συλλόγου: «Παραδεχθεῖς δὲ οὕτως ὁ Σύλλογος ἅπαντα τὰ μέλη ὅσα ἀπῆρτιζον τὴν Σχολὴν κατ' ἀρχὰς καὶ ὅταν ἐσυζητεῖτο ὁ ὀργανισμὸς του, ἀπεφῆντο ὅτι τοῦτο ἐγένετο ἐφάπαξ μόνον, καὶ εἰς ἐκτίμησιν τῆς ἀτομικῆς ἀξίας ἐκάστου τῶν μελῶν τῆς Σχολῆς ὅσα ἐψήφισεν ὡς ἀντεπιτέλλοντα μέλη αὐτοῦ, καὶ πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ ζήλου μεθ' οὗ ἡ Σχολὴ συνειργάσθη μετὰ τῆς ἐταιρείας πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ νέου ὀργανισμοῦ».

Συνένωση ὅλων τῶν ἐπιστημονικῶν ἐταιρειῶν. Τὸ σχέδιο τοῦ Ραγκαβῆ ὅμως ἦταν μεγαλεπήβολο, γιατί ἤθελε νὰ ἐνώσει ὅλες τὶς ἐπιστημονικὲς ἐταιρεῖες τῆς Ἀθῆνας σὲ μία μεγάλη γενική, ἡ ὁποία θὰ ἀποτελοῦσε τὸν πρόδρομο μιᾶς Ἀκαδημίας. Τὸ θέμα συζητήθηκε σὲ πολλὲς συνεδριάσεις τῆς Ἐφορείας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ μάλιστα¹⁹ προτάθηκε ἀπὸ μέλος τῆς νὰ γίνῃ συνένωση ὅλων τῶν ἐπιστημονικῶν ἐταιρειῶν:

«Κατὰ πρότασιν ἐνὸς ἐκ τῶν μελῶν, ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ κοινοποιήσις καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς ἐπιστημονικὰς τῆς Ἑλλάδος ἐταιρείας περὶ τῶν προσπαθειῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ νὰ ὀργανωθῇ ἐπὶ τὸ ἐπιστημονικώτερον, καὶ νὰ προσκληθῶσιν καὶ αὗται, τοῦ νὰ ἐγκρίνωσιν νὰ συνενωθῶσι μετ' αὐτῆς, ὅπως συνδυάσωσι τοὺς ὀργανισμοὺς των, καὶ ἀποτελέσωσι ὅλοι ὁμοῦ μίαν γενικὴν ἐπιστημονικὴν ἐταιρείαν. Ἐν τούτοις δὲ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ ἀρχαιολογικὴ συζήτησις τοῦ ἰδίου αὐτῆς ὀργανισμοῦ, ὅπως ἂν ἐπιτύχῃ ἡ συνένωσις ὅλων τῶν ἐταιρειῶν, θέλει χρησιμεύσῃ ὡς εἰδικὸς ὀργανισμὸς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ καὶ ἱστοικοῦ τμήματος».

Ἡ πρόταση γιὰ συνένωση τῶν ἐπιστημονικῶν ἐταιρειῶν προερχόταν ἀπὸ τὸν Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆ ὅπως φαίνεται ἀπὸ σχετικὸ χωρίο στὰ *Ἀπομνημονεύματά* του²⁰: «Προσέτι δ' ἡλπίζον, ὅτι ὁ σύλλογος τῶν βουλευομένων μελῶν ἐδύνατο, συμπράττων μετὰ τῆς Φυσικοῖστορικῆς Ἑταιρείας, ν' ἀποτελέσῃ τὴν πρώτην βᾶσιν τῆς ἐθνικῆς Ἀκαδημίας, ἥς τὴν ἴδρυσιν

οὐδέποτε ἔπαυσα θεωρῶν ὡς τῆς πρώτης ἀνάγκης, καὶ πολλάκις ἐπρότεινα, χωρὶς ποτὲ νὰ δοθῇ εἰς τὰς προτάσεις μου προσοχή».

Πραγματικά, ἡ Ἑταιρεία ἀπηύθυνε ἐπιστολὴ πρὸς τὶς ἐπιστημονικὰς ἐταιρεῖες τῆς Ἀθήνας, τῆς ὁποίας τὸ πρόχειρο σώζεται στὸ Ἀρχεῖο:

(ΑΑΕ 305/ 20 Φεβρουαρίου 1848) | «Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία | Πρὸς | τὴν Φυσικοῖστορικὴν Ἑταιρείαν | ὁμ. πρὸς τὴν Ἱατρικὴν | ὁμ. πρὸς τὴν Φαρμακευτικὴν |

Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἀποφασίσασα νὰ συμπληρώσῃ ἤδη καὶ μεταρρυθμίσῃ ἐπὶ τὸ μονιμώτερον τὸν προσωρινόν της ὀργανισμόν, σκέπτεται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ δώσῃ μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτῆς ἐργασίας, ὅμως αἱ προσπάθειά της νὰ μὴ ἔχωσιν ἀντικείμενον μόνον τὸν πλουτισμὸν τῶν ἐθνικῶν μουσείων, ὡς μέχρι τοῦδε, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὴν αὔξησιν καὶ καλλιέργειαν τῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν γνώσεων.

Περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἀσχολουμένη ἡ Ἑταιρεία, ἐνόμισε συμφέρον ἂν αἱ διάφοροι ἐν Ἑλλάδι ἐπιστημονικαὶ Ἑταιρεῖαι ἀπεφάσιζον νὰ συνδυάσωσι καὶ νὰ συγχωνεύσωσι οὕτω τὸν ὀργανισμόν των, ὥστε διὰ κοινῆς συμπράξεως, εἰ καὶ ἐκάστη κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν εἰδικότητα καὶ διεύθυνσιν, νὰ ἐνεργῶσιν ἐντονώτερα καὶ μετὰ περισσοτέρας ἐνότητος ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ σκοποῦ, ὅπως εἶναι ἡ τῶν ἐπιστημῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπίδοσις.

Τὴν ιδέαν ταύτην μετοχετεύσασα ἡ Ἐφορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἰς τὴν Φυσικοῖστορικὴν Ἑταιρίαν, τὴν παρακαλεῖ συγχρόνως, ἂν νομίζῃ ταύτην λυσιτελεῖν, νὰ δώσῃ εἰς ἓνα τῶν μελῶν αὐτῆς τὴν ἐντολὴν τοῦ νὰ συμπράξῃ μετὰ τῶν Ἐπιτροπῶν καὶ τῶν λοιπῶν Ἑταιριῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συναρμολογίας τῶν διαφόρων Ὄργανισμῶν των.

Ἐν τούτοις δὲ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία θέλει ἐξακολουθήσῃ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ἰδίου αὐτῆς Ὄργανισμοῦ, ὥστε ἂν κατορθωθῇ ἡ εὐκταία συνένωσις τῶν Ἑταιριῶν, θέλει χρησιμεύσει ὡς ἰδιαίτερος Ὄργανισμὸς τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ καὶ Ἱστορικοῦ Τμήματος τῆς Γενικῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρίας. |

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Φεβρ. 1848 | Ἡ Ἐφορία τῆς ἐν Ἀθ. Ἀρχ. Ἐταιρίας | Ὁ Ἀντιπρόεδρος | Γεώργιος Κ. Τυπάλδος | Ὁ Γραμματεὺς | Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆς».

Ταυτόχρονα ὁ Ραγκαβῆς συνέταξε, ἐντελῶς πρόχειρα, σχέδιο Ὁργανισμοῦ τῆς *Γενικῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρίας*, ὅπως τὴν ὀνόμασε, πιστεύοντας ἔτσι ὅτι δημιουργοῦσε μικρὴ Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν καὶ Γραμμάτων. Ἀπὸ τὴν προχειρότητα τοῦ χειρογράφου φαίνεται πὼς προσπάθησε νὰ διατυπώσῃ τὶς γενικὲς μόνο γραμμὲς τῆς μορφῆς καὶ τῆς λειτουργίας τῆς Ἐταιρίας, πὺ ἤθελε νὰ δημιουργήσῃ. Ἐὰν ἐπιτύχανε τὸ σχέδιό του, θὰ προχωροῦσε σὲ κάτι μεγαλύτερο. Τοῦτο τὸ ἔκανε, στὸ χαρτὶ πάντοτε, πολὺ ἀργότερα, ἀναλυτικότερα, μὲ τὸ σχέδιο ὀργανισμοῦ Ἀκαδημίας πὺ ἀπηύθυνε μὲ ἐπιστολὴ του τῆς 21 Σεπτεμβρίου 1885, πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Παιδείας Ἀντώνιο Ζυγομαλά, τῆς Κυβερνήσεως Θεοδ. Δηληγιάννη²¹.

Τὸ σχέδιο τοῦ Ραγκαβῆ γιὰ τὴ Γενικὴ Ἐπιστημονικὴ Ἐταιρεία ἀκολουθεῖ. Ἄξιο παρατηρήσεως εἶναι ὅτι στὸ ἄρθρο 11 ἀντὶ Ἐταιρίας πὺ ἔπρεπε νὰ γράψῃ, ἔγραψε Ἀκαδημία καὶ τὸ διόρθωσε. Ἦταν μεγάλη ἡ ἐπιθυμία του νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλλάδα τοῦ 1848 Ἀκαδημία, ἔστω καὶ μικρὴ καὶ μεταμφιεσμένη, γιὰτὶ πίστευε ὅτι θὰ ἔφερνε πρόοδο στὸν τόπο. Ὁ πόθος του πραγματοποιήθηκε 78 χρόνια ἀργότερα, τὸ 1926:

(ΑΑΕ 305β/ [20 Φεβρουαρίου 1848]) «Αἱ διάφοροι ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσαι ἐπιστημονικαὶ Ἐταιρίαι σκεπτόμεναι ὅτι διὰ περισσοτέρας ἐνότητος περὶ τὴν ἐργασίαν των, δύνανται ν' ἀναπτύξωσι αὐτὰς πολὺ μᾶλλον, καὶ νὰ συντελέσωσιν δι' ἀμοιβαίας ὑποστηρίξεως εἰς τὴν κοινὴν ἀπασῶν ἐπίδοσιν, ἀπεφάσισαν νὰ συνενωθῶσι εἰς μίαν Γενικὴν Ἐταιρίαν ὑπὸ τοὺς ἀκολουθοῦς ὅρους.

1.

Αἱ διάφοροι ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσαι ἐπιστημονικαὶ Ἐταιρίαι συνδέονται εἰς μίαν *Γενικὴν Ἐπιστημονικὴν Ἐταιρίαν*, σκοπὸν ἔχουσαν τὴν καλλιέργειαν καὶ πρόοδον τῆς ἐπιστήμης, καὶ τὴν οὐσίαν καὶ πλουτισμὸν τῶν εἰς ἕκαστον κλάδον αὐτῆς ἀναγκαίων μουσείων.

2.

Ἡ Ἑταιρία αὕτη θέλει περιλαμβάνει 4 τμήματα.

α'. Τὸ τῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαιολογίας.

β'. Τὸ τῶν φυσικομαθηματικῶν καὶ ἱατρικῶν ἐπιστημῶν.

γ'. Τὸ τῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας.

δ'. Τὸ τῶν πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν ἐπιστημῶν.

3.

Ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων τμημάτων, τὸ μὲν α'. ἀπαρτίζεται ὑπὸ τῆς μέχρι τοῦδε Ἀρχαιολογικῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρίας, τὸ δὲ β'. ὑπὸ τῆς μέχρι τοῦδε Φυσικοῖστορικῆς Ἑταιρίας, συνδυασθείσης μετὰ τῆς Ἱατρικῆς καὶ τῆς Φαρμακευτικῆς. Τὰ δὲ τμήματα γ'. καὶ δ'. θέλουσι προστεθῇ ὡς ἐποτε ἤθελον ὀργανισθῇ.

4.

Ἐκαστον Τμήμα ἔχει ἴδιον ὀργανισμόν, δι' ὃν ἀπαιτεῖται ἡ ἔγκρισις τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἴδιον Ταμεῖον, συγκείμενον α'. Ἀπὸ τὰς ἤδη ἐν αὐτῷ ὑπαρχούσας ποσότητας. β'. ἀπὸ τὰς εἰς αὐτὸ ἰδίως ἀφιερουμένας. γ'. Ἀπὸ τὴν κατ' ἔτος διὰ τοῦ Γεν. Ταμεῖου τῆς ἐτησίας εἰς αὐτὸ μεριζομένης διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ ποσότητος. δ'. Ἀπὸ τὰς ἐτησίας συνεισφορὰς τῶν μελῶν ἐταίρων τοῦ Τμήματος.

5.

Ἡ Ἑταιρία ἔχει γενικὸν Ταμεῖον, συγκείμενον ἀπὸ τὰς εἰς αὐτὸ προσφερομένας ποσότητας. Τὸ Ταμεῖον τοῦτο διατελεῖ ὑπὸ τετραμελῇ ἐπιτροπῇ, ἧς ἕκαστον μέλος ἀνήκει εἰς ἓν τῶν Τμημάτων καὶ ἀνὰ δύο ἀνανεοῦνται κατ' ἔτος, δυνάμενα ὅμως καὶ νὰ ἐκλεχθῶσιν ἐκ νέου.

6.

Τὰ κεφάλαια τοῦ Ταμεῖου κατατίθενται εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν κατὰ τὸν ὠφελιμώτερον τρόπον, δικαιουμένου μόνον τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν.

7.

Αἱ Ἐφορίαι ὅλων τῶν Τμημάτων ὁμοῦ εἰς ἓν συνελθοῦσαι ἀμέσως μετὰ τὴν καθίδρυσίν των, συναποφασίζουν τὸν μηνιαῖον προϋπολογισμόν τῆς Ἑταιρίας, καὶ τὰ ἐκ τοῦ γενικοῦ ταμεῖου εἰς ἕκαστον τῶν Τμημάτων ἀναγκαῖα μερίσματα.

8.

Ἐκαστον Τμήμα τῆς Ἑταιρίας σύγκειται:

α'. Ἀπὸ ἐταίρους συντελεῖς, ὧν αἱ συνεισφοραὶ θέλουσι χρησιμεύσει εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ ἐργασίας τοῦ Τμήματος καὶ εἰς τὴν σύστασιν καὶ διατήρησιν τῶν ἀναγκαίων μουσείων τοῦ Τμήματος.

β'. Ἀπὸ ἐταίρους βουλευομένους, ἐκλεγομένους ἰσοβίως, κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ ἀπάντων τῶν μελῶν τοῦ Τμήματος, μετὰ ταῦτα δὲ αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν.

γ'. Ἀπὸ ἐταίρους ἀντεπιστέλλοντας, τοὺς ἐν ἀλλοδαπῇ οἰκοῦντας καὶ δι' ἀλληλογραφίας συντελοῦντας εἰς τὰ ἔργα τῆς Ἑταιρίας.

9.

Οἱ βουλευόμενοι ἐταῖροι ὅλων τῶν Τμημάτων ὁμοῦ θέλουσι ἀποτελεῖ τὸ ἐπιστημονικὸν συμβούλιον τῆς Γεν. Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρίας, καὶ διαιρεῖσθαι εἰς τὰ αὐτὰ ὥς καὶ τῆς Ἑταιρίας Τμήματα.

10.

Ὁλόκληρος ἡ Ἑταιρία συνέρχεται ἅπαξ κατ' ἔτος εἰς Γενικὴν ἐπίσημον καὶ πανηγυρικὴν συνεδρίαν κατὰ τὴν 25 Μαρτίου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κατὰ καιρὸν ὑπουργοῦ τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰς αὐτὴν ἀναγινώσκονται πραγματεῖαι τινὲς κατ' ἐκλογὴν τῶν Ἐφοριῶν τῶν Τμημάτων συνεννοουμένων.

11.

Ἡ [διαγεγρ.: Ἀκαδημία] Ἑταιρία θέλει ἐκδίδει κατ' ἔτος τὰ πρακτικὰ τῆς τε γενικῆς ταύτης συνεδριάσεως καὶ τῶν γενικῶν ἐτησίων συνεδριάσεων τῶν Τμημάτων της. Κατὰ διετίαν δὲ θέλει ἐκδίδει ἓνα τόμον ὑπομνη<μονη>μάτων, διηρημένον εἰς τὰ ἀνήκοντα Τμήματα.

Ἡ πρότασις τῆς Ἑταιρείας γιὰ συνένωση σὲ μία Γενικὴ ὅλων τῶν ἄλλων τῆς Ἀθήνας δὲν πραγματοποιήθηκε, γιὰτὶ οἱ ἄλλοι ἐπιστημονικοὶ σύλλογοι ἀντέδρασαν ἀρνητικὰ²², παρὰ τὸ ὅτι ὀρισμένες ἐταιρεῖες ὅρισαν ἀντιπροσώπους γιὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ μελέτη τοῦ πράγματος.

Ἡ πρώτη συνεδρία τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου ἔγινε στίς 5 Ἰουλίου 1848 καὶ τὴν ἑναρξὴ τῶν ἐργασιῶν τοῦ κήρυξε ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Γεώργιος Γλαράκης μὲ ἐνδιαφέροντα γιὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ λόγου:

«Ἀξιότιμοι Κύριοι. | Τὴν παροῦσαν ὥραν καθ' ἣν εὐτυχῶς ἄρχονται αἱ συνεδριάσεις τοῦ συλλόγου τῶν βουλευομένων μελῶν τῆς ἑταιρείας, κρίνω, πρὸ παντὸς ἄλλου, χρέος μου νὰ ἐκφράσω τὴν ἐνδόμυχον χαρὰν μου καὶ τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην μου διὰ τὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν τὰ ἀξιότιμα μέλη τῆς ἑταιρείας μοὶ ἐχορήγησαν, ψηφίσαντές με πρόεδρον²³ τῆς ἑταιρείας. Ὁ ζήλος μου καὶ αἱ ὑπὲρ τῆς ἑταιρείας προσπάθειαι μου θέλουν δεῖξει πόσον ἐκτιμῶ τὴν τιμὴν ταύτην.

Ἡ ἑταιρεία, τῆς ὁποίας ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ ἤμεθα μέλη, μέχρι τοῦδε ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν εἶχε, τὴν συλλογὴν καὶ ἀνεύρεσιν τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τὴν διατήρησιν αὐτῶν. Εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι ἐπεμελήθη καὶ ἐξεπλήρωσεν ἀκριβῶς τὰ καθήκοντά της. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἀνεγνώρισε καὶ αὐτὴ ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησις καὶ διὰ τοῦτο ηὐδόκησε νὰ ἐκφράσῃ εἰς τὴν ἑταιρείαν τὴν πλήρη αὐτῆς εὐαρέσκειαν δι' ἐπισήμου ἐγγράφου.

Ἀλλὰ σήμερον ἡ ἑταιρεία ἐπέκτεινε τὴν ἐνέργειάν της· σιμὰ εἰς τὸν ὅποιον εἶχε μέχρι τοῦδε σκοπὸν, ἐπρόσθεσε καὶ ἕτερον Ὑψηλότερον, σκοπὸν ἐπιστημονικώτερον· ἀπὸ τοῦδε ὄχι μόνον θέλει φροντίζει περὶ συλλογῆς καὶ διατηρήσεως καὶ ἀνευρέσεως τῶν ὑπὸ γῆν κρυπτομένων ἀρχαιοτήτων εἰς ἃ ἐνησχολεῖτο μέχρι σήμερον, ἀλλὰ θέλει ἀσχολεῖσθαι καὶ εἰς ἀρχαιολογικὰς καὶ ἱστορικὰς ἐρεῦνας, καὶ θέλει ἐκδίδει ὑπομνήματα περὶ τοιούτων σπουδαίων ἀντικειμένων. Ὡστε ἡ ἑταιρεία σήμερον ἀναδέχεται μορφὴν ἐπιστημονικὴν, καὶ εἴμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ κατὰ τινα τρόπον ὡς Ἀκαδημία ἀρχαιολογική.

Τὰ καθήκοντα τῆς ἑταιρείας, κατασταθέντα σήμερον σπουδαιότερα καὶ ἐμβριθέστερα, γίνονται βέβαια καὶ πλέον ἐπίπονα καὶ πλέον δυσκατόρθωτα. Ἀλλ' εἴμποροῦμεν νὰ ἀμφιβάλλωμεν ὅτι δὲν θέλει δυνηθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ καὶ αὐτὴς τὰ ὅποια ἀναλαμβάνει σπουδαῖα καὶ ἐμβριθῆ καθήκοντα; ὄχι

ποτέ. Ἀπεναντίας θαρρόυντες εἰς τὴν ἀξιόλογον ἐκλογὴν τῶν βουλευομένων μελῶν, καὶ ἔτι θαρρόυντες εἰς τὸν ἐνθερμον ζῆλον ὅλων τῶν ἀξιοτίμων μελῶν τῆς ἐταιρείας, καὶ πρὸ πάντων θαρρόυντες εἰς τὴν κραταιὰν προστασίαν τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν ἀνακτος, ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ ὁποίου προστασίαν ἡ ἐταιρεία διατελεῖ, ἔχομεν χρηστὰς ἐλπίδας ὅτι καὶ αὐθις θέλει δυνηθῇ ἡ ἐταιρεία νὰ ἐκπληρώσῃ ἀκριβῶς τὰ ἐμβριθῇ αὐτῆς καθήκοντα καὶ αἰσίως νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ὅποιον τρέχει μέγαν σκοπόν».

Πολλὰ ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχαν σπουδάσει στὸ Ἑξωτερικὸ καὶ εἶχαν σαφεῖ εἰκόνα τῆς προόδου τῶν Δυτικῶν στὰ ἐπιστημονικὰ πράγματα ἀλλὰ καὶ σαφεῖ γνώση τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων καὶ τῆς μειονεκτικῆς θέσης τῆς τότε Ἑλλάδος σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς. Παρὰ ταῦτα πίστευαν ὅτι ἡ υἱοθέτηση ἐξωτερικῶν στοιχείων τῶν Δυτικῶν θὰ βοηθοῦσε στὴν πρόοδο τοῦ τόπου. Ἡ δημιουργία τοῦ Συλλόγου, ἔργο ἀξιέπαινο τοῦ Ραγκαβῆ, ἦταν ἡ δειλὴ ἀντιγραφὴ θεσμῶν τῆς Δύσης, ἡ πρώτη πραγματικὴ προσπάθεια γιὰ τὴ δημιουργία Ἀρχαιολογικῆς καὶ Ἱστορικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Γλαράκης τὸ λέγει στὸν λόγο του μὲ ἐπιφύλαξη: «καὶ εἰμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ [ὁ Σύλλογος] κατὰ τινα τρόπον ὡς Ἀκαδημία ἀρχαιολογική». Δὲν δόθηκε ὅμως ἐπισήμως στὸν Σύλλογο ἡ βαρεῖα αὐτὴ ὀνομασία. Στὴν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ δημοσιεύεται στὰ ἐπόμενα, ἀναφέρεται ἡ δημιουργία «ἐπιστημονικωτέρου νέου ὀργανισμοῦ περίπου ἀκαδημίας, ἧς ὅμως ἀπέφυγε [ἡ Ἐφορεία] μετριοφρόνως τὸ ὄνομα». Ἡ ὅλη προσπάθεια βασιζόταν στὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ νεοφώτιστου στὴν ἀρχαιολογία Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆ, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐγκαταλείψει, τὴν προηγούμενη δεκαετία, τὶς στρατιωτικὰς σπουδὰς καὶ τὸ πυροβολικόν, γιὰ νὰ στραφεῖ ὀλοκληρωτικὰ πρὸς τὰ γράμματα, καὶ τὴν ἀρχαιολογία. Τὸ 1842 εἶχε ἐκδοθεῖ στὰ γαλλικὰ ὁ πρῶτος τόμος τοῦ ἔργου τοῦ *Antiquités Helléniques* καὶ οἱ ἔμπαινοι τῶν ξένων ἴσως τὸν εἶχαν ξεγελάσει ὡς πρὸς τὶς δυνατότητες τῆς τότε στενῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας νὰ ἐμψυχώσει ἓνα τέτοιο ἴδρυμα, μὴ Ἀκαδημία. Ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴ λειτουργία τῆς βραχύβιας Ἀρχαιολογικῆς Ἐπι-

τροπής, καὶ κατοπιν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου, δὲν ὑπῆρχε, στοὺς λίγους ἐπιστημονικὰ καταρτισμένους Ἑλληνες τῆς Ἀθήνας, κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τοῦ Συλλόγου.

Ἐκλογή τῶν πρώτων βουλευομένων μελῶν. Φαίνεται ὅτι δὲν ἔγινε κατὰ τὸν κανονισμό, τουλάχιστον αὐτὸ λέγει ρητῶς ὁ Ραγκαβῆς²⁴:

«Ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ ἐποχὴ τῆς πρώτης ἐκλογῆς, μερίς τις εἰς τῶν ἰσοβίων θέσεων τὸν σφετερισμὸν ἀποβλέψασα, καὶ κύριον ὄργανον ἔχουσα τὸν σύμβουλον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ. Μάμουκαν, εἰσήγαγε, παρὰ πάσας τὰς ἐνστάσεις μου καὶ παρὰ τὸν κανονισμόν, ἐκλογεῖς μὴ ὄντας μέλη τῆς Ἑταιρίας, καὶ δι' αὐτῶν τὴν ψηφοφορίαν θολώσασα, εἰσήγαγεν εἰς τὸν πρῶτον τοῦ Συλλόγου πυρῆνα μέλη οὐχὶ πάντα τὴν ἀπαιτουμένην ἔχοντα ἐπιστημονικὴν βαρύτητα καὶ παιδείαν. Ἐπέμειναν δὲ νὰ δώσωσι ψήφους καὶ εἰς ἐμέ· ἀλλ' ἐγὼ παρεκάλεσα ν' ἀπόσχωσι τούτου, μὴ ὑποπευθεῖν πρὸς βλάβην τοῦ ἔργου, ὅτι ἐπρότεινα τὸν νέον ὀργανισμόν ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ περιληφθῇ ἐν τῷ Συλλόγῳ τῶν ἰσοβίων βουλευομένων. Μετὰ ἔντος εἶπον, ἂν τὰ ἤδη ἐκλεχθέντα Βουλευόμενα μέλη μὲ κρίνωσιν ἄξιον νὰ μὲ συμπεριλάβωσιν ὡς συνάδελφόν των, ἔσται τοῦτο τιμὴ δι' ἐμέ, καὶ δὲν θέλω βεβαίως τὴν ἀρνηθῆ. Ἀλλ' αἱ ἐνστάσεις μου δὲν ἴχυσαν καὶ ἐξελέγην μετὰ τῶν ἄλλων. Ὅτε δ' ὁ Πρόεδρος κ. Ρίζος διωρίσθη πρέσβυς εἰς Κωνσταντινούπολιν, τότε ἐξελέγη ὑπὸ τῶν διατιθέντων ἤδη τὰς ψήφους τοῦ Συλλόγου ὁ κ. Γλαράκης²⁵, ἀνὴρ λόγιος μὲν, ἀλλ' ἥκιστα εἰδικός, καὶ τὸν σκοπὸν τῆς μεταρρύθμισεως τῆς Ἑταιρίας οὐδόλως ἐννόησας. Ἐγὼ δ' ἐξηκολούθησα γραμματεῦν».

Ὁ Ραγκαβῆς ξεχνάει κάπως τὰ ὅσα ἔγιναν. Στὸ πρακτικὸ τῶν ἀρχαιρεσιῶν τῆς 30 Ἰουνίου 1848, τὸ ὁποῖο συνέταξε ὁ ἴδιος, τὰ πράγματα ἐμφανίζονται διαφορετικά. Ὁ ἴδιος ἔκανε τὴν εἰσήγηση γιὰ τὴν ἐκλογή τῶν ἑνδεκα πρώτων βουλευομένων μελῶν στὰ ὁποῖα δὲν περιέλαβε τὸν ἑαυτὸ του. Ἡ συνέλευση ἐξέλεξε ὁκτὼ ἀπὸ τὸν πίνακα τοῦ Ραγκαβῆ, δὲν ἔθεσε σὲ κρίση τὸν Ἀσώπιον κατὰ τὴν ἐπιθυμία του, καὶ δὲν ἔδωσε

καμία ψήφο στὸν Κωνσταντῖνο Παπαρρηγόπουλο καὶ τὸν Θεόδωρο Μανούση. Ἐξέλεξε ἀκόμη ἐκτὸς πίνακος τὸν ἴδιο τὸν Ραγκαβῆ καὶ τὸν Ἰωάννη Κοκκῶνη. Ἡ διαδικασία περιγράφεται στὸ πρακτικὸ τῆς ψηφοφορίας:

(ΠΣΑΕ 30 Ἰουνίου 1848) «Β' Συνεδρίαση (Γενική, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον)| (23 καὶ 30 Ἰουνίου)| Κατὰ τὸ ἄρθρ. 46 τοῦ Ὑποτακτικοῦ συνεκλήθησαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τὰ μέλη τῆς Ἑταιρίας διὰ τὴν 23 Ἰουν., μίαν ἐβδομάδα μετὰ τὴν ἐν Ἀκροπόλει συνεδρίασιν. Ἐπειδὴ ὅμως συνήλθον μόνον 29 μέλη, τοῦ Ὑποτακτικοῦ ἀπαιτοῦντος τὴν παρουσίαν τριάκοντα μελῶν, διελύθη ἡ συνεδρίασις, καὶ ἀνεβλήθη εἰς τὴν 30ὴν τοῦ αὐτοῦ μηνὸς μετ' ἄλλην μίαν ἐβδομάδα, ὅτε συνήλθον μέλη 27, προεδρεύοντος τοῦ Ἀντιπροέδρου κ. Τυπάλδου.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρίας, ἐξηγήσας τὸν σκοπὸν τῆς συνεδρίασεως, ἐπρότεινε, διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν τινα τῶν ἐκλεχθησομένων βουλευομένων μελῶν δὲν ἤθελον ἴσως εὐρεθῇ εἰς θέσιν νὰ δεχθῶσι τὴν ἐκλογὴν των, νὰ ψηφοφορηθῶσι καὶ δύο ὑπεράριθμα μέλη, ὅπως ἀντικαταστήσωσιν αὐτά, χωρὶς ἢ Ἑταιρία νὰ ἔχη ἀνάγκην νὰ συνέλθῃ διὰ τοῦτο ἐκ νέου, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἢ ἐκλογὴ αὕτη νὰ ὑποχρεῶνῃ κατ' οὐδὲν τοῦ Συλλόγου τὴν ψήφον πρὸς τοὺς ἐκλεχθέντας ὡς ὑπεράριθμους τῆς πρώτης μεταγενεστέρως χηρεύσεως θέσεως. Ἡ πρότασις δὲν ἐνεκρίθη.

Μετὰ ταῦτα ὁ Γραμματεὺς κατὰ τὸ ἄρθρ. 18 τοῦ Ὑποτακτικοῦ, καθυπέβαλεν εἰς τοὺς ψηφοφόρους τὰ ἀκόλουθα ὀνόματα ὑποψηφίων διὰ τὸν Ἀρχαιολογικὸν Σύλλογον, στηρίζων τὰς προτάσεις του καὶ ἐπὶ τῶν ἐκδεδομένων συγγραμμάτων καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης γνωστῆς ἱστορικῆς καὶ ἀρχαιολογικῆς παιδείας αὐτῶν. Ἐπρότεινε | τοὺς κ.κ. Οἰκονόμον | Ἰ. Ρίζον οὗ τὰ συγγράμματα εἶναι λαμπρὰ δείγματα πολυμαθείας ἱστορικῆς, | Ἀσώπιον, ἓνα τῶν ἐπὶ ἱστορικῇ καὶ ἀρχαιολογικῇ παιδείᾳ προεχόντων μεταξὺ τῶν καθηγητῶν, | Μανούσην, καθηγητὴν τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, | Κωνστ. Παπαρρηγόπουλον, καθηγητὴν τῆς ἱστορίας ἐν τῷ ἐνταῦθα Γυμνασίῳ, | Κ. Πιπτάκην, οὗ ὁ ὑπὲρ τῆς ἀρχαιότητος ζῆλος εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστός, | Γ. Γλαράκην, ἓνα τῶν ἐπισημοτέρων πεπαιδευμέ-

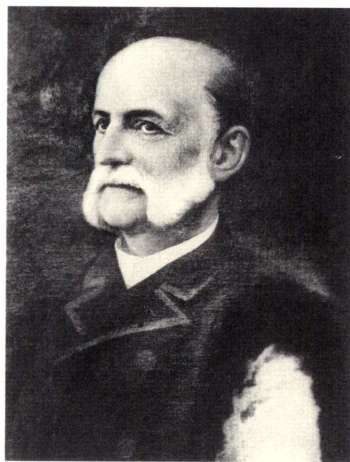

νων τοῦ ἔθνους μας, | Ἰ. Κοκκῶνην, διὰ τῶν συγγραμμάτων, μεταφράσεων καὶ ἄλλων ἐργασιῶν του δόντα δείγματα τῆς περὶ τὰς ἱστορικὰς μελέτας ἐμπειρίας του, | Σ. Δ. Βυζάντιον, οὗ τὸ περὶ Βυζαντίου μέγα σύγγραμμα²⁶, ἀνέκδοτον εἰσέτι, ἀλλ' ἤδη ἔτοιμον, εἶναι ἐν τῶν πολυτιμοτάτων | ἱστορικῶν μνημείων τῆς φιλολογίας μας, | Φρεαρίτην, καθηγητὴν τῆς ἱστορίας τοῦ ῥωμ. δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, | Γ. Τυπάλδον, ὃν συνιστῶσιν εἰς τὴν Ἑταιρίαν τὰ περὶ ἑλληνικῆς καὶ ἰνδικῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαιολογίας συγγράμματα του.

Ὁ κ. Ἀντιπρόεδρος [Γ. Τυπάλδος] παρετήρησεν ὅτι ὁ κ. Ἀσώπιος τῷ εἶπε ὅτι διὰ διαφόρους λόγους δὲν δύναται νὰ καταταχθῇ εἰς τὸν Ἀρχαιολογικὸν Σύλλογον, καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ μὴ ψηφοφορηθῇ παντάπασιν. Ὁ κ. Ἐφορος τοῦ Κεντρικοῦ

Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς.

Γεώργιος Κ. Τυπάλδος.

Κυριακός Πιττάκης.

Ίακωβος Ρίζος Νερουλός.

Σκαρλάτος Βυζάντιος.

Ίωάννης Κοκκώνης.

Κωνσταντίνος Οικονόμος.

Γεώργιος Γλαράκης.

Eduard Schaubert.

Κωνσταντίνος Φρεαρτίτης.

Μουσείου [Κ. Σ. Πιπτάκης] προσέθεσεν ὅτι ὁ κ. Ἀσώπος ἐξέφρασε καὶ πρὸς αὐτὸν τὴν αὐτὴν ἐπιθυμίαν. Τέλος καὶ ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρίας [Α. Ρ. Ραγκαβῆς] ὡμολόγησεν ὅτι τὸ αὐτὸ εἶπε καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ κ. Ἀσώπος· δι' ὃ ἡ συνέλευσις ἀπεφάσισε, σεβομένη τὴν θέλησιν τοῦ κ. Ἀσωπίου, νὰ μὴ ψηφοφορήσῃ παντάπασι τὸ ὄνομά του»²⁷.

Κατὰ τὴν ψηφοφορία ποὺ ἀκολούθησε ἐξελέγησαν τὰ πρῶτα δέκα βουλευόμενα μέλη μὲ τὴν ἐξῆς σειρὰ ἐπιτυχίας:

Γ. Τυπάλδος (ψηφοί 27), Α. Ρ. Ραγκαβῆς (26), Κ. Σ. Πιπτάκης (25), Ἰ. Ρίζος (24), Κ. Οἰκονόμος (21), Σ. Δ. Βυζάντιος (21), Γ. Γλαράκης (19), Ε. Schaubert (17), Κ. Φρεαρτίτης (15), Ἰ. Κοκκῶνης (14).

Ὑπομνήματα πρὸς τὸν Σύλλογο. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου ἦσαν ἐξαίρετοι στὴν εἰδικότητά τους ἀλλὰ δὲν εἶχαν ἐπιστημονικό, ἐρευνητικό, ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς ἀρχαιότητες. Ἡ ἀρχὴ ὅμως τοῦ Συλλόγου ἦταν εὐοίωνη, γιατί ὁρισμένα μέλη του συνέτασσαν ὑπομνήματα τὰ ὁποῖα διάβαζαν στὶς συνεδριάσεις του. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ δημοσιεύτηκαν. Ἔως τὴν παραίτηση τοῦ Ραγκαβῆ τὰ ὑπομνήματα ποὺ εἶχαν διαβαστεῖ μνημονεύονται στὰ Πρακτικὰ τοῦ Συλλόγου:

14 Σεπτ. 1848. Ὑπόμνημα τοῦ Πρόκες Ὅστεν «Περὶ τῶν νομισμάτων τῶν Ἀθηνῶν». Μεταφράστηκε στὰ ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸν Κ. Φρεαρίτη καὶ διαβάστηκε στὴ συνεδρίαση.

14 Νοεμβρίου 1848. Τρία ὑπομνήματα: 1) Κυριακοῦ Πιττάκη, «Περὶ τινος ἀναγλύφου ἀνακαλυφθέντος εἰς τὸ ἐν Πάρνηθι Πανεῖον»²⁸. 2) Κυριακοῦ Πιττάκη, «Περὶ λέξεων καὶ φράσεων ἀρχαίων διατηρηθεισῶν εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν, εἰς ἀπόδειξιν τῆς ταυτότητος τῶν νῦν Ἑλλήνων μετὰ τῶν ἀρχαίων»²⁹ (Διαβάστηκαν καὶ τὰ δύο). 3) Ξαβερίου Λάνδερερ, «Τὰ ἀργυρορυχεῖα τῶν Ἀθηνῶν» (Δὲν διαβάστηκε).

14 Δεκεμβρίου 1848. Συζήτηση μακρὰ γιὰ τὸ ὑπόμνημα τοῦ Πιττάκη, «Περὶ τινος ἀναγλύφου ἀνακαλυφθέντος εἰς τὸ ἐν Πάρνηθι Πανεῖον».

14 Ἰανουαρίου 1849. Ὁ Ραγκαβῆς ἀνακοίνωσε τὸν θάνατο τοῦ Letronne καὶ εἶπε ὅτι «λυπεῖται διότι, πρὸ ὀλίγου μόνον μαθὼν τὴν ἀποβίωσιν αὐτοῦ, δὲν ἡδυνήθη νὰ συλλέξῃ τὴν ἀναγκαίαν ὕλην ὅπως καθυποβάλλῃ εἰς τὸν σύλλογον ἐπίτομον ἔκθεσιν τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ δραστηριότητος. Ὁ Σύλλογος ἀπεφάσισεν, ὅτι ὁσάκις ἀποθνήσκει μέλος τι τῶν ἀντεπιστελλόντων, ἐν τῶν βουλευομένων μελῶν ὀφείλει πάντοτε, συλλέξαν τὰ ἀναγκαῖα δεδομένα, νὰ προφέρῃ τὸν ἔπαινον αὐτοῦ εἰς μίαν τῶν προσεχῶν συνεδριάσεων».

Ἀνάγνωσις τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Ξαβερίου Λάνδερερ, «Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀνορύξεως τῶν ἀρχαίων ἀργυρορυχείων τοῦ Σουνίου».

14 Φεβρουαρίου 1849. Ὁ Ραγκαβῆς διάβασε «σύντομον ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων τοῦ Λετρόννου καὶ τοῦ Γ. Ἑρμάννου».

Διαβάστηκε ὑπόμνημα τοῦ Burnouf, «Περὶ τῆς ἀρχαίας Πνυκός».

Ἀναγγέθηκε ἡ κατάθεσις ὑπομνημάτων τοῦ Ξαβερίου Λάνδερερ, «Περὶ κατασκευῆς τῶν ψηφοθετημάτων» καὶ τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου, «Ἐπισημείωσις εἰς τὸν Πτωχοπρόδρομον».

14 Μαρτίου 1849. Δεύτερη ἀνάγνωσις τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Burnouf, «Περὶ Πνυκός».

Ἀνάγνωσις σημειώσεων τοῦ Ξαβερίου Λάνδερερ, «Περὶ

τοῦ τρόπου καθ' ὃν οἱ ἀρχαῖοι συνέθεταν τὰ δάπεδα ἐν ἀβακίοις καὶ μάλιστα τὰ ὑάλινα».

14 Ἀπριλίου 1849. Ἀνάγνωση ὑπομνήματος τοῦ Γεωργίου Τυπάλδου Κοζάκη, «Περὶ τοῦ Ἰνδικοῦ βίου καὶ τῆς Ἰνδικῆς φιλολογίας».

«Ὁ σύλλογος ἀπεφάσισε νὰ προτείνῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν περὶ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Ἰνδικοῦ Λεξικοῦ τοῦ Γαλανοῦ³⁰, καὶ περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ ἐνὸς ὑποτρόφου εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἰνδικῆς, ὅπως δυνηθῇ οὗτος ἀποσταλεῖς εἰς Ἰνδίας νὰ ἐξετάσῃ αὐτὰς ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα».

14 Μαΐου 1849. Ἀνάγνωση ὑπομνήματος Σκαρλάτου Βυζαντίου εἰς τὸ ὁποῖο σχολίαζε χωρία τοῦ Πτωχοπροδρόμου «ἅτινα διαφόρους εἰδήσεις περιέχουν περὶ τῆς τούτου γλώσσης, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γεωγραφίας τοῦ Βυζαντίου».

Ἀνάγνωση ὑπομνήματος τοῦ Πιπτάκη, «Περὶ δύο νεωστὶ ἀποκαλυφθέντων ἐρειπίων»³¹.

16 Νοεμβρίου 1849. Ἀνάγνωση ὑπομνήματος Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆ, «Περὶ τινος ἀπ' Ἀθηνῶν μέχρι Ἀρκαδίας ὁδοπορίας του». Τὴν ἴδια ἀνακοίνωση ἔκανε πολὺ ἀργότερα στὴν Académie des Inscriptions et Belles Lettres, στὴ Γαλλία, ὅπου καὶ τὴν δημοσίευσε στὰ *Mémoires* τῆς Académie τοῦ 1857.

14 Δεκεμβρίου 1849. Ἀνάγνωση ὑπομνήματος τοῦ Ξαβερίου Λάνδερερ, «Περὶ χημικῆς ἀναλύσεως τῶν χρωμάτων ἐπὶ τῶν αἰγυπτιακῶν γραφῶν καὶ τῶν ὑλῶν τῆς τῶν νεκρῶν ταριχεύσεως».

14 Ἰανουαρίου 1850. Ὁ Ραγκαβῆς διάβασε ὑπόμνημα τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου, «Περὶ τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου».

30 Ἀπριλίου 1850. Ἀνάγνωση ὑπομνήματος τοῦ Ξαβερίου Λάνδερερ, «Περὶ τῶν μεταλλείων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, περὶ τῆς χημικῆς ἀναλύσεως τοῦ γανώματος τῶν ἀρχαίων νομισμάτων, καὶ περὶ τινῶν ἐτέρων ἀρχαίων».

«Ὁ κ. Ραγκαβῆς ἀνέφερεν ὅτι θέλει πορευθῇ εἰς Ἀγγλίαν κατὰ τὸν Αὐγούστον, ὅτι θέλει συγκροτηθῇ εἰς Ἐδιμβούργον ἡ σύνοδος καθηγητῶν καὶ ἄλλων ἀπεσταλμένων διαφόρων ἐπιστημονικῶν σωμάτων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, καὶ ὅτι ἂν ὁ Σύλλογος ἐπιθυμεῖ, θέλει τὸ θεωρήσῃ ὡς μεγίστην

τιμὴν τοῦ νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὴν σύνοδον ἐκείνην ἐν ὀνόματι τοῦ Συλλόγου. Ὁ Σύλλογος ἐνέκρινε νὰ τῷ δοθῇ ἡ περὶ τοῦτου ἀναγκαία ἐπιτροπή».

14 Αὐγούστου 1850. «Ὁ κ. Πιττάκης ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ κ. Σάουμπερτ, μέλος τῆς ἐπὶ τῶν ἔργων ἐπιτροπῆς, ἀνεχώρησε πρὸ ἡμερῶν διὰ παντὸς ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς καὶ νὰ γνωστοποιήσῃ ἀπλῶς τοῦτο εἰς τὸν Σύλλογον».

3 Σεπτεμβρίου 1850. «Ἐκ τῆς προκειμένης προσφορᾶς τῶν βιβλίων λαβὼν ἀφορμὴν ὁ κύριος Ν. Βάμβας, ἐπρότεινε, ὅτι εἶναι ἐπάναγκες νὰ γίνῃ ἡ τῶν βιβλίων τῆς Ἑταιρείας ἀκριβῆς ἀπαρίθμησις καὶ καταγραφὴ, μεθ' ἣν, νὰ τεθῶσι τὰ βιβλία εἰς μέρος κατάλληλον καὶ προσιτὸν εἰς πάντα τὸν βουλούμενον ν' ἀναγνώσῃ καὶ μελετήσῃ, ὁ δὲ κατάλογος αὐτῶν ὡς καὶ ὁ σκοπὸς τῆς χρήσεώς των, νὰ δημοσιευθῇ διὰ τῶν ἐγχωρίων ἐφημερίδων, ὅπως γνῶσιν οἱ φιλόκαλοι δωρηταί, ὅτι αἱ προσφοραὶ των δὲν κεῖνται ἡμελημέναι ἐν γωνίᾳ καὶ παραβύσῳ».

6 Ἰανουαρίου 1851. «Ὁ κ. Ραγκαβῆς ἀνέγνω νεκρολογίαν τοῦ ἀποβιώσαντος μέλους τοῦ Συλλόγου κ. Γρωπίου.

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Ραγκαβῆς ἀνέφερεν ὅτι καθ' ἣν εἶχε λάβει ἐντολὴν παρὰ τοῦ Συλλόγου, παρουσιάσθη ἐν ὀνόματι αὐτοῦ εἰς τὴν ἐν Ἐδιμβούργῳ συνελθοῦσαν σύνοδον τῶν λογίων, εἰς ἣν καὶ ἰδιωτικῶς ἦν κεκλημένος, καὶ ἐξέθετο αὐτῇ τὴν κατὰ τὴν ιδέαν του ὠφελήθη ἡ ἀρχαιογνωσία ἐκ τῶν γενομένων ἐν Ἑλλάδι ἀνακαλύψεων ἀπὸ τῆς ἐλευθερώσεως αὐτῆς, εἰς ἀπόδειξιν πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσίς της καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην δὲν ἦταν συμβὰν ἀδιάφορον. Προσέθηκε δὲ ὅτι, ἐρωτηθεὶς καὶ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Μονάχου περὶ ὑπάρξεως Ἀκαδημίας ἐν Ἑλλάδι, ἀπήντησεν ὅτι ὑπάρχει ἤδη ἡ βάσις αὐτῆς ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Συλλόγῳ, συγκεκριμένῳ ὡς αἱ Ἀκαδημαίαι, ἀποτελουμένῳ ὑπὸ ἀνδρῶν περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν ἐπιστημόνων, ἰσοβίως ἐκλεγομένων εἰς ἀριθμὸν ὠρισμένον καὶ ἔχοντος ἐπίσης περιορισμένον μόνον ἀριθμὸν ἀντεποτελλόντων μελῶν, λαμβανομένων μεταξὺ τῶν ἐξοχωτέρων σοφῶν τῆς Εὐρώπης».

Παραίτηση τοῦ Ραγκαβῆ. Λίγες μέρες μετὰ τὴ συνεδρία, στὶς 9 Ἰανουαρίου, ὁ Ραγκαβῆς ἔστειλε στὸν Πρόεδρο Γεώργιο Γλαράκη τὴν παραίτησή του ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία καὶ τὸν Σύλλογο. Τὶ τὸν παρακίνησε σ' αὐτὴ του τὴν ἐνέργεια τὸ διηγεῖται ὁ ἴδιος στὰ *Ἀπομνημονεύματά* του³²: «Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας, καὶ οἰκῶν μόνος μετὰ τῶν γονέων μου, ἐπανελάβον τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων μου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἤρχισα τὴν σύνταξιν τοῦ δευτέρου τόμου τῶν *Antiquités Helléniques*, καὶ ἐπεδόθην πάλιν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας.

Ἀλλὰ διατρέξας τὰ γενόμενα ἐπὶ τῆς ἀπουσίας μου, εὗρον ὅτι ὁ Σύλλογος ἐξελέξατο ὡς μέλος ἀντεπιστέλλον ... ἓνα ἄγνωστον Γερμανὸν φαρμακοπώλην³³ ἐν Πειραιεῖ. Τοῦτο ὑπῆρξε δι' ἐμὲ δευτέρα καὶ ἐπαρκὴς ἀπόδειξις, ὅτι τὸ σχέδιόν μου περὶ μεταρρύθμισεως τῆς ἐταιρίας εἰς πυρῆνα Ἀκαδημίας οὐδόλως ἐννοήθη παρὰ τῶν εἰσφρησάντων εἰς αὐτήν, καὶ ἐναυάγει ἐντελῶς εἰς χεῖράς των.

Εἰς τὴν πρώτην λοιπὸν συνεδρίᾳσιν παρέστησα ὅτι κατὰ τὸν κανονισμόν ἀντεπιστέλλοντα μέλη ὠφείλον νὰ ἐκλέγωνται μόνοι οἱ ἐξοχώτατοι τῶν ἀπανταχοῦ πεπαιδευμένων, εἰς ἀριθμὸν ὀρισμένον καὶ μικρόν, ἀποκλείοντα πλείστους, ὥστε ἡ ἐκλογὴ ἔπρεπε νὰ διακρίνη τοὺς πάντων προέχοντας, ἐν οἷς δὲν ἐδύνατο βεβαίως νὰ καταριθμηθῇ ὁ ὑπὸ τοῦ συλλόγου ἐκλεχθεῖς, οὐδέ τις τῶν ἐπισήμων ἀρχαιολόγων ὡς μεγάλην τιμὴν θὰ ἐθεώρει ἂν ἐξελέγετο συνάδελφος τοῦ ἐν Πειραιεῖ φαρμακοποιοῦ.

Ἄλλ' οἱ λόγοι μου εἰς οὐδὲν ἴσχυσαν, καὶ δυσφορῶν διὰ τὴν ματαίωσιν τῶν περὶ μεταρρύθμισεως τῆς ἐταιρίας προθέσεών μου, ἔγραψα πρὸς τὸν πρῶτον πρόεδρον αὐτῆς, τότε δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβεύοντα κ. Ῥίζον, ὅστις τὰς προθέσεις μου ἐγνώριζε καὶ ἐνέκρινε, καὶ τῷ ἐξέφραζον μετὰ πολλῆς ἀδημονίας τὴν λύπην μου διότι ἄνθρωποι μὴ κατανοοῦντες τὴν σπουδαιότητα τοῦ σχεδίου ἡμῶν, ἐματαίωσαν αὐτό, καὶ προσέθηκα ὅτι σκοπὸν εἶχον, ὑπὸ τοιοῦτους οἰωνούς, νὰ παραιτηθῶ τῆς ἐταιρίας. Ὁ κ. Ῥίζος μοὶ ἀπήντησε προτρέπων με νὰ μείνω εἰς τὴν θέσιν μου, ἀδιαφορῶν

διὰ τοὺς κακῶς διέποντας τὰ τῆς ἐταιρίας, οἵτινες, ἐπέλεγεν, εἰσὶ «μαμούδια, καὶ οὐχὶ Μαμμοῦθ μεγαλόθηρες».

Πειοθεῖς ἐπομένως ἐνέμεινα εἰς τὴν θέσιν μου μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐγένετο ἡ ψηφοφορία πρὸς μερικὴν συμπλήρωσιν τοῦ συλλόγου, ὅτε δηλαδὴ, κατὰ τὸν νέον κανονισμόν, τὰ πρὸ ἐνὸς ἔτους ἐκλεγόμενα μέλη, ὥφειλον νὰ προσεκλέξωσιν ἑτέρα ἵνα συγκαταταχθισόμενα μετ' αὐτῶν, καὶ τοῦτο ἔδει νὰ ἐξακολουθῇ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ ὅλου κεκανονισμένου ἀριθμοῦ τῶν βουλευομένων λεγομένων μελῶν. Ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἐγένετο, ἂν δὲν ἀπατώμαι, κατὰ Μάϊον³⁴ τοῦ 1851. Ἀλλὰ τότε νέον μοι ἐδόθη δεῖγμα ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ἤδη τὸν σύλλογον ἀποτελούντων μελῶν ἢ δὲν κατενόησαν τὸν σκοπὸν τοῦ νέου ὀργανισμοῦ, ἢ ἡδιαφόρουν δι' αὐτόν, ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅμως ὅτι κατέστρεφον αὐτὸν ἀνεπανορθώτως. Πρὸ τῆς ἐκλογῆς, λαβὼν τὸν λόγον, ἀνέπτυξα ὅτι ὁ Σύλλογος πρέπει νὰ λάβῃ χαρακτῆρα Ἀκαδημίας, ἢ τοῦλάχιστον τμήματος Ἀκαδημίας, ἀρχαιολογικῆς, καὶ ἐπομένως νὰ συμπληρωθῇ δι' ἐκλογῆς τῶν ἐπισημοτέρων ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν δι' ἀρχαιολογικῶν ἢ ἱστορικῶν γνώσεων διακρινομένων λογίων. Προέβημεν δὲ ἔπειτα εἰς τὴν ἐκλογὴν. Ἀλλ' αὕτη εὐθὺς μοι ἀπέδειξεν ὅτι μάταιοι ἦσαν οἱ λόγοι μου. Οἱ ἐκλεχθέντες ἦσαν πᾶν ἄλλο ἢ ἔξοχοι λόγοι, ἀρχαιολόγοι ἢ ἱστορικοί, ἦσαν ἀπλῶς φίλοι τοῦ προέδρου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ παρὰ τὸ πνεῦμα τοῦ κανονισμοῦ εἰς τὸν Σύλλογον εἰσελθόντων.

Τότε ἐπανῆλθον ἀμέσως εἰς τὴν πρώτην ἀπόφασίν μου. Ἀφ' οὗ ἐνήργησα εἰς τὴν συνεδρίαν ἐκείνην ὡς γραμματεὺς, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξετέλεσα τὰ ἐν αὐτῷ ἀποφασισθέντα, ἔπεμψα εἰς τὸν πρόεδρον ἔγγραφον τὴν παραίτησίν μου, ἣν ἐδικαιολόγησα ὅμως οὐχὶ ἐπὶ τῶν γενομένων, ἀλλ', ἵνα μὴ προσβάλω οὐδένα, διὰ τῆς ἀποφάσεως ὅτι αἱ ἄλλαι μου ἀσχολίαι δὲν μοι ἄφηνον τὸν καιρὸν νὰ ἐκτελῶ χρέη καὶ ἐν τῇ ἐταιρίᾳ.

Γενομένης δὲ δεκτικῆς τῆς παραίτησεως, μὲ διεδέχθη ὡς γραμματεὺς τοῦ συλλόγου καὶ τῆς ἐταιρίας ὁ κ. Εὐστρατιάδης³⁵, νέος εὐδοκίμως μὲν σπουδάσας ἐν Γερμανίᾳ, ἀλλ' ὅστις δὲν εἶχεν εἰσέτι τὰ ἐπιστημονικὰ προσόντα τὰ κατὰ τὸν κανο-

νισμὸν ἀπαιτούμενα, ἵνα καταλάβῃ θέσιν ἐν τῷ Συλλόγῳ, ὅτε ὁ Ἀσώπιος³⁶, ὁ Κ. Παπαρῶρηγόπουλος ἦσαν ἀποκεκλεισμένοι».

Ἡ ἐπιστολὴ τῆς παραίτησης. Στὴν ἐπιστολὴ του ὁ Ραγκαβῆς τονίζει τὴν προσωπικὴ του ἀδυναμία νὰ ἀνταποκριθεῖ στὰ καθήκοντα τοῦ βουλευόμενου μέλους προβάλλοντας μειωμένα τὰ προσόντα του. Ἐτσι χωρὶς νὰ εἶναι προσβλητικὸς ὑπονοοῦσε τὶς ἐλλείψεις τῶν ἄλλων μελῶν, κυρίως ὀρισμένων, ποὺ δὲν εἶχαν καμία ἀρχαιολογικὴ γνῶση καὶ πείρα. Ὁ Ραγκαβῆς τότε, τὸ 1851, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν εὐρυμάθεια καὶ πολυμάθεια ποὺ ἤδη τὸν χαρακτήριζε, εἶχε τυπώσει τὸ 1842, τὸν πρῶτο τόμο τῶν *Antiquités Helléniques*, πρῶτο σοβαρὸ ἀρχαιολογικό-ἐπιγραφικὸ ἑλληνικὸ σύγγραμμα, ἀνώτερο κατὰ πολὺ, ἀπὸ κάθε ἄποψη, τῶν ψελλισμάτων τοῦ Κυριακοῦ Πιπτάκη μὲ τὸ παλαιότερο βιβλίον του *L'Ancienne Athènes* (1835). Ἀκόμη ὁ Ραγκαβῆς εἶχε δημοσιεύσει στὴν *Ἐφημερίδα Ἀρχαιολογικὴ* ἀξιοπρόσεκτες μελέτες, τὶς καλύτερες ἑλληνικὲς ποὺ δημοσιεύτηκαν κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τοῦ περιοδικοῦ (1837-1860). Μὲ τὴ μετριοφροσύνη λοιπὸν ποὺ δείχνει ὁ Ραγκαβῆς στὴν ἐπιστολὴ του τονίζει ἐκεῖνο ποὺ ἤθελε πραγματικὰ νὰ πεῖ· ὅτι ἀρκετὰ μέλη τοῦ Συλλόγου ἦταν ἀκατάλληλα γιὰ τὸν σκοπὸ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐξελέγησαν.

(AAE 147/ 9 Ἰανουαρίου 1851) «Κύριε Πρόεδρε, | Ἡ ἰδέα καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου ἦτον νὰ ὑπάρξῃ σῶμα ἀνδρῶν τῶν μάλιστα ἢ περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν ἢ περὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ μέσσην ἱστορίαν ἐπιστημόνων, οἵτινες νὰ συντρέχωσι τὴν ἐταιρίαν διὰ τῶν γνώσεων αὐτῶν, καὶ νὰ ἐκδίδωσιν Ὑπομνήματα (Ἄρθρ. 13, 14 καὶ 25,δ). Ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὸ σῶμα τοῦτο ἀνθρώπων ἢ μὴ ἐχόντων μίαν τῶν δύο τούτων εἰδικότητων εἰς βαθμὸν τοσοῦτον ἔξοχον, ὥστε νὰ δικαιῶσι τὴν προτίμησιν αὐτῶν καὶ τὴν ἰσόβιον τῆς ἐκλογῆς τῶν διάρκειαν, ἢ δι' ἄλλον τινὰ λόγον μὴ δυναμένων νὰ συντρέξωσιν ἐνεργῶς εἰς τὸ πρῶτιστον τοῦ Συλλόγου ἀντικείμενον, τὴν συγγραφὴν Ὑπομνημάτων, καταστρέφει κατὰ τὴν ἐμὴν δόξαν ἐντελῶς τὸν χαρακτήρα αὐτοῦ, καὶ καθιστᾷ τὴν σύστασίν του ἄσκοπον καὶ τὴν εὐδόωσίν του ἀδύνατον.

Τοῦτο ἀναγνωρίζων ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, καὶ αἰσθανόμενος τὰς ἐμὰς δυνάμεις ἐλαττουμένης τῶν ἃ ὁ ὀργανισμὸς δικαίως ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου, εἶχον παρακαλέσει τὰ τότε μέλη τῆς ἐταιρίας, ὡς πολλοὶ τῶν συναδέλφων μου ἐνθυμοῦνται ἴσως, πρὸς ὄφελος τοῦ ὀργανιζομένου σώματος καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ, νὰ μὴ συμπεριλάβωσιν ἐμέ, ὡς διανοοῦντο, εἰς τὴν πρώτην ἐκλογὴν, ἀλλ' ἀντ' ἐμοῦ νὰ ἐκλέξωσιν ἄλλον ὀνομαστότερον καὶ ἱκανώτερον περὶ τὴν ἐπιστήμην. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ παράκλησίς μου ἐκείνη δὲν ἐνεκρίθη, καὶ εὐμενῶς τὰ μέλη τῆς ἐταιρίας μοι ἔδωκαν ψήφους, ἐδέχθην τὴν ἐκλογὴν, προτιθέμενος ν' ἀποπειραθῶ ἂν ἡ προθυμία δύναται παρ' ἐμοὶ ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειπνιν τῶν λοιπῶν ιδιοτήτων. Μετὰ λύπης ὅμως ὁμολογῶ ὅτι τὸ ἐναντίον μοι ἀπεδείχθη, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκ τριετοῦς ἤδη πείρας ἐπέισθην ὅτι αἱ λοιπαὶ μου ἀσχολίαι δὲν μοὶ ἀφήνουσι καιρὸν ὑπόλοιπον ὃν ν' ἀφιερῶσω εἰς Ὑπομνημάτων σύνταξιν, τὸ πρώτιστον τοῦτο ἔργον τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου.

Φρονῶν ἐπομένως, ὅτι, ἐν γένει μὲν δὲν πρέπει νὰ καταργῇ τις θέσιν ἧς δὲν δύναται νὰ ἐκπληροῖ τὰ καθήκοντα, ἰδίως δὲ ὅτι σῶμα τῆς φύσεως τοῦ Συλλόγου, καὶ ἀρτυραγῆς ὡς εἶναι αὐτός, δυνάμενον δὲ μόνον διὰ τῶν ἔργων ἃ παράγει νὰ περιποιήσῃ εἰς ἑαυτὸ τὴν ἀπαιτουμένην ὑπόληψιν, καταστρέφεται ὅταν περιέχῃ μέλη ἥτινα τῆς κλήσεως αὐτοῦ, ὡς εἰμὶ ἐγώ, νομίζω καθῆκον ἐπιβαλλόμενόν μοι ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ν' ἀποσυρθῶ τοῦ Συλλόγου, καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, Κύριε Πρόεδρε, νὰ δεχθῆτε καὶ διαβιβάσητε αὐτῷ τὴν παροῦσαν ἐμοῦ παραίτησιν. Προθύμως δὲ θέλω ἐξακολουθῇ καταβάλλων τὴν μικρὰν μου συνεισφορὰν ὡς μέλος, συντελοῦν τῆς ἐταιρίας.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὀργανισμὸς (ἄρθρ. 31) ἀπαιτεῖ ὥστε ὁ Γραμματεὺς νὰ εἶναι ἐκ τῶν Βουλευομένων μελῶν, παρακαλῶ ὑμᾶς νὰ προσκαλέσητε τὸν κ. Ἀντιγραμματεὰ νὰ παραλάβῃ παρ' ἐμοῦ τὰ ἀρχεῖα. Ἐν Ἀθήναις, τῇ 9 Ἰανουαρίου, 1851 | Εὐπειθέστατος | Ἀ. Ρ. Παγκαβῆς».

Κύριε Πρόεδρε,

Η ίδια και ο σκοπός το Αρχαιολογικό Συμπόσιο ήλυν να
εξάρξει σωμα άνδρων τον μάχιον ή επι τον αρχαιολογίον ή επι τον
αρχαίον και μίσην ιστορίαν εισηγούντες, οίτινες να συνβρίσκων τον
ελασίον δια τον γνῶσιν αὐτόν, και να επιβίωσιν υἱομνήματα (Αρδ.
13, 14 και 25, 8). Η' ἑσθ'αυτῶν γὰρ το σῶμα τοῦ ἀνδρῶν ή μη ἔχοιεν
μίαν τον δύο τοῦν γένεσιν γὰρ ἑαυτοῖς τοῦτον ἔφοχον, ὡς να δι-
μασί τον εὐρίσκων αὐτόν και τον τοῦτον τον ἐλεγχῶ τον διαρραγῶ,
ή δι' ἄλλον θινά λόγον μη' διακρίνῶ να συνβρίσκων ἑαυτῶν γὰρ το
εὐρίσκων το Συμπόσιο ἀντιγράμψων, τον συγγραψῶ υἱομνήματα, νατα-
σφρίξω νατα τον ἑαυτῶν δοξῶν ἑαυτῶν τον χαρακτῆρα αὐτό, και νατα-
σφρίξω τον σφραγίσιν τον ἀποστον και τον ὡς τοῦτον το ἀδινάτον.

Τοῦ ἀντιγράμψων ἀπὸ τοῦ εὐρίσκων ἑαυτῶν το υἱομνήματος αὐτό, και
αὐτομνήματος τοῦ ἑαυτῶν δύναμις ἑαυτομνήματος τον α' ο' ἑαυτομνήματος δυναμῶς
ἀποσφρίξω σφραγίσιν τον ἑαυτῶν το Συμπόσιο, ἑαυτῶν σφραγίσιν τοῦ τοῦ μίσην το
ελασίον, ὡς συγχοῖ τον συνάδῃσιν τον ὑπομνήματα ἑαυτῶν, σφρίξω ἑαυτῶν το
εὐρίσκων σφραγίσιν και σφρίξω ὑπομνήματα αὐτό, να μη σφραγίσιν τον ἑαυτῶν,
ὡς δυναμῶς, γὰρ τον σφρίξω ἑαυτῶν, ἀπὸ αὐτῶν ἑαυτῶν να ἑαυτῶν ἑαυτῶν

.....
.....
τον μίσην το συνάδῃσιν ὡς μίσην, συνάδῃσιν τοῦ ελασίον.

Εἰσφρίξω ο' ἑαυτομνήματος (Αρδ. 31) ἀποσφρίξω ὡς ο' εὐρίσκων να ἑαυτῶν
ἐν τον ὑπομνήματα μίσην, σφραγίσιν ἑαυτῶν να σφραγίσιν τον το
Αἰσθηματικά να σφραγίσιν σφρίξω το ἑαυτῶν. Ε' ἑαυτῶν, ἑαυτῶν
αὐτό, 1851.

Εὐσεβίου

Εὐσεβίου

Ἡ σιάση τοῦ Συλλόγου. Ὁ Σύλλογος στηρίχτηκε στὴν ἀόριστη παραίτηση τοῦ Ραγκαβῆ καὶ δὲν συζήτησε τοὺς πραγματικοὺς λόγους τῆς. Φυσικὰ τὸ ζήτημα ἐξετάστηκε ἐκτενῶς, μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, στὴ συνεδρίαση τῆς 28 Ἰανουαρίου 1851. Τὸ πρακτικὸ τῆς παρατίθεται ὁλόκληρο γιὰ καλὴ-τερὴ γνῶση τῶν πραγμάτων: «Συνεδρίασις Δ΄. | Ἰανουαρίου 28: 1851: ἡμέρα Πέμπτη, ὥρα 12. | Παρόντες οἱ κ. κ. Γ. Γλαράκης, Γ. Τυπάλδος, Ν. Βάμβας, Ἰ. Κοκκώνης, Ἀ. Μάμουκας, Γ. Πρινάρης, Σ. Οἰκονόμος, Κ. Πιττάκης, Ξ. Λάνδερερ, Κ. Φρεαρίτης, Η. Μητοόπουλος, Π. Εὐστρατιάδης, Στ. Κουμανούδης, Δ. Χαραμῆς καὶ Σ. Βυζάντιος, ἀναπληρῶν ὡς Ἀντιγραμματεὺς τὸν Γραμματέα ἀπόντα.

Ἀνεγνώσθησαν τὰ πρακτικὰ τῆς προλαβούσης συνεδριάσεως.

Ὁ Κ. Μάμουκας παρετήρησεν ὅτι, καθ' ὃν τρόπον εἶν' ἐκφρασμένος ὁ τελευταῖος παράγραφος αὐτῶν, φαίνεται ὡς νὰ παρεβιάσθη ὁ ὅρος τοῦ ὀργανισμοῦ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς τῶν βουλευομένων μελῶν, καὶ προτείνει νὰ σαφηνισθῇ καὶ τροποποιηθῇ τὸ μέρος τοῦτο: Συζητήσεως γενομένης καὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ἀναγνωσθέντος, ἐτροποποιήθησαν ἀνηκόντως τὰ πρακτικὰ καὶ ὑπεγράφησαν.

Ὁ Πρόεδρος συγχαίρει τὸν Σύλλογον διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν νέων³⁷ αὐτοῦ Μελῶν, διὰ τῶν φώτων καὶ τῆς συνεργείας τῶν ὁποίων ἐλπίζει τὰ μέγιστα ὡς πρὸς τὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συλλόγου.

Ἀναγγέλλει δὲ ἀκολούθως μὲ λύπην του εἰς τὸν Σύλλογον ὅτι ὁ κύριος Ἀ. Ραγκαβῆς διεύθυνε πρὸς αὐτὸν πρὸ 15 ἡδὴ ἡμερῶν ἔγγραφον τὴν παραίτησίν του ὡς Γραμματέως τοῦ Συλλόγου, τὴν ὁποίαν μετ' ὀλίγον παρηκολούθησε καὶ ἡ τοῦ πατρὸς του κυρίου Ἰ. Ραγκαβῆ ὡς μέλους βουλευομένου. Ὁ Πρόεδρος προσθέτει ὅτι, ἀφ' οὗ, πρὶν γνωστοποιήσῃ τοῦτο εἰς τὸν Σύλλογον, ἐδοκίμασεν ἰδιατέρως νὰ μεταπείσῃ τὸν κύριον Ἀ. Ραγκαβῆν, ἐπιφορτίσας τὸν κ. Τυπάλδον νὰ τὸν ὁμιλήσῃ φιλικῶς, καὶ ἀπέτυχε (τὸ ὅποιον ἐρωτηθεὶς συνωμολόγησε καὶ ὁ κ. Τυπάλδος), καθυποβάλλει τὸ περὶ τούτου εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Συλλόγου, προσθεὶς ὅτι, ἐπειδὴ ὁ κ. Ἀ. Ραγκαβῆς παρεπονέθη προσέτι εἰς τὸν κ. Τυπάλδον, ὅτι, εἰς

τὴν γενομένην πρὸς τὰ νεωστὶ διορισθέντα μέλη τοῦ Συλλόγου κοινοποίησιν τοῦ διορισμοῦ αὐτῶν, οὗτος (ὁ Πρόεδρος) ἐνέκρινε νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ τελευταῖον μέρος, δι' οὗ ὁ κ. Ῥαγκαβῆς ἐνόμισεν εὐλογον νὰ ὑπομνήσῃ αὐτοῖς τὰ καθήκοντά των, ὁ Πρόεδρος νομίζει ὅτι δὲν ἔπραξεν εἰς τὴν περὶ ταύτην εἰμὴ σύμφωνα μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ μὲ τὴν παραδεδεγμένην ἄχρι τοῦδε τάξιν· καθότι τὰ καθήκοντα τῶν μελῶν διαγράφονται ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ ὠρισμένως καὶ πᾶσα περὶ τοῦτου ὑπόμνησις θεωρεῖται περιττὴ καὶ ἡδύνατο νὰ ἐκληφθῇ καὶ ὡς προσβάλλουσα ἐκάστου τὴν φιλοτιμίαν.

Ὁ κύριος Κοκκῶνης, ζητήσας καὶ λαβὼν τὸν λόγον, εἶπεν ὅτι λυπεῖται μὲν καὶ αὐτὸς διὰ τὴν παραίτησιν τοῦ κυρίου Ἀ. Ῥαγκαβῆ, τοῦ ὁποῖου ὁ ὑπὲρ τῆς ἐταιρείας ζήλος καὶ ἡ ἰκανότης εἶνε ὁμολογούμενα, νομίζει ὅμως οὐχ ἥττον ὅτι οἱ λόγοι ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζει τὴν παραίτησίν του ταύτην δὲν εἶνε ἀποχρῶντες· καθότι ἂν καὶ ἐλλείψῃς τινὲς ἔλαβον χώραν εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Συλλόγου, ἀφ' ἑτέρου ὅμως, διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ προθυμίας τῶν μελῶν αὐτοῦ, ἐλπίζεται μὲ τὸν καιρὸν κατορθωτέα ἢ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῆς συστάσεώς του.

Διαρκούσης τῆς ὁμιλίας ταύτης, ἦλθεν ὁ κύριος Γ. Καραμάνος.

Ὁ κ. Βάμβας, λαβὼν μετὰ ταῦτα τὸν λόγον, εἶπεν ὅτι λυπηρὸν μὲν εἶνε διότι ὁ κ. Ῥαγκαβῆς (τοῦ ὁποῖου συνωμολόγησεν ἐπίσης τὴν ἰκανότητα καὶ προθυμίαν) παραιτεῖται, λυπηρότερον ὅμως ὅτι οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους προτείνει, δὲν φαίνονται νὰ ἦνε οἱ κυρίως ὑπαγορεύσαντες τοῦτο εἰς τὸν κ. Ῥαγκαβῆν· διότι, ὡς πρὸς τὰς ἀτελείας, αἵτινες ἐνδέχεται νὰ παρεμποδίζωσι πρὸς τὸ παρὸν τὰς ἐργασίας τοῦ Συλλόγου, αὗται εἶνε φυσικὴ συνέπεια τῆς ἀρτιπαγοῦς εἰσέτι καταστάσεως ὅλων ἐν γένει τῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι, ὅπου μ' ὅλα ταῦτα καθημέραν τελειοποιοῦνται τὰ πάντα κτλ. ἀλλὰ δυσαρέσκειά τις μᾶλλον, ὡς ἐκ τῆς συμβάσεως διαφωνίας μετὰ αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ Συλλόγου μελῶν ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ψηφοφορίας. Φρονεῖ μ' ὅλα ταῦτα εὐλογον νὰ γίνῃ καὶ πάλιν ἀπόπειρα πρὸς μετάπεισιν τοῦ Κ. Ῥαγκαβῆ.

Ὁ κ. Τυπάλδος λέγει ὅτι, ἐὰν ὁ Σύλλογος ἐγκρίνῃ νὰ ἐπιφορτίσῃ μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν κ. Βυζάντιον, προθύμως ἀναλαμβάνει νὰ ὁμιλήσῃ καὶ πάλιν τὸν κ. Ῥαγκαβῆν.

Ὁ κ. Πρόεδρος εἶπεν ὅτι περὶ τούτου πρέπει νὰ ἐκφρασθῇ προηγουμένως ὁ Σύλλογος.

Ὁ κ. Βυζάντιος εἶπεν ὅτι συµμερίζεται καὶ αὐτὸς τὴν λύπην τῶν προαγορευσάντων διὰ τὴν παραίτησιν τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ, τοῦ ὁποίου, ὡς πολλὰ πονήσαντος ὑπὲρ τῆς συστάσεως καὶ προόδου τῆς Ἑταιρίας, ἐλπίζει ὅτι κῆνεις ἐκ τῶν ἐντίμων τοῦ Συλλόγου μελῶν δὲν ἀρνεῖται τὴν ἱκανότητα καὶ προθυμίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ παραίτησις αὕτη φαίνεται, ὡς ἐκ τῶν προειρηµένων, ἀποδιδοµένη εἰς δυσαρέσκειαν μᾶλλον ἢ πεποίθησιν, νοµίζει χρέος του νὰ πληροφορήσῃ τὸν Σύλλογον ὅτι, καὶ πρὸ δύο ἡδὴ ἐτῶν, ὁ κ. Ῥαγκαβῆς, ἅµα μετὰ τὴν δευτέραν τῶν βουλευοµένων μελῶν ἐκλογὴν, ἐξέφρασε πρὸς αὐτὸν τὴν αὐτὴν περὶ παραίτησεως ἐπιθυμίαν, τὴν ὁποίαν ἐπανελάβε καὶ ἐσχάτως, πρὶν ἀκόµην ἐνεργηθῇ τι περὶ τῆς τρίτης ἐκλογῆς. Ἐποµένως νοµίζει ὅτι, οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους προτείνει ὁ κ. Ῥαγκαβῆς (τῶν ὁποίων τὴν ὀρθότητα ἢ μὴ ἀπέχει ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ συζητήσῃ), εἶνε λόγοι πεποιθήσεως ἰδίας μᾶλλον, καὶ ὄχι ἀτομικῆς τινος δυσαρεσκειάς.

Ὁ κ. Βάμβας εἶπεν ὅτι, ἀγνοῶν τοῦτο, ἀπέδωκε τὴν παραίτησιν τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ εἰς δυσαρέσκειαν· ἡδὴ δὲ προθύμως ἐπανορθοῖ τὸ εἰρηµένον.

Ὁ κ. Πρόεδρος ἐπανελάβεν, ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ἀκούσῃ τὴν γνώµην τοῦ Συλλόγου.

Ὁ κ. Κοκκώνης εἶπεν ὅτι, συµφωνεῖ μὲν εἰς τὸ νὰ ὑπομνησθῇ καὶ αὐθις φιλικῶς ὁ κ. Ῥαγκαβῆς νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν παραίτησίν του, ἀλλ' ἡ ἀναφορά του, ὡς ἐκφραζοµένη µὲ τρόπον δυνάµενον νὰ θεωρηθῇ προσβλητικὸς ἐναντίον μελῶν τινῶν τοῦ Συλλόγου, πρέπει νὰ ἀφανισθῇ καὶ µνεῖα ταύτης νὰ μὴ γένη οὐδεμία.

Ὁ κ. Καραµάνος ἀγνοεῖ μὲν τὰ προδιατρέξαντα, καθόσον ὅμως δύναται νὰ συµπεράνῃ ἐκ τῶν λόγων τῶν προαγορευσάντων, κ. κ. Βάµβα καὶ Βυζαντίου, νοµίζει ὅτι οἱ λόγοι τοῦ κ. Βάµβα εἶνε πειστικώτεροι, καὶ ἡ παραίτησις τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ ὑπηγορεύθη ἐκ δυσαρεσκειάς τινος μᾶλλον. Τούτου δὲ ἀπό-

δειξιν προσεπιφέρει τὴν παραίτησιν τοῦ πατρὸς τοῦ κ. 'Ραγκαβῆ, παρακολουθήσασαν ἀμέσως τὴν τοῦ υἱοῦ του, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε προτείνει τὸν πατέρα του, ὡς μέλος βουλευόμενον. Ἀμφότεραι ἄρα αἱ παραιτήσεις ὑπαγορεύτηκαν ὡς ἐκ τῶν προγεγονότων, τὰ ὅποια ὅμως ἀγνοεῖ ὁ ἀγορεύων. Ἐπομένως φρονεῖ ὅτι πρέπει νὰ τεθῇ εἰς ψηφοφορίαν ἐὰν πρέπει ἢ ὄχι νὰ προσκληθῇ ἐπανειλημμένως ὁ κ. 'Α. 'Ραγκαβῆς νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν παραίτησίν του.

Ὁ κ. Λάνδερερ, καίτοι ἰδιαίτεράν φιλίαν ἔχων μετὰ τοῦ κ. 'Ραγκαβῆ, φρονεῖ ὅμως οὐχ ἥτιον ἀνοίκειον τῇ ἀξιοπρεπείᾳ τοῦ Συλλόγου τὸ νὰ προσκληθῇ καὶ πάλιν ὁ κ. 'Ραγκαβῆς νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν παραίτησίν του. Νὰ γένη ὅμως πρὸς αὐτὸν εὐχαριστήριον ἐκ μέρους τοῦ Συλλόγου ἔγγραφον διὰ τὰς ἄχρι τοῦδε προσπάθειάς του ὑπὲρ τῆς Ἑταιρίας κτλ.

Ὁ κ. Πρινάρης, καίτοι τιμῶν τὸν ἄνδρα διὰ τὴν παιδείαν του, ὡς χρηματίας ὅμως καὶ αὐτὸς Γραμματεὺς καὶ μέλος διαφόρων Ἑταιριῶν, νομίζει ὅτι ὁ κ. 'Ραγκαβῆς, δεχθεὶς καταρχὰς καὶ ἔπειτα παραιτηθεὶς, ἐσφαλῇ. Ἐὰν δὲ εἶχε καὶ προτοῦ τὸν σκοπὸν τῆς παραίτησεως, τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ληθῇ ὑπ' ὄψιν, ἀλλὰ μόνον τὶ λέγει εἰς τὴν ἀναφοράν του· *scripta manent*. Ἐπειτα ἡ παραίτησις ἐνὸς μέλους, ὅσον τοῦτο καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἔξοχον, δὲν καταστρέφει ὁλόκληρον ἑταιρίαν· διότι εἰς οὐδεὶς· καὶ ἡ μικρὰ ἰκανότης πολλῶν ἀναπληροῖ τὴν εἰδικότητα, ἐὰν καὶ ὑποτεθῇ τοιαύτη, ἐνὸς καὶ μόνου. Διὰ τοῦτο προτείνει, νὰ καταχωρισθῇ μὲν ἡ ἀναφορά του, χωρὶς νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὰ προγεγονότα, νὰ μὴ κλίνη ὅμως γόνυ ὁ Σύλλογος ἐνώπιον ἐνὸς ἀνθρώπου παραιτουμένου, ἀλλὰ νὰ ἀναπληρωθῇ ἡ θέσις του διὰ τῆς ἐκλογῆς ἄλλου Γραμματέως.

Ὁ κ. Βάμβας· Τίς δύναται νὰ καυχῇθῃ ὡς ἔχων εἰδικότητα ἔξοχον ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἐν ᾧ εἰς τὴν Εὐρώπῃ αὐτὴν ἀμφίβολον ἐὰν εὐρίσκεται τοιαύτη· τὸ τέλειον, ἐὰν ὑπάρχῃ, ἀπόκειται εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ τὸ κατορθώσωσι· δι' αὐτοὺς κοπιᾶζομεν, ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ ὅσον δυνάμεθα, ἡμεῖς.

Ἐπὶ τῇ παρατηρήσει τοῦ Προέδρου καὶ τινων ἐκ τῶν μελῶν, ὅτι αἱ σχηματισθεῖσαι περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τέσσαρες γνώμαι συγχωνεύονται εἰς δύο, τῶν μὲν γνωμοδοτούν-

των νὰ γένη καὶ πάλιν ιδιωτικῶς ἀπόπειρα πρὸς τὸν κ. 'Ραγκαβῆν, ἵνα ἀποσύρῃ τὴν ἀναφορὰν τοῦ καὶ ἀναλάβῃ τὰ ἔργα τοῦ, τῶν δέ, ἵνα καταχωρισθῇ μὲν ἡ ἀναφορὰ τοῦ καὶ ἀναπληρωθῇ ἡ θέσις τοῦ, γένη δὲ πρὸς αὐτὸν εὐχαριστήριον ἐκ μέρους τοῦ Συλλόγου, τὸ ζήτημα ἐτέθη εἰς ψηφοφορίαν διὰ ψηφοδελτίων καὶ ἐνεκρίθη ἡ δευτέρα γνώμη διὰ ψήφων ἔνδεκα πρὸς πέντε. Ἡ δὲ ἐκλογὴ τοῦ Γραμματέως ἀνεβλήθη εἰς τὴν προσεχῇ συνεδρίασιν· ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲ ἐνεκρίθη ὁμοφώνως ὑπὸ τοῦ Συλλόγου νὰ προσκληθῇ ὁ Ἀντιγραμματεὺς ἵνα παραλάβῃ τὰ Ἀρχεῖα.

Ὁ Πρόεδρος ἐνεφάνισε τρία ἔγγραφα τῶν κ. κ. Placide de Jove y Heria, Marquis de Piral καὶ Pierre Saban y la Noya, εὐχαριστούντων διὰ τὸν διορισμὸν αὐτῶν ὡς μελῶν ἀντεπιστελλόντων τοῦ Συλλόγου.

Ὁ κύριος Λάνδερερ ἐπρότεινε, νὰ διορισθῇ, κατὰ τὰ περὶ τῶν βιβλίων τῆς Ἑταιρίας προαποφασισθέντα, ἐν ἑκ τῶν μελῶν βιβλιοθηκάριος αὐτῆς, καὶ ἀνεβλήθη καὶ τὸ περὶ τούτου εἰς ἄλλην συνεδρίασιν.

Ὁ κ. Πιττάκης ἀνέφερεν ὅτι, τοῦ Συλλόγου συστηθέντος ἀπὸ τῶν 1848, ὑπάρχουσιν ἔκτοτε περὶ τὰ δεκατέσσαρα ὑπομνήματα, ἐμφανισθέντα εἰς αὐτὸν κατὰ διαφόρους ἐποχάς, περὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ληφθῇ φροντίς, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ ὀριζόμενα.

Ὁ Βυζάντιος ὑπέμνησεν ὅτι προηγουμένως πρέπει νὰ διορισθῇ, κατὰ τὸ ἄρθρ. 10 τοῦ ὀργανισμοῦ, ἡ ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων ἐπιτροπὴ, καὶ ἐνεκρίθη. Ἀνεβλήθη δὲ καὶ ταύτης, ὡς καὶ τῆς ἐπὶ τῶν ἔργων ἐπιτροπῆς, ἡ ἐκλογὴ εἰς τὴν ἐπομένην συνεδρίασιν.

Ὁ αὐτὸς ἀνήγγειλεν ὡς ἐκ φήμης εἰς τὸν Σύλλογον, ὅτι δύο ἐκ τῶν ὑπομνημάτων τούτων, τὰ τῶν κκ. Πρόκεσσ καὶ Βουρνούφ, ἐξεδόθησαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἐν ᾧ, κατὰ τὸ ἄρθρ. 56 τοῦ Ὄργανισμοῦ, «Ὁ Συγγραφεὺς ὑπομνήματος παρουσιασθέντος εἰς τὸν Σύλλογον δὲν δύναται νὰ δημοσιεύσῃ αὐτὸ ἰδιαίτερος ἐκτὸς ῥητῆς περὶ τούτου ἀδείας τοῦ Συλλόγου», καὶ ἠρώτησεν ἐὰν πρέπει νὰ ἐκδοθῶσι πάλιν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ ταῦτα, καὶ ἐνεκρίθη νὰ ἐκδοθῶσιν αἱ μεταφράσεις αὐτῶν μόνον, ὡς ἀγνοουμένων εἰς τὴν Ἑλλάδα. |

Ἡ συνεδρίασις διελύθη περὶ τὰς 2^{1/2} Μ. Μ. | Ὁ Πρόεδρος | Γ. Γλαράκης. |

[Δεξιὰ κάτω:] ἀντὶ τοῦ Γραμματέως ὁ Ἀντιγραμματεὺς | Σκαρλάτος Βυζάντιος».

Ἀποδοχὴ τῆς παραίτησης, εὐχαριστίες. Ὅπως ἀποφασίστηκε στὴ συνεδρία, ὁ Σύλλογος δέχτηκε τὴν παραίτηση τοῦ Ραγκαβῆ μὲ ψήφους 11 πρὸς 5. Εἶναι φανερό ὅτι δὲν εἶχε πλέον πολλὰς συμπάθειες. Μερικὲς μέρες ἀργότερα τοῦ ἀπευθύνθηκε ἀπὸ τὸν Σύλλογο ἔγγραφο ἀποδοχῆς τῆς παραίτησης καὶ εὐχαριστιῶν³⁸:

«Ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου | Πρὸς τὸν Κύριον Ἀ. Ἰ. Ραγκαβῆν | Μὲ λύπην του ἤκουσεν ὁ Σύλλογος ἀναγνώσθεισαν ἐν τῇ προτελευταίᾳ συνεδριάσει αὐτοῦ τὴν ἀπὸ 9 Ἰανουαρίου ἐπιστολὴν Σας, δι' ἧς παραιτεῖσθε τῆς θέσεως τοῦ παρ' αὐτῷ Γραμματέως.

Καὶ τοι δὲ μὴ συμμεριζόμενος καθ' ὁλοκληρίαν τοὺς λόγους, ἐφ' ὧν στηρίζετε τὴν παραίτησίν Σας, συνομολογῶ μὲν ἀφ' ἐνὸς τὰς ἐλλείψεις, ὅσας παρεμποδίζουν πρὸς τὸ παρὸν τὴν κατ' εὐχὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, καθὼς παντὸς σώματος ἀρτιοτάτου, πεπεισμένος ὅμως ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν μελῶν αὐτοῦ, μακρὰν ἀπέχω τοῦ νὰ θεωρῶ ἀδύνατον καὶ ἀκατόρθωτον τὴν βαθμηδὸν καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς συστάσεως αὐτοῦ.

Τοιοῦτου ζήλου ἀξιομίμητον παράδειγμα ἐδώκατε παρ' αὐτῷ καὶ Ὑμεῖς ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη, κύριε, καὶ τοῦτο ἀναγνωρίζων ὁμοθυμηδὸν ὁ Σύλλογος, μὲ ἐπεφόρτισε νὰ Σᾶς ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας του.

Τὸ καθῆκον τοῦτο ἐκπληρῶν ἀσμένως, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι καὶ ὡς μέλος συντελὲς τῆς Ἑταιρίας, θέλετε συνεργεῖ μὲ τὸν αὐτὸν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ζῆλον πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς ἔργῳ τε καὶ λόγῳ.

Δέχθητε, Κύριε, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς Ὑμᾶς ἐξαιρέτου ὑπολήψεώς μου. | Ὁ Πρόεδρος | Γ. Γλ. | Τῇ 17: Φεβρ. 1851.

[Σημ. ἀριστερά]: Ὁ Ἀντιγραμματεὺς τοῦ Συλλόγου ἐπεφορτίσθη νὰ παραλάβῃ τὰ Ἀρχεῖα καὶ λοιπὰ ἔγγραφα τῆς Ἑταιρίας».

Ποιοὶ πρέπει νὰ ἐκλέγονται. Τὰ ὅσα ὑπονοοῦσε ὁ Ραγκαβῆς στὴν ἐπιστολὴ παραίτησής του καὶ ὅσα μὲ σαφήνεια διατύπωσε ἀργότερα στὰ ἀπομνημονεύματά του, τὰ συμμερίζονταν κι ἄλλοι. Δυὸ μῆνες ἀργότερα ἀπὸ τὴ συνεδρία τοῦ Συλλόγου, κατὰ τὴν ὁποία συζητήθηκε ἡ παραίτηση τοῦ Ραγκαβῆ, γίνεται συζήτηση γιὰ νέα ἀντεπιτέλλοντα μέλη. Ὁ Τυπάλδος ζητᾷ τὴν ἐκλογὴ δύο Ἰταλῶν καὶ ὁ Πρινάρης προβάλλει³⁹ βάσιμες ἀντιρρήσεις: «Ὁ κ. Τυπάλδος ἐπανέλαβεν αὐθις τὰ περὶ τῶν δύο Ἰταλῶν, Bonnaventura Mazzarella καὶ Francesco Gherendi Dragomanori πρότασίν του, ἵνα ἐκλεχθῶσι μέλη ἀντεπιτέλλοντα, καθ' ὅσον, ὁ μὲν αὐτῶν, ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς, ὡς καὶ πρότερον· ὁ δὲ δεύτερος ἐκδίδει ἱστορικόν τι περὶ Ἀθηνῶν ὑπόμνημα. Ὁ κ. Πρινάρης παρετήρησεν, οὐχὶ ὡς πρὸς τὰ προτεινόμενα ἄτομα, περὶ τῶν ὁποίων οὐδὲν ὑπὲρ ἢ κατὰ ἔχει νὰ ἀντιτάξῃ, ἀλλ' ἐν γένει ὅτι περὶ τοὺς διορισμοὺς τῶν ἀντεπιτελλόντων αὐτοῦ μελῶν ὁ Σύλλογος πρέπει νὰ ᾔνε πολλὰ φειδωλός, καὶ μόνον ἔξοχα καὶ ἔχοντα εὐρωπαϊκὴν φήμην ὀνόματα νὰ προτείνωνται, μήπως συμβῇ καὶ εἰς αὐτὸν ὅ,τι καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς ἑταιρίας, τῶν ὁποίων κατασπαταληθέντα τὰ διπλώματα, κατήντησαν νὰ μὴ ἔχῃσι μηδεμίαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ σημασίαν. Ἀναγνωσθέντων μετὰ ταῦτα τῶν ὀνομάτων τῶν ἄχρι τοῦδε διορισθέντων, καὶ ἀποδειχθέντος ὅτι δὲν μένουσι κενὰ εἰμὴ δέκα μονὰ θέσεις, ἀπεφασίσθη οἱ μὲν προτεινόμενοι νὰ διορισθῶσιν ἐν συνεδριάσει τῆς Ἐφορίας, κατὰ τὸν Ὁργανισμόν, μέλη συντελῇ, δίδοντες βιβλία ἀντὶ χρημάτων. Μέλη δὲ ἀντεπιτέλλοντα τοῦ Συλλόγου νὰ ὀνομασθῶσιν οἱ κ. κ. Φραγκίσκος (Franz) Borp (ἐν Βερολίῳ), Χριστιανὸς Lassen (ἐν Βόννῃ) καὶ M. I. Müller, διάσημοι φιλόλογοι Γερμανοί, καὶ ἐνεκρίθησαν ὁμοφώνως».

Ὁ Ἀρχαιολογικὸς Σύλλογος συνεδρίασε συνολικῶς 51 φορές, τέσσερις τὸ 1848, ὀκτὼ τὸ 1849, πέντε τὸ 1850, δεκαπέντε τὸ 1851, δέκα τὸ 1852, ἑπτὰ τὸ 1853 καὶ δύο τὸ 1854. Μὲ Γραμ-

ματέα τὸν Ραγκαβῆ συνεδρίασε δεκαοκτὼ φορές καὶ κατὰ τὶς συνεδρίες αὐτὲς διαβάσθηκαν τὰ ὑπομνήματα γιὰ τὰ ὁποῖα γίνεται προηγουμένως λόγος. Μετὰ τὸν Ραγκαβῆ δὲν ὑπῆρξαν ὑπομνήματα παρὰ μόνον τεχνικὲς ἐκθέσεις γιὰ ἀναστηλώσεις ποὺ γίνονταν στὴν Ἀκρόπολη ἢ γιὰ ἀνασκαφές, κυρίως τῆς οἰκίας Ψωμᾶ. Τὸν Σύλλογο τὸν ἀπασχολοῦσαν πλέον ζητήματα ὑπηρεσίας, ἀνασκαφῶν, ἀγορῶν βιβλίων, ἀλλὰ ὅχι ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ ποὺ ἦταν ἡ ἀνακοίνωση νέων πραγμάτων, δηλαδὴ ἡ πρόοδος τῆς Ἐπιστήμης. Ὁ Ραγκαβῆς εἶχε ὑπερτιμήσει τὶς δυνατότητες τῆς τότε ἀθηναϊκῆς κοινωνίας. Πίστευε ὅτι μπορούσε νὰ μεταφυτεύσει στὴν Ἑλλάδα θεσμούς, συνήθειες καὶ νοοτροπίες ποὺ ἤκμαζαν στὴν Εὐρώπη, σὲ χῶρες ὅπως ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία, χῶρες μὲ μακρότατη ἀνθρωπιστικὴ παράδοση καὶ πολυάνθρωπες. Ἡ ἀποτυχία ἦταν φυσικὴ. Ὁ Σύλλογος μετέπεσε σὲ εἶδος συλλογικοῦ διοικητικοῦ ὀργάνου καὶ ἔσβησε καθὼς περνοῦσε σιγὰ σιγὰ σὲ χέρια ὅλο καὶ λιγότερο ἱκανὰ γιὰ νὰ καταλήξει νὰ ἔχει τελευταῖο Γραμματέα τοῦ τὸν Κυριακὸ Πιττάκη.

Ἡ ἰδέα τῆς Ἀκαδημίας ὑπάρχει ἀκόμη. Τὸν πρῶτο καιρὸ μετὰ τὴν παραίτηση τοῦ Ραγκαβῆ δὲν εἶχε ἐγκαταλειφθεῖ ἡ ἀρχικὴ ἰδέα τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς ἀνάγνωσης καὶ ἔκδοσης ὑπομνημάτων. Τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀπασχόλησε τὸν Σύλλογο στὴ συνεδρία τοῦ τῆς Τρίτης, 10 Ἀπριλίου 1851:

«Γενομένης ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου Εὐστρατιάδου παρατηρήσεως ὡς πρὸς τὸ δεῦτερον ὑπόμνημα τοῦ Ῥαγκαβῆ, ὁ ἀντιγραμματεὺς ἀνέγνω τὴν ἀπὸ 26 Μαρτίου ἀπάντησιν πρὸς αὐτὸν τοῦ εἰρημένου, ἐξ ἧς ἐγνώσθη ὅτι οὗτος δὲν ἐπαρουσίασεν εἰμὴ ἓν καὶ μόνον ὑπόμνημά του εἰς τὸν Σύλλογον, τὸ περὶ τῆς εἰς Ἀρκαδίαν ὁδοιπορίας του, ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἦτον ἡ ἀρχή, μόλις τὸ ἐν τέταρτον τῆς ὅλης ἐργασίας, μὴ νομίζων αὐτὸ ἄξιον νὰ ἐκδοθῇ οὕτως ἔχον, ἀπέσυρεν αὐτό, καὶ παραιτεῖται τῆς τιμῆς τῆς καταχωρήσεως αὐτοῦ εἰς τὰ Ὑπομνήματα τοῦ Συλλόγου. Ὁ λόγος οὗτος ἐκρίθη ἀποχρῶν, καὶ ὁ Σύλλογος προέβη εἰς τὴν περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν λοιπῶν ὑπομνημάτων συζήτησιν, ἣτις καὶ διήρκεσεν ὥραν ἱκανήν, ἀναγνωσθέντων

πολλάκις κατ' ἐπανάληψιν τῶν ἄρθρων 25, §δ', 26, 53, § δ', καὶ 55 τοῦ Ὁργανισμοῦ, ἐξ ὧν τινὰ μὲν τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου ἐσυμπέραναν, ὅτι ὁ Σύλλογος ὑποχρεοῦται νὰ ἐκδίδῃ πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ ὑπομνήματα τῶν τε Βουλευομένων καὶ τῶν Ἀντεπιτελλόντων αὐτοῦ μελῶν· τινὰ δέ, ὅτι ὅσα μόνον ἐξ αὐτῶν ἐγκρίνη· ἕτερα δέ, ὅτι τῶν ἐκδιδομένων ὑπομνημάτων ὑποτίθεται ἔχων τὴν εὐθύνην ὅλος ὁ Σύλλογος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀποφασίζει διὰ τῆς ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων ἐπιτροπῆς ποῖα πρέπει νὰ ἐκδοθῶσιν ὁλόκληρα καὶ ποῖα ἐν ἀποσπάσμασιν· καὶ ἄλλα, ὅτι ἡ εὐθύνη εἶνε ὁλόκληρος εἰς βάρος αὐτοῦ καὶ μόνου τοῦ συντάκτου τοῦ ὑπομνήματος, καὶ τότε, παρετήρησάν τινα τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου, πρὸς τί αἱ ὑπὸ τοῦ ὁργανισμοῦ ὀριζόμεναι παρατηρήσεις καὶ ἡ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐξέτασις αὐτῶν; ἢ μήπως ὁ Σύλλογος ὑποτίθεται ἐργολάβος τυπογραφείου; καὶ τί μέλλει νὰ γένη, παρετήρησε πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ κ. Βάμβας, ἐάν τις, καθυποβαλὼν ὑπόμνημα ἀφορῶν τὰς θρησκευτικὰς καὶ φιλοσοφικὰς δοξασίας, κατὰ τὸ δ' ἐδάφ. τοῦ 25 ἄρθρου, περὶ τῶν μαντείων, φέρ' εἰπεῖν, ἢ τοῦ Ἀγνώστου θεοῦ, ἐκφράσῃ ἰδέας ἀντιβαινούσας εἰς τὴν θρησκείαν ἢ τὴν Πολιτικὴν κτλ. κτλ.; Τέλος, ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ κ. Κοκκῶνη, συμπεράναντος, ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ὑπάρχει κατὰ τινας μὲν, ἀντίφασις, κατὰ τοὺς πλείστους δέ, ἀσάφεια εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ὁργανισμοῦ περὶ τούτου ὀριζόμενα, ἀπεφασίσθη νὰ συνταχθῇ ἐσωτερικός τις κανονισμός, συμβιβάζων καὶ διασαφῶν, ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, τὸν τρόπον τῶν ἐργασιῶν τοῦ σώματος, καὶ ἐνεκρίθη μὲν νὰ διορισθῇ προηγουμένως ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου, ἥτις νὰ καθυποβάλλῃ σχέδιον τοιοῦτου Κανονισμοῦ, ἀνεβλήθη δὲ ὁ διορισμὸς αὐτῆς εἰς τὴν ἐπομένην συνεδρίαν».

Τὸ μυσικὸ τοῦ Πιττάκη. Στὴν ἴδια συνεδρίαση, τῆς 10 Ἀπριλίου 1851, ἀνακοίνωσε ὁ Πιττάκης τὸ μεγάλο του μυσικόν, τὸ ὁποῖον ἐπὶ πολὺ χρόνον δὲν φανέρωνε:

«Ὁ κ. Πιττάκης ἀνέφερεν ὅτι, ἔχων βεβαιότητα σχεδόν, ὅτι εἰς μέρος τι, ἀνῆκον εἰς ἰδιώτην (τὸ ὁποῖον ἐπὶ τέλους καὶ ὠνόμασεν εἰπὼν ὅτι εἰκάζει ὅτι εἶνε ἢ τὸ Μητρώον ἢ τὸ Βουλευτή-

ριον ἢ ἡ Θόλος), ὑπάρχουν συγκεχωσμένοι ἀρχαιότητες, τῶν ὁποίων, ὡς πολλοῦ λόγου ἀξίων, ἡ ἀνακάλυψις θέλει φωτίσει τὰ μέγιστα τὴν ἐπιστήμην, ἐξαίτεται παρὰ τοῦ Συλλόγου τὴν ἐπιψήφισιν 200 δραχμῶν πρὸς ἀνασκαφὴν, ὑποσχόμενος, ἐὰν αἱ περὶ τῆς ἀξιολογότητος τῶν ἀνευρεθησομένων ἐλπίδες ματαιωθῶσι, νὰ ἀποτίσῃ αὐτὸς ἐξ ἰδίων τὴν ποσότητα ταύτην».

Ἡ δήλωση τοῦ Πιπτάκη δὲν ἔμεινε ἄγνωστη στὸν Ραγκαβῇ ποὺ παρακολουθοῦσε τὴν ἀρχαιολογικὴ κίνηση⁴⁰. Τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἐτοίμαζε τὸν δεῦτερο τόμο τῶν *Antiquités Helléniques* (1854) καὶ ἡ εὕρεση ἐπιγραφῶν τὸν ἐνδιέφερε. Στὰ Ἀπομνημονεύματά του⁴¹ σχολιάζει τὴν ἀνακοίνωση τοῦ Πιπτάκη καὶ τὴν κρίνει:

«Ἐπίσης δὲ μετὰ τὴν παραίτησίν μου, τὰς συγγραφάς του εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐφημερίδα, ἦν ἐκεῖνος τότε σχεδὸν μόνος καὶ ἀποκλειστικῶς συνέταττεν, ἔστρεφεν ἰδίως εἰς ἐξέλεγκιν ἀνακριβειῶν ὥς ἀπέδιδεν εἰς τὸ ἔργον μου. Ἀλλὰ, νομίζων ὅτι διὰ τούτου καιρίαν, μοὶ καταφέρει πληγὴν, εὐτυχῶς διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἐκήρυξεν εἰς τὴν πρώτην συνεδρίασιν τοῦ Συλλόγου, ὅτι εἶχε τρόπον νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀπομάκρυνσίν μου κατ' οὐδὲν βλάβασαν τὴν ἐταιρίαν ἐξ ἐναντίας μάλιστα· διότι γνωρίζει πρὸ τεσσάρων ἡδὴ ἐτῶν θέσιν περιέχουσας μέγα πλῆθος περιέργων ἐπιγραφῶν, ἣν δὲν ἠθέλησε νὰ φανερώσῃ μέχρι τοῦδε, ἵνα μὴ ὠφεληθῶ ἐγὼ ἐξ αὐτῆς! ἤδη δὲ ὅτι ἡ ἐταιρία δύναται ν' ἀνασκάψῃ αὐτήν, χορηγουμένης τῆς δαπάνης ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου⁴².

Καὶ τοῦτο μὲν ἦν ἐντελὴς τὸ ἀντίστροφον τοῦ σκοποῦ τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐταιρίας, ἣτις συνέστη ὅπως διὰ τῶν χορηγιῶν τῶν μελῶν αὐτῆς παρέχῃ προσθέτους τινὰς πόρους βοηθοῦντας τὴν κυβέρνησιν εἰς ἐκτέλεσιν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν. Ἀλλὰ τότε οὐδεὶς ἦν ἐν τῷ Συλλόγῳ νὰ λεπτολογήσῃ περὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἔκτοτε ἡ περὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν σχέσεων τῆς ἐταιρίας σύγχυσις ἰδεῶν ἐκορυφώθη ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον...».

Ὁ χώρος ὅπου ἔγινε ἡ ἀνασκαφὴ εἶναι τῆς λεγόμενης οἰκίας Λουϊζῆς Ψωμᾶ. Τὸ σπίτι καὶ τὸ οἰκόπεδό του ἀγοράστηκαν ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία καὶ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν βρέθηκαν

λείψανα τοῦ μεταγενέστερου τείχους τῆς Ἀθήνας ὅπου εἶχαν κτισεῖ πλήθος ἀρχαίων λίθων, κυρίως ἐπιγραφῶν. Ἡ ἀγορὰ τοῦ χώρου στοίχισε στὴν Ἑταιρεία 12.000 δραχμές, ποσὸ πολὺ μεγάλο γιὰ τὶς τότε δυνατότητές της.

Οἱ ἐπιγραφές ποὺ βρέθηκαν στὴν ἀνασκαφὴ δημοσιεύτηκαν σὲ τρία φυλλάδια ποὺ ἐξέδωσε ἡ Ἑταιρεία, μὲ συντάκτες τὸν Κ. Σ. Πιττάκη, τὸν Δ. Χαραμῆ καὶ κυρίως τὸν Π. Εὐστρατιάδη⁴³. Γιὰ τὰ φυλλάδια θὰ γίνει καὶ πάλι λόγος.

Τὰ Βουλευόμενα μέλη τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου ἐξέλεγαν σὲ τέσσερις ἐκλογές, στὶς 10 Ἰουνίου 1848, στὶς 15 Ἰουνίου 1849, στὶς 6 Ἰανουαρίου καὶ στὶς 21 Ὀκτωβρίου 1851. Ἡ ἀναγραφή τους στὸν κατάλογο ποὺ ἀκολουθεῖ γίνεται κατὰ τὴν ἀριθμητικὴ σειρὰ τοῦ Μητρώου τῶν ἐταίρων. Προστίθενται λίγα χρονολογικὰ καὶ βιογραφικὰ στοιχεῖα.

1. Γεώργιος Κοζάκης Τυπάλδος (1790-1867), ἱατρός, Ἐφορος τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου καὶ τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης. Δημοσίευσε μεταφράσεις ἔργων τοῦ Δημητρίου Γαλανοῦ.

2. Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς (1809-1892), ὁ πρῶτος Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας, σημαντικὴ μορφή τοῦ 19ου αἰ., καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο, ἐπιγραφικός, πεζογράφος, ποιητὴς, πρεσβευτὴς, ὑπουργός.

3. Κυριακὸς Σ. Πιττάκης (1798-1863), Ἐφορος καὶ Γενικὸς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1836-1863), ἐκδότης καὶ σχεδὸν μόνος συντάκτης τῆς *Ἐφημερίδος Ἀρχαιολογικῆς* (1837-1860).

4. Ἰάκωβος Ρίζος Νερουλός (1778-1849), Πρῶτος Πρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, λογοτέχνης, ὑπουργὸς καὶ πρεσβευτὴς.

5. Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων (1780-1857), κληρικός, θεολόγος καὶ συγγραφεύς, ἱεροκέρυξ.

6. Σκαρλάτος Δ. Βυζάντιος (1798-1878), Διευθυντὴς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, λεξικογράφος, ἱστορικός.

7. Γεώργιος Γλαράκης (1789-1855), Πρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἱατρός, πολιτικός, ὑπουργός.

8. Eduard Schaubert (1802-1860), Γερμανὸς μαθητὴς τοῦ Schinkel, κρατικὸς μηχανικός, συνεργάτης τοῦ Ross στὴν ἀναστήλωση τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως, ἔκανε μαζὶ μὲ τὸν Σταμάτιο Κλεάνθη τὸ πρῶτο σχέδιο τῶν Ἀθηνῶν.

9. Κωνσταντῖνος Φρεαρίτης (1818-1902), καθηγητὴς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου στὸ Πανεπιστήμιο.

10. Ἰωάννης Κοκκῶνης (1796-1864), Ὑποέφορος τῶν ἀρχαιοτήτων τῶν νήσων (1833-1834), παιδαγωγός, πρωτοστάτησε στὴν ἱδρυση τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας.

11. Νεόφυτος Βάμβας (1770-1855), κληρικός, λόγιος τοῦ διαφωτισμοῦ, καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο.

12. Κωνσταντῖνος Δ. Σχινᾶς (1801-1870), καθηγητὴς τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο, πρῶτος πρύτανης, ὑπουργός, πρεσβευτής.

13. Ἰωάννης Βοῦρος (1808-1885), καθηγητὴς τῆς ἱατρικῆς στὸ Πανεπιστήμιο, φαρμακολόγος, ἀρχίατρος τοῦ Ὁθωνος.

14. Ξαβέριος Λάνδερερ (1809-1885), καθηγητὴς τῆς Γενικῆς Χημείας καὶ Πειραματικῆς Φυσικῆς, καὶ Φαρμακευτικῆς Χημείας στὸ Πανεπιστήμιο. Ἰδιαίτερος φαρμακοποιὸς τοῦ Ὁθωνος, καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου.

15. Βερνάρδος Ρέζερ (1797-1859), «Γερμανὸς ἱατρός τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Ὁθωνος, γεννηθεὶς ἐν Μονάχῳ τῷ 1797 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1859. Διέπρεψεν ὡς παθολόγος, ἀλλὰ κυρίως εἶναι γνωστὸς διὰ τὴν ἀμνημοσύνην καὶ τὰ ποικίλα ἀνέκδοτα, ἅτινα ἀναφέρονται περὶ αὐτοῦ. Μεταξὺ ἄλλων λέγεται ὅτι μνηστευθεὶς εἰς Μόναχον καὶ ἐπιστρέφων εἰς Ἀθήνας μετὰ τῆς μνηστῆς καὶ τῆς πενθερᾶς του, παρέμεινεν ἐπὶ μικρὸν εἰς Βενετίαν καὶ λησμονήσας αὐτὰς ἐκεῖ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας μόνος, ὅτε τὰς ἀνεμνήσθη ἐρωτηθεὶς παρὰ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας περὶ αὐτῶν» (Θεόδωρος Βελιανίτης, *ΜΕΕ*).

16. Ἀνδρέας Μάμουκας (1801-1884), ἀγωνιστής, σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας, γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, συγγραφεὺς τοῦ ἐνδεκάτομου ἔργου *Τὰ*

κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, ἤτοι συλλογὴ τῶν περὶ τὴν ἀναγεννημένην Ἑλλάδα συνταχθέντων πολιτευμάτων, νόμων καὶ ἄλλων ἐπισημῶν πράξεων ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τέλους 1832.

17. Γεώργιος Πρινάρης (1808-1883), ἱατρὸς καθηγητὴς τῆς γενικῆς παθολογίας, τῆς θεραπευτικῆς, τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἱατρικῆς στὸ Πανεπιστήμιο.

18. Σοφοκλῆς Οἰκονόμος (1808-1877), ἱατρός, φιλόλογος, φιλόσοφος καὶ θεολόγος, γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων. Ἀσκήσε τὴν ἱατρικὴ καὶ ἔγραψε ἱστοριοδιφικὰ ἔργα.

19. Στέφανος Α. Κουμανούδης (1818-1899), ὁ μέγας Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας, καθηγητὴς τῆς λατινικῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο, ἐπιγραφικός, ἑλληνιστής, λεξικογράφος, ποιητής.

20. Ἡρακλῆς Μητσόπουλος (1816-1892), καθηγητὴς τῆς Ζωολογίας, τῆς Γεωλογίας καὶ τῆς Ὄρυκτολογίας στὸ Πανεπιστήμιο.

21. Παναγιώτης Εὐστρατιάδης (1815-1888), ἑλληνιστὴς καὶ λατινιστὴς, γυμνασιάρχης στὴν Ἀθήνα, Γενικὸς Ἐφορὸς τῶν Ἀρχαιοτήτων (1863-1884).

22. Δημήτριος Χαραμῆς (1815-), καθηγητὴς τῆς ἱστορίας στὴ Σχολὴ Δοκίμων.

23. Γεώργιος Καραμάνος (†1878), δικαστικός, σύμβουλος-ταμίας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1848-1860).

[24]. Γεώργιος Γεννάδιος (1786-1854), ἑλληνιστὴς, ἐκπαιδευτικός, πρῶτος διευθυντὴς τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης, καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο.

[25]. Α. Η. F. Luth (†1859), Γερμανὸς ἀπὸ τὸ Χολστάιν, θεολόγος καὶ διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, ἱερεὺς τῆς Ἀμαλίας.

[26]. Παναγῆς Κάλκος (1818-1875), ἀρχιτέκτων. Ἔργα του τὸ Δημαρχεῖο καὶ τὸ Βρεφοκομεῖο τῶν Ἀθηνῶν.

[27]. Βασίλειος Οἰκονομίδης (1814-1894), Νομοδιδάσκαλος, καθηγητὴς τοῦ δικαίου στὸ Πανεπιστήμιο, δικαστής.

[28]. Παῦλος Καλλιγᾶς (1814-1896), νομοδιδάσκαλος, πολιτικός, καθηγητὴς τοῦ φυσικοῦ δικαίου στὸ Πανεπιστήμιο, ἀντιστασιακὸς τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὑπουργός.

Τὰ Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου

1. Désiré Raoul Rochette (1789-1854), Γάλλος ἀρχαιολόγος, διευθυντὴς τῆς *Expédition Scientifique de Morée*.

2. Jean Antoine Letronne (1787-1848), Γάλλος ἀρχαιολόγος καὶ γεωγράφος.

3. Philippe Le Bas (1794-1860), Γάλλος ἀρχαιογνώστης, συγγραφεὺς τοῦ ἔργου *Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure*.

4. Louis-Félicien-Joseph de Saulcy (1807-1880), Γάλλος συλλογεὺς καὶ νομισματολόγος.

5. Φίλιππος Αὐγουστος Boeckh (1785-1867), Γερμανὸς ἐλληνιστὴς φιλόλογος, ἱστορικὸς καὶ ἐπιγραφικὸς, ἰδρυτὴς φιλολογικῆς σχολῆς ἣ ὁποία δὲν εἶχε ὡς σκοπὸ τὴ στενὴ ἑρμηνεία τῶν ἀρχαίων κειμένων ἀλλὰ τὴν ἱστορικὴ ἰδέα καὶ γνώση τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Ἔθεσε τὶς βάσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιγραφικῆς.

6. Friedrich Wilhelm Eduard Gerhard (1795-1867), Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, διευθυντὴς τοῦ Istituto di corrispondenza archeologica στὴ Ρώμη, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν στὸ Βερολίνο, καθηγητὴς στὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιο.

7. Friedrich Thiersch (1784-1860), Βαυαρὸς ἐλληνιστὴς φιλόλογος, φιλέλλην. Σημαντικὸ εἶναι τὸ βιβλίο του *Ἡ Ἑλλὰς τοῦ Καποδίστρια* (1832).

8. Frédéric-Charles de Savigny (1779-1861), Γερμανός, γαλλικῆς καταγωγῆς νομοδιδάσκαλος.

9. Johann Gottfried Jacob Hermann (1772-1848), Γερμανὸς φιλόλογος, ἐλληνιστὴς, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, ἐκδότης τοῦ Αἰσχύλου.

10. Karl Friedrich Hermann (1804-1855), Γερμανὸς φιλόλογος, ἐλληνιστὴς, ἐκδότης τοῦ Πλάτωνος.

11. Χριστιανὸς Αὐγουστος Brandis (1790-1867), Γερμανὸς φιλόλογος καὶ φιλόσοφος, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης. Τὸ 1837 ἦλθε στὴν Ἑλλάδα ὡς σύμβουλος τοῦ Ὁθωνοῦ καὶ ἔμεινε τρία χρόνια.

12. William Martin Leake (1777-1860), Ἀγγλος στρατιωτικὸς, τοπογράφος καὶ ἀρχαιολόγος. Τὰ ἔργα του ἀποτελοῦν

πηγές για την αρχαιολογία καὶ τὴ νεώτερη ἱστορία τῆς Ἑλλάδος.

13. Thomas Laverton Donaldson (1795-1885), Ἀγγλος ἀρχιτέκτων καὶ τεχνοκρίτης.

14. Frédéric-Théophile Welcker (1784-1868), Γερμανὸς ἐλληνιστὴς καὶ ἀρχαιολόγος.

15. Conradus Leemans (1809-1893), Ὁλλανδὸς θεολόγος καὶ ἀρχαιολόγος, αἰγυπτολόγος.

16. Domenico Lo Faso e Pietrasanta Duca di Serradifalco (1783-1863), Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος, ἀρχιτέκτων καὶ λόγιος. Ὑπῆρξε σημαντικὸς ἀρχαιολόγος τῆς Σικελίας.

17. Anton Prokesch von Osten (1795-1876), πρεσβευτὴς τῆς Αὐστρίας στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὴν Ἀθήνα, συλλογεὺς ἀρχαιοτήτων.

18. George Finlay (1799-1875), Ἀγγλος φιλέλλην, ἐγκατεστημένος στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὸ 1825. Ἐγράψε σημαντικὰ ἔργα γιὰ τὸ Βυζάντιο καὶ τὴ σύγχρονή του Ἑλλάδα.

19. Ἀνδρέας Μουστοξύδης (1785-1860), φιλόλογος ἐλληνιστὴς, ἱστορικός, διευθυντὴς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἐπὶ Καποδίστρια.

20. Χριστόφορος Φιλητᾶς (†1867) ἀπὸ τὴν Ἠπειρο, φιλόλογος, μαθητὴς τοῦ Ἀθαν. Ψαλλίδα, καθηγητὴς τῆς λατινικῆς φιλολογίας στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία καὶ τῆς ἐλληνικῆς στὸ Πανεπιστήμιο.

21. Στέφανος Καραθεοδωρῇ (1789-1867) ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη, ἱατρός, διηύθυνε τὴν ἐλληνικὴ Σχολὴ Ἀδριανουπόλεως (1819-1825). Ἀπὸ τὸ 1827 ἕως τὸ 1861 διετέλεσε ἱατρός τῶν σουλτάνων Μαχμουτ καὶ Μεδζήτ. Πρῶτος Πρόεδρος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, καθηγητὴς τῆς αὐτοκρατορικῆς ἱατρικῆς σχολῆς.

22. Κωνστάντιος Α΄ (1770-1859), πρῶην Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1830-1834), ἔγγραψε ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ ἔργα.

23. Αἰμίλιος Ἀμεδαῖος Τυπάλδος (1798-1878), ἀπὸ τὴν Κεφαλληνία, φιλόλογος, καθηγητὴς τῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας καὶ τοῦ ναυτικοῦ δικαίου στὴν αὐστριακὴ ναυτικὴ σχολὴ τῆς Βενετίας. Ἐγράψε, μεταξὺ ἄλλων, ἱστορία τῆς Ἑλ-

λάδος, βιογραφία τοῦ Ἀ. Μουστοξύδη καὶ ἐκπόνησε τὸν ὄργανισμὸ τῶν πρῶτων σχολείων τοῦ κράτους κατ' ἐντολὴν τοῦ Καποδίστρια.

24. Amédée Daveluy (1798-1867), Διευθυντὴς (1846-1867) τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

25. Louis Lacroix (1817-1881), μέλος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

26 [καὶ 30]. Émile Burnouf (1821-1907), μέλος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

27. Charles Hanriot (1818-1895), μέλος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

28. Jules Blancard (1815-1891), μέλος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

29. Antoine Grenier (1823-1881), μέλος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

31. Charles-Athanase, baron Valkenaer (1771-1852), Γάλλος ἱστορικός, φυσιολόγος, γεωγράφος, βιογράφος, λογοτέχνης, Γραμματεὺς διηνεκῆς τῆς Académie des Inscriptions et Belles Lettres τοῦ Institut de France.

32. Honoré Théodoric Paul Joseph Duc de Luynes (1802-1867), Γάλλος ἀρχαιογνώστης καὶ νομισματολόγος.

33. Charles Benoist Hase (1780-1864), Γάλλος ἐλληνιστής, ἐκδότης τοῦ Θησαυροῦ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου (Didot).

34. Karl Ritter (1779-1859), Γερμανὸς γεωγράφος.

35. Ἀλέξανδρος Στούρτζας (1791-1854), διπλωματικὸς ὑπάλληλος τοῦ ρωσικοῦ κράτους, συνεργάτης τοῦ Καποδίστρια σὲ θέματα ἐκπαιδεύσεως, ἀδελφὸς τῆς Ρωξάντρας Στούρτζα.

36. Charles Lénêque (1818-1900), μέλος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

37. Charles Benoit (1815-1898), μέλος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

38. Emmanuel Roux (1819-1879), μέλος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

39. Antoine Chrysostome Quatremère, dit de Quincy (1755-1849), Γάλλος ἀρχαιογνώστης. Κύρια μελέτη του, *Jupiter Olympien*.

40. Grenzer (Γερμανὸς λόγιος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ταυτιστεῖ μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς ὁμωνύμους του).

41. Ludwig Ideler (1766-1846), Γερμανὸς ἀστρονόμος. Ἐγραψε πολλὰς μελέτες γιὰ ζητήματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, Ρωμαίων, Περσῶν ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἀστρονομία. Ἡ ἐκλογή του ἔγινε μεταθανατίως, διότι δὲν εἶχε γνωστῇ στὴν Ἑλλάδα ὁ θάνατός του!

42. Ernst Wilhelm Gottlieb Waschmuth (1784-1866), Γερμανὸς φιλόλογος καὶ ιστορικός.

43. Ἰωάννης-Ἰωσήφ-Αντώνιος-Μαρία, βαρῶνος De Witte (1808-1889), Βέλγος ἀρχαιολόγος.

44. Padre Lachi, Ἰταλία.

45. Connor Thirwall (1797-1875), Ἄγγλος ιστορικός. Τὸ 1840 ἔγινε ἐπίσκοπος.

46. Θεόδωρος Ranofka (1800-1858), Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου (1843). Διέμεινε στὴ Ρώμη ὅπου συνέβαλε στὴν ἰδρυση τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου.

47. Ἀλέξιος Δημητρίεβιτς, κόμης Οὐβάροφ (1820-1891), Ρώσος ἀρχαιολόγος. Ἐγραψε γιὰ τὶς ἀρχαιότητες τῆς Μεσημβρινῆς Ρωσίας καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μαύρης θάλασσας.

48. Georg Christian Gropius (1776-1850), Γερμανὸς διπλωμάτης, ἔμπορος καὶ λόγιος, πρόξενος τῆς Αὐστρίας, πράκτορας τοῦ Elgin στὴν Ἀθήνα, ἀναμίχθηκε ἐνεργὰ στὶς ἀρχαιοκαπηλίες τῆς Ἀφραίας στὴν Αἴγινα καὶ τῶν Βασσῶν τῆς Φιγαλίας.

49. Alexander Cunningham (1814-1893), Ἄγγλος ἀρχαιολόγος καὶ μηχανικός, εἰδικὸς στὴν Ἰνδικὴ ἀρχαιολογία, πρῶτος Γενικὸς Διευθυντὴς τοῦ Archaeological Survey of India.

50. Ἑρρίκος Φάινες Clinton (1781-1852), Ἄγγλος ἑλληνιστὴς καὶ ιστορικός.

51. Μαρκήσιος de Pirai, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰσπανίας.

52. Pierre Saban y La Noya, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου στὴ Μαδρίτη, Γραμματεὺς διηνεκῆς τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰσπανίας.

53. Jeronimo de la Gandara (1825-), ἀρχιτέκτων, ἐπισκέ-

φθηκε τὴν Ἀθήνα καὶ σχεδίασε τὸν Παρθενώνα, καθηγητὴς τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς Σχολῆς τῆς Μαδρίτης.

54. Placide de Jove y Heria, νομοδιδάσκαλος, πρόξενος τῆς Ἰσπανίας στὴν Ἑλλάδα.

55. William Thaddeus Harris (1795-1856), Ἀμερικανός, ἔφορος τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Harvard College, ἱατρός, ἐντομολόγος.

56. Markus Josef Müller (1809-1874), Γερμανὸς ἀνατολιστὴς γλωσσολόγος-φιλόλογος, καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Μονάχου.

56 [57] Χριστιανὸς Lassen (1800-1876), Γερμανὸς ἀνατολιστὴς, ἰνδολόγος.

54 [58] Franz Bopp (1791-1867), Γερμανὸς ἀνατολιστὴς, φιλόλογος καὶ γλωσσολόγος, καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου.

Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντῖος Α΄, μέλος τοῦ Συλλόγου. Στὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ *Ἐνημερωτικοῦ Δελτίου* (ΕΔΑΕ 1988) εἶχα γράψει λίγα λόγια γιὰ μία δωρεὰ πρὸς τὴν Ἑταιρεία, τοῦ Κωνσταντίου Α΄, πρώην Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (1830-1834). Στὸ κείμενό μου ἐκεῖνο εἶχα μνημονεύσει συνοπτικὰ τὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Κωνσταντίου ὡς ἀντεπιστέλλοντος μέλους τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου, καὶ εἶχα παραθέσει δύο φράσεις ἀπὸ τὴν εὐχαριστήριον πρὸς τὸν Σύλλογο ἐπιστολὴ του. Ἐδῶ παρατίθενται αὐτούσια, ἐπιστολὴ τοῦ Συλλόγου πρὸς τὸν Κωνσταντίου, ἡ ἀπάντησή του, ἄλλα σχετικὰ ἔγγραφα καὶ σχόλια χρήσιμα γιὰ τὴ γνώση τοῦ θέματος τῆς δωρεᾶς.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Κωνσταντίου ἔγινε στὴν πρώτη συνεδρίαση τοῦ *Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου*, στὶς 5 Ἰουλίου 1848. Κατὰ τὴ διάρκειά της, μετὰ τὸν ἐνδιαφέροντα γιὰ τὸν σκοπὸ τοῦ Συλλόγου λόγο τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας Γεωργίου Γλαράκη, ἐξελέγησαν 30 ἀντεπιστέλλοντα μέλη, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Κωνσταντῖος. Ἡ ἐκλογὴ ἀνακοινώθηκε στὸν πρώην Πατριάρχη μὲ ἐπιστολὴ τῆς 17 Ἰουλίου 1848, τῆς ὁποίας σώζεται στὴν Ἑταιρεία τὸ πρόχειρο σχέδιο, κακογραμμένο, μὲ πολλὰς διαγραφὰς καὶ δυσανάγνωστο. Εἶναι αὐτονόητο, ὅτι ἐκεῖνο

που ἔλαβε ὁ Πατριάρχης θὰ εἶχε ἀρκετὲς διαφορὲς ἀπὸ τὸ ἐδῶ διατηρούμενο, τὸ ὁποῖο γιὰ λόγους σαφηνείας δημοσιεύεται χωρὶς τὶς διαγραφὰς ποὺ θὰ δημιουργοῦσαν σύγχυση κατὰ τὴν ἀνάγνωση. Ὅπως δὲν λείπουν οἱ συντακτικὲς ἐλλείψεις καὶ ἀσάφειες τὶς ὁποῖες ἀπέφυγα νὰ ἀποκαταστήσω, ἀλλὰ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ εἶχε ἐπανορθώσει ὁ συντάκτης του, ὁ Ραγκαβῆς.

(ΑΑΕ 23/[17 Ἰουλίου] 1848) «Σεβαστὲ κύριε | Πρὸ ἔνδεκα ἐτῶν ὑπάρχει ἐν Ἀθήναις ἐταιρία φιλαρχαίων, συντελέσασα ἀναλόγως τῶν δυνάμεων καὶ τῶν πόρων τῆς εἰς ἀνεύρεσιν πολλῶν καὶ ἀξιολόγων τῶν ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν γῆν κρυπτομένων μνημείων. Ἐσχάτως δὲ βασιλικῇ ἐπινεύσει καὶ προστασίᾳ (- - -) τόσοις ὑψηλοτέρου καὶ ἐπιστημονικωτέρου νέου ὀργανισμοῦ περίπου ἀκαδημίας, ἧς ὅμως ἀπέφυγε μετριοφρόνως τὸ ὄνομα. Ἐπιφυλασσομένη δὲ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐκλέξη ἐξήκοντα μέλη ἀντεπιτέλλοντα ἐκ τῶν ἀπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐνδοξοτέρων σοφῶν, ὧσων ἡ σύμπραξις δύναται νὰ φέρῃ εἰς αὐτὴν τμὴν συγχρόνως καὶ ὄφελος, ἐξελέξατο ἐν τῇ συνεδριάσει τοῦ λήγ. Ἰουνίου αὐτῆς καὶ Ὑμᾶς παμψηφεὶ ἓνα ἐκ τῶν πρώτων μεταξὺ τῶν ἐξήκοντα.

Λυποῦμαι ὅτι τὸ ἀπαιτούμενον δίπλωμα ὡς καὶ τὰ συνοδεύοντα αὐτῷ ἔντυπα δὲν ἐτυπώθησαν δυστυχῶς εἰσέτι, ὅπως σᾶς τὰ πέμψω ἀλλὰ δὲν ἠθέλησα ἐν τῇ ἀνυπομόνῳ χαρᾷ μου νὰ παραλείψω τὴν εὐκαιρίαν τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλεύσεως ἐνὸς τῶν πολυμαθεστέρων μελῶν τοῦ Ἀρχ. Συλλόγου, τοῦ κ. Σ.(καρλάτου) Β.(υζαντίου), χωρὶς νὰ σᾶς εἰδοποιήσω περὶ τῆς ἐκλογῆς ταύτης καὶ νὰ σᾶς ἐκφράσω τὴν ἐκείνου ἐλπίδα καὶ ἐμοῦ καὶ ἅπαντος τοῦ Συλλόγου ὅτι δὲν θέλετε ἀπαξιῶσαι εἰς τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου καταστήματος νὰ φέρετε ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπιστημονικὴν τινα συνεισφορὰν ἐκ τοῦ ἀφθόνου ταμείου σας. Μίαν ἂν μᾶς ρίψετε ἀπομαγδαλίαν⁴⁴ ἐκ τοῦ συμποσίου ἐκείνου ἐφ' οὗ παρατίθενται τὰ ἐν Δελφοῖς, ὡς καὶ τὰ ἐκείνοις ὅμοια, θέλομεν νομίσει ἡμᾶς αὐτοὺς βασιλικῶς τρεφομένους.

Σᾶς ἐπισυνάπτω, μέχρι τῆς ἀποστολῆς τοῦ διπλώματος, ἐν ἀντίτυπον τοῦ ὀργανισμοῦ.

Πρὸς τὸν Παναγ.[ιώτατον] πρῶην οἰκ.[ουμενικὸν]
πατρ.[ιάρχην]
κ. κ. Κωνστ.[άντιον]»

Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς τροποποίησε τὸν Ὅργανισμὸ τῆς Ἑταιρείας, τὸ 1848, καὶ δημιούργησε, παράλληλα πρὸς αὐτήν, τὸν Ἀρχαιολογικὸ Σύνλογο, σκοπὸς του, ὅπως λέγεται στὰ προηγούμενα, ἦταν νὰ δημιουργήσῃ Ἀκαδημία, ὅπως ἐκείνες τῆς Εὐρώπης, τὶς γερμανικὲς καί, κυρίως, τὴν Académie des Inscriptions et Belles Lettres τοῦ Institut de France τοῦ Παρισιοῦ. Εἶχε ὅμως συναίσθηση ὅτι ἡ ὀνομασία τοῦ Συλλόγου ὡς Ἀκαδημίας θὰ προκαλοῦσε ἀντιδράσεις καὶ δυσμενῆ σχόλια καί, ὅπως λέγεται στὴν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Κωνστάντιο, ἀπέφυγε τὴν ὀνομασία αὐτὴ ἀπὸ μετριοφροσύνη. Ὅποσοδήποτε ἡ νέα ὀργάνωση τῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ Συλλόγου τὸ 1848 ἀπέβλεπε στὴ δημιουργία Ἀκαδημίας ἢ στὴν ἐτοιμασία σώματος μελλόντων Ἀκαδημαϊκῶν, κατὰ τὸ ἄρθρο 15 τοῦ Ὁργανισμοῦ τοῦ 1848: «Μέχρις οὗ ἡ Κυβέρνησις ἀποφασίσῃ περὶ συστάσεως ἐθνικῆς Ἀκαδημίας, τὰ βουλευόμενα μέλη θέλουσι καλεῖσθαι *Σύλλογος τῶν βουλευομένων μελῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*». Ἐννοεῖται ὅτι κατόπιν θὰ ὀνομάζονταν Ἀκαδημαϊκοί, γιὰ τὸ ὅτι ὁ Σύλλογος περιλάμβανε ὅ,τι καλύτερο διέθετε ἢ ἐλεύθερη Ἑλλάδα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀντεπιτελλόντων μελῶν ἀπέβλεπε καὶ αὐτὴ στὴν ἐπιστημονικὴ ἐνίσχυση τοῦ Συλλόγου καὶ τὴ δημιουργία εἰκόνης πραγματικῆς Ἀκαδημίας. Ὅσοι ξένοι εἶχαν ἐκλεγεῖ, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Κωνστάντιος, ἦσαν προσωπικότητες τῆς ἐπιστημονικῆς Εὐρώπης στὸν τομέα τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, τῆς ἀρχαιογνωσίας καὶ τῆς ἀρχαιολογίας.

Ζητεῖται λοιπὸν ἀπὸ τὸν Κωνστάντιο νὰ στέλλει στὸν Σύνλογο ἐπιστημονικὰ ὑπομνήματα, δηλαδὴ ἀνακοινώσεις, ὅπως γινόταν, καὶ γίνεται, στὶς Ἀκαδημίες. Θεωρεῖ ὁ Σύλλογος τὸν Πατριάρχη τόσο σημαντικὸ ὥστε εἶναι ἀρκετὸ νὰ στέλνει ὅ,τι πρὸ ἄχρηστο ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ τροφὴ τοῦ ἢ παραγωγὴ τοῦ (ἀπομαγδαλίαν).

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Συλλόγου ἔφθασε στὸν Κωνστάντιο διὰ τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου ἀντιγραμματέως (1848-1851) καὶ

γραμματέως τῆς Ἑταιρείας (1851-1852), ὁ ὁποῖος εἶχε φιλικές σχέσεις μὲ τὸν Κωνσταντίο. Ἑπτὰ μῆνες ἀργότερα ὁ Σύλλογος ἔλαβε τὴν εὐχαριστήρια ἀπάντηση τοῦ Κωνσταντίου ἡ ὁποία συζητήθηκε σὲ συνεδρίαση:

(ΠΑΣ 14 Φεβρουαρίου 1849) «Παρόντα ἦσαν πάντα τὰ μέλη πλὴν τοῦ κ. Προέδρου κωλυομένου, τῶν κ. κ. Ρίζου καὶ Φρεαρίτου ἀπόντων, τοῦ κ. Κοκκῶνη ἀσθενοῦντος καὶ τοῦ Σ. κ. Οἰκονόμου. [Τὰ πρακτικὰ τῆς προλαβούσης συνεδριάσεως ἀναγνωσθέντα ὑπεγράφησαν.

Ὁ Σεβασμιώτατος κ. Κ. Οἰκονόμος, κωλυόμενος νὰ παρευρεθῇ αὐτοπροσώπως εἰς τὴν συνεδρίαν ἐπέμψε πρὸς τὸν Γραμματέα ἐπιστολὴν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σεβασμιωτάτου) κ(υρίου) Κ(ωνσταντίου) π(ρώην) Ο(ίκουμενικοῦ) π(ατριάρχου) καταχωρηθεῖσαν ὑπ' ἀριθ. 23 τοῦ πρωτοκόλλου, δι' ἧς προσφέρει εἰς τὴν Ἑταιρίαν ἑκατὸν ὁλλανδικὰ φλωρία ὑποσχόμενος, ἅμα ἤθελε διευκολυνθῇ, νὰ πέμψῃ ἴσην ἄλλην ποσότητα καὶ ἀξιών νὰ μὴ διασαλπισθῇ τὸ δώρημά του τοῦτο. Ὁ Σύλλογος ἀπεφάσισε νὰ ἀναγραφῇ τὸ δώρημα τοῦτο εἰς τὴν στήλην τῶν εὐεργετῶν ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ νὰ μείνῃ ἄγραφον ἐπὶ ζωῆς αὐτοῦ, ἢ μέχρις οὗ αὐτὸς ἐπιτρέψῃ νὰ προστεθῇ».

Στὴν ἴδια συνεδρία ἀποφασίστηκε καὶ ἡ χρῆση τῆς δωρεᾶς τοῦ Πατριάρχῃ: «Μετὰ ταῦτα ἀπεφασίσθη ἐκ τῆς δωρηθείσης ταύτης ποσότητος καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ ταμείῳ τῆς Ἑταιρείας νὰ ληφθῶσιν ἀνυπερθέτως δύο μετοχαὶ εἰς τὴν Ἑθν. Τράπεζαν, ὅπως διατηρηθῶσιν ἐσαεὶ τῶν δωρηθέντων κεφαλαίων, ἐκ τῶν μερισμάτων αὐτῶν γίνηται διηνεκῶς ἐπιμέλεια τῶν ἀρχαίων μνημείων κατὰ τοῦ δωρησαμένου τὴν πρόθεσιν».

Ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἡ Ἑταιρεία κατεῖχε μετοχὰς τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς οἱ ὁποῖες καὶ σήμερα ἀποτελοῦν ἀξιόλογο τμῆμα τῆς περιουσίας τῆς.

Εὐχαριστίες καὶ δωρεά. Ἡ καθυστερημένη ἀπάντηση τοῦ Κωνσταντίου εἶναι γραμμένη σὲ αὐστηρὴ καθαρεύουσα μὲ πολλὰ στοιχεῖα καὶ ἐκφράσεις τῆς ἀρχαίας. Τὸ ὕφος τῆς εἶναι ρητορικὸ καὶ λογοτεχνικὸ καὶ μαρτυρεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴν

ιδιότητα τοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ μὲ τις λέξεις ποῦ χρησιμοποιεῖ νὰ δημιουργήσῃ εἰκόνες καὶ νὰ γεννήσῃ συναισθήματα. Τοῦ ἄρρεσαν τὰ ἐπίθετα καὶ τὰ ἐπιρρήματα μὲ τὰ ὁποῖα τόνιζε τὰ διανοήματά του.

«Τῷ πάντα ἀρίστῳ ἀρχιγραμματεῖ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κ. Ἀλεξάνδρῳ τῷ Ῥαγκαβῇ νοερὰν εὐχετικὴν πρόσρησιν.

Τὸ ἀπὸ ιζ' τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου γεγραμμένον περισπούδαστον ἡμῖν αὐτοῖς ἀσμένως διὰ τοῦ κ. Σ. Δ. Βυζαντίου φίλου, ἐκομισάμεθα. Τὰ κατὰ τὴν γενομένην ψήφον παρὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις τῶν Ἀρχαιοτήτων Συλλόγου τοῦ τέως εἶναι καὶ ἡμᾶς μέλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, εὐχαρίστως ἐδέχθημεν.

Πάντες οὖν οἷς ἀρχαιολογίας ἔρως ἐντέτηκται ἴσασι, ὅσα, δι' ἔνδεκα ἤδη ἔτων, ἡ Ἑταιρεία αὕτη, ἐν ζήλῳ καὶ προθυμίᾳ πολλῇ διεπράξατο, τὸν εὐκλεῆ ἀγῶνα ἀγωνισαμένη, πρὸς τὰς ἀνασκαφάς, ἀνευρέσεις παντοδαπάς, ἐπισκευάς, καὶ ἐξόχως ἐπ' ἀνεγέρσει τοῦ πρωτίστου εἰς λαμπρότητα, τιμότητα, καὶ ὑπερκειμένου κατ' ἀμίμητον ἀρμονίαν καὶ ἀναλογίαν τῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἄλλων, ἐνδόξου μνημείου τοῦ Παρθενῶνος, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν μεγαλοπρεπῶν Προπυλαίων, ὧν ἀμφοτέρω τὸν Ὀλύμπῳ Περικλῇ περικλεῶς ἀπεθανάτισαντο, ὡς ἐν τῇ Κωνσταντινιάδι⁴⁵ ἐξεφράσθημεν. Ἀλλὰ τούτου, οὗ ὁ μὲν χρόνος, ἡ δὲ εὐαγῆς τῶν χριστιανῶν πίστις ἐφείσατο, ἡ κατὰ τὸ 1687 ἔτος πρῶτον, παμβέβηλος μιᾶρῶν χεῖρ κατὰ μέγα μέρος | ἰλήκοις Πολυούχε⁴⁶ | εἰς ἀέρα διεσφενδόνησεν⁴⁷, ἡ δὲ ἑτέρα ἐπομένως τὸ δεύτερον, ἡ πρόσφατος ἀφιλόκαλος Βανδालικὴ⁴⁸ οἰκτρότατα αὐτὸν ἀπηγλάϊσε⁴⁹, καταρρίψασα καὶ ἱεροσυλήσασα, ἐπ' ἐμπορίᾳ τὰ παραληφθέντα κλεινὰ καὶ θαυμαστά τῆς ἀμμήτου γλυφῆς δαιδάλματα⁵⁰, ἃ καὶ αὕτη ἡ καταστρεπτικὴ πορεία τοσοῦτων ἀλλεπαλλήλων βριαρῶν⁵¹ δορυκτῆτων εὐλαβηθεῖσα, παρέλιπεν ἄθικτα, ἀνέπαφα διασωθέντα ἄχρι τοῦ 1674 ἔτους⁵², καθ' ὃ καὶ διεγράφησαν, ὡς δηλόν, ἀμφοτέρω· ὧν τὸ ἀπεικόνισμα ληφθεῖν ἐκ τῶν τοῦ Μαρκεσίου Nointel ἀνεκδότων εἰσέτι ναστοχάρτων⁵³ ὁρῶντας ἐν τῇ τοῦ νέου Ἀναχάρσεως⁵⁴ περιηγῇ.

23

„Tu, sânta așie apxopuț, și în Ar-ras Apxanoyan Elaplas,
K. A. Zander de parat, rocam Bxcharin scisensin.

11 To asi ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷

[illegible]

Ἐλάβομεν εὐχαρίστως τὰ τε μέχρι τῆς IB' γενικῆς Συνεδριάσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πρακτικά⁵⁵. ἡγάσθημεν τὰς πολυμαθεῖς εὐφραδεῖς ἐκφωνήσεις, καὶ ἐπαινέσαμεν τὴν μέχρι τούτου καταβληθεῖσαν πεφροντισμένως ἀκάματον ἐπιμέλειαν πρὸς θεραπείαν ὡς οἶον τε, τῶν ἠθικῶς παθόντων κλεινῶν προγονικῶν ἔργων, πρὸς ἔπαινον τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας. Τὸ δὲ μᾶλλον κινήσαν τὸν θαυμασμὸν ἡμῶν ἐστὶ τὸ πρὸς ἡμᾶς σταλὲν πολύπονον ὃ ἐπεβάλλετο περὶ Συλλογῆς τῆς τε τῶν ἐπιγραφῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαιοτήτων ἐξ ὅτου ἡ Ἑλλὰς ἡλευθέρωται, πόνημα⁵⁶. Ἔργον ἀτρύτων πόνων, καὶ τῷ ὄντι Ἡράκλειον. Τὰ γὰρ τῶν ἐπιγραφῶν, ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας γραφῆς κατὰ μέγα μέρος ἐλλιπῇ, ἔνθεν τοι μᾶλλον, δυσξύμβλητα, δυσεξέλικτα καὶ δυσερμήνευτα, νοδὸς ὑπερφυεῖ δυνάμει, τὰ μὲν συμπεπλεγμένα καὶ γριφώδη εὐστόχως διέλυσσε, τὰ δὲ κατ' ἔλλειπιν ἀσυνάρτητα εὐεπιβόλως ἀνεπλήρωσε, διασαφήσασα πάντα ὡς ἄλλος ἀπορρήτων Ἱεροφάντης, διὸ καὶ τὸν περιόντα τῆς πολυμαθείας αὐτῆς περὶ τὸν ἀρχαιολογικὸν πλοῦτον κατάδηλον πρὸς πάντας ἔστησεν ἐπ' εὐκλείᾳ τοῦ αὐτῆς ὀνόματος, ὅτι πλεῖστον ὁ εἰς αἰὲ παραπέμψει χρόνος· πάρεστι δὲ τέως καὶ ἡμῖν, ὡς ὁμοπατρίοις⁵⁷, ἐνῆδεσθαι ἐπ' αὐτῇ καὶ σεμνύνεσθαι.

Εἵπομεν τῷ κ. Σ.(καρλάτῳ) Β.(υζαντίῳ) ὅπως αὐτῇ εἴπῃ, ὅτι, διὰ τὴν καταλαβοῦσαν ἡμᾶς περίπτωσιν ὑπὸ κακούργων (ἐξ ὧν δύο τούτων συνελήφθησαν ἐν Σύρᾳ καὶ κεῖνται ὑπ' ἀνάκρισιν), ἀφ' ἧς φρικτῆς περιστάσεως ὁ Κύριος διέσωσε παραδόξως τὴν ζωὴν ἡμῶν, ἡ ἡμῶν πραγματώδης μὲν προθυμία ἀναβληθήσεται, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ναρκωθήσεται· καὶ δὴ σπεύδοντες, ἀγαλλομένη τῇ προθυμίᾳ, ἀποστέλλομεν πρὸς τὴν ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν φλωρία ἀουστριακὰ τῆς στάθμης ἑκατόν, δραχμὰς 1250. Ταύτας δὲ παρακαλοῦμεν, ὅπως σημειωθῶσιν ἐν τῷ κώδικι καὶ ἔστωσαν πρὸς γνῶσιν μόνων τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας, μηδαμῶς δὲ καὶ διὰ τοῦ τύπου διασαλπισθῶσιν ὡς ἡ διάδοσις τούτου ὅλως ἡμῖν διὰ λόγους πολλοὺς μὴ συμφέρουσα. Αὗται γοῦν ὡς τῆς προθυμίας ἡμῶν ἀπαρχαί, ἀξιοῦμεν ἵνα δαπανηθῶσιν εἰς ἐπισκευὰς τινὰς καὶ ἀναπληρώσεις τοῦ τε Παρθενῶνος καὶ τῶν Προπυλαίων, ἐπο-

μένως δὲ διευκολυνθέντες, ἀποστελοῦμεν καὶ ἕτερον τοῦ ἤδη κατευθυνομένου σταθμὸν ἴσον.

Ταῦτα μὴ πρὸς ἀπάντησιν, εὐχαριστίαν καὶ δῆλωσιν, τὰ δ' ἄλλα διατελοῦμεν ἐξ ἂν ὦμεν | Τῆς εὐγενείας αὐτῆς | διάπυρος πρὸς θεὸν εὐχέτης | ,αωμθ' | 'Ιανουαρίου η' | 'Ο Πατριάρχης πρῶην Κωνσταντινουπόλεως Κωνστάντιος Α΄:»

Τὸ γράμμα τοῦ Κωνσταντίου ἔφθασε στὴν Ἑταιρεία στὶς 20 Ἰανουαρίου 1849. Τὸ εἶχε δώσει στὸν Γραμματέα Ἀ. Ρ. Ραγκαβῇ ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων. Ὁ Σύλλογος στὴ συνεδρίασή του τῆς 14 Φεβρουαρίου 1849 ἀποφάσισε νὰ σεβαστεῖ τὴ θέληση τοῦ Κωνσταντίου ἀλλὰ νὰ γραφεῖ ἡ δωρεὰ του ἀνωνύμως στὴ στήλη τῶν εὐεργετῶν.

Νέα δωρεά. Ὁ Πατριάρχης στὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς του ὑποσχέθηκε νὰ στείλει, ὅταν διευκολυνθεῖ, δεύτερη, ἰσόποση μ' ἐκεῖνη ποὺ ἔκανε, δωρεά. Ἡ ὑπόσχεση δὲν ξεχάστηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία, ἡ ὁποία δύο χρόνια μετὰ, τὸν Μάιο τοῦ 1851, ἀπευθύνει σχετικὴ ἐπιστολὴ στὸν Ἀνδρέα Μεταξά, τότε πρεσβευτὴ τῆς Ἑλλάδος στὴν Κωνσταντινούπολη:

(ΑΑΕ 180/1851) «Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία | Πρὸς τὸν Ἀντιστράτηγον⁵⁸ Κύριον Α. Μεταξάν, | ἔκτακτον ἀπεσταλμένον καὶ πληρεξούσιον ὑπουργὸν τῆς Α. Μ. | παρὰ τὴν Ὑ. Πύλην.

Ἐξοχώτατε | Ὁ Παναγιώτατος πρῶην Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριος Κωνστάντιος ὁ Α΄, τοῦ ὁποίου γνωστὰ εἶνε ἤδη τὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματα, ζήλω ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ προγονικῆς εὐκλείας κινούμενος, ἀπέστειλε πρὸ δύο ἡδὴ ἐτῶν ἑκατὸν Αὐστριακὰ φλωρία δῶρον εἰς τὴν Ἑταιρίαν, ὑποσχεθεὶς νὰ ἀποστείλῃ, ἅμα ἤθελεν εὐκολυνθῇ, ἄλλα τοσαῦτα, ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς τὰς περὶ τὸν Παρθενῶνα καὶ τὰ Προπύλαια ἀρχαιολογικὰς τῆς Ἑταιρίας ἐργασίας, ὑπὸ τὸν ὅρον ὥστε ἡ προσφορὰ αὐτὴ νὰ μένῃ ἀδημοσίευτος καὶ γνωστὴ μόνον εἰς τὰ μέλη τῆς Ἑταιρίας. Συμμορφωθεῖσα μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Σεβαστοῦ τούτου Ἱεράρχου ἡ Ἐφορεία ἐγκατέγραψε μὲν ἀνωνύμως ἔκτοτε τὴν δωρεὰν ταύτην μεταξὺ τῶν

λοιπῶν πρὸς αὐτῇ εὐεργετημάτων, μέλλουσα δὲ ἤδη νὰ ἐγχαράξῃ τὰ ὀνόματα τῶν εὐεργετῶν αὐτῆς καὶ ἐπὶ στήλης περιφανοῦς, ἰδρυμένης ἐπ' αὐτὴν τὴν ἄνοδον τῶν Προπυλαίων, ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίξῃ ὀρισμένως τὸ ποσὸν τῆς προσφορᾶς τοῦ γεραροῦ τούτου εὐεργέτου τῆς, ὥστε, ἀφίνουσα τοῦ τόπου τοῦ ὀνόματος κενοῦ, νὰ σημειώσῃ ὅμως ὀρισμένως τὴν ποσότητα τῆς δωρεᾶς. Καὶ ἐπὶ τούτῳ μὲ ἐπεφόρτισε νὰ Σᾶς παρακαλέσω Κύριε Ἀντιστράτηγε, ὥστε εἰς πρώτην μετὰ τῆς Αὐτοῦ Παναγιώτητος συνέντευξιν νὰ εὐαρεστηθῇτε περὶ τούτου νὰ ὑπομνήσετε Αὐτὸν μὲ τρόπον τὸν προσήκοντα καὶ τὴν ἀπαίτησιν αὐτῆς νὰ γνωστοποιήσετε εἰς τὴν Ἑταιρίαν, μενούσης ἐν τοσοῦτῳ τῆς θέσεως κενῆς ἐπὶ τῆς στήλης, ἄχρι τῆς ἀπαντήσεώς Σας. | Δεχθῆτε, Κύριε Ἀντιστράτηγε, τὴν | ἔκφρασιν τῆς ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου. | Ἐν Ἀθήναις 8 Μαΐου | 1851. | Ὁ Πρόεδρος | Γ. Γλ.[αράκης] | Ὁ Ἀντιγραμματεὺς».

Ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς ἀπάντησε στὸ γράμμα τῆς Ἑταιρείας ποὺ ὑπέγραφε ὁ Γεώργιος Γλαράκης, γνώριμός του ἀπὸ τὸν Ἀγῶνα καὶ τὴν πολιτικὴν.

(ΑΑΕ 195/8 Ἰουλίου 1851) «Πρὸς τὸν κύριον Πρόεδρον τῆς ἐν Ἀθήναις | Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. | Τὴν ἐπιστολὴν τῆς 8^{ης} τοῦ ἰσταμένου πρὸς ἐμὲ ἔλαβον καὶ εἰς ἀπάντησιν λέγω ὑμῖν, κύριε Πρόεδρε, ὅτι θέλω λάβει ἰδιαιτέραν φροντίδα ν' ἀνταμώσω τὴν Α. Π. τὸν πρῶην Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κύριον Κωνσταντῖνον καὶ διὰ τοῦ εὐσχημοτέρου τρόπου νὰ λάβω τὴν περὶ τοῦ δώρου τοῦ εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν πληροφορίαν, καθὼς καὶ περὶ τῆς ἐγχαράξεως τοῦ ὀνοματός του ἐπὶ τῆς ἀνεγειρομένης στήλης ἐπιθυμίαν του, καὶ ὅτι θέλω ἐλπίσει νὰ διαβιβάσω αὐτὰς δι' ὑμῶν εἰς τὴν Ἑταιρίαν.

Δέχθητε, κύριε Πρόεδρε, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρέτου ὑπολήψεώς μου. | Ἀ. Μεταξᾶς | Πέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως | τὴν 26 Μαΐου 1851».

Ὁ Μεταξᾶς τήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του, συνάντησε τὸν Κωνσταντῖο καὶ γρήγορα ἀνακοίνωσε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν του μὲ νέο γράμμα:

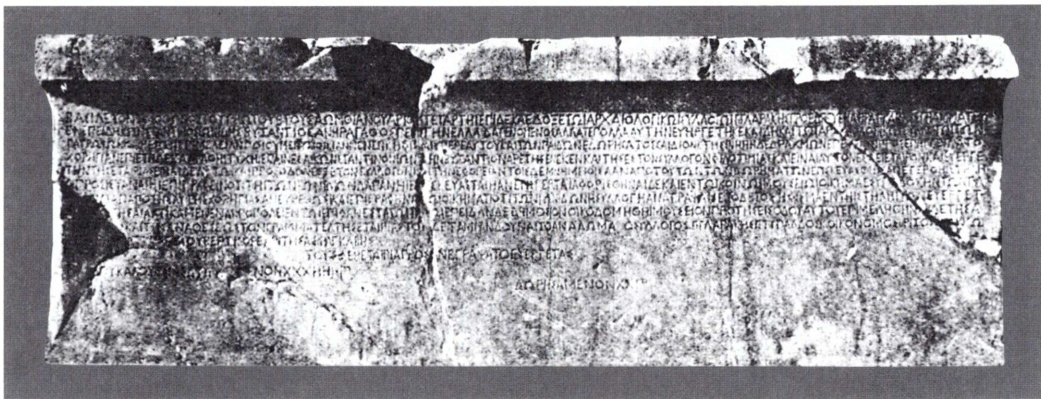
(ΑΑΕ 200/12 Ἰουλίου 1851). «Ἐν Πέρᾳ Κωνσταντινουπόλεως τῇ 3 Ἰουλίου 1851 | Κύριε Πρόεδρε | Συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς πρὸς ἐμὲ ἐπιστολῆς σας ὠμίλησα τὸν Παναγιώτατον Πατριάρχην πρῶην Κωνσταντινουπόλεως κύριον κύριον Κωνσταντῖον περὶ τῶν ἐν αὐτῇ διαλαμβανομένων. Ὁ σοφὸς καὶ φιλαρχαιολόγος οὗτος ἀνὴρ μοι ἀπήντησε μ' ὅλην τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν φιλογένειαν, ὅτι μετ' οὐ πολὺ θέλει διαβιβάσει δι' ἐμοῦ εἰς τὴν ὑφ' ὑμῶν προεδρευομένην ἐταιρίαν ὅ,τι αὐτὸς ὑπεσχέθη. Ἡ δ' ἐγγραφὴ τοῦ ὀνόματος τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἐταιρίας, καθ' ὅσον συμπεραίνω, δὲν θέλει τὴν δυσαρεστήσει.

Εὐχαρίστως ἀνακοινῶν εἰς ὑμᾶς τ' ἀνωτέρω, κύριε Πρόεδρε, σὰς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ὑψηλῆς πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου. | Ἀ. Μεταξᾶς | Πρὸς τὸν κύριον Γ. Γλαράκην, | Πρόεδρον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς | Ἐταιρίας | κτλ. κτλ.».

Στις 3 Αὐγούστου ἀνακοινώθηκε στὸ Συμβούλιο ὅτι στάλησαν τὰ 100 αὐστριακὰ φλωρία στὴν Ἐταιρεία. Μὲ τὴ δεύτερη αὐτῇ δωρεὰ τὸ ποσὸν ποὺ ἔδωσε ὁ Κωνσταντῖος Α' στὴν Ἐταιρεία ἔφθασε τὶς 2500 δραχμές (200 αὐστριακὰ φλωρία). Τὸ ποσὸν ἀναγράφηκε στὴ στήλῃ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἐταιρείας ποὺ εἶχε στηθεῖ στὴν Ἀκρόπολη, καὶ κατὰ τὴν ἀρχικὴ ἐπιθυμία τοῦ Πατριάρχῃ δὲν χαράχτηκε τὸ ὄνομά του. Ὅσοι εἶδαν τὴ στήλῃ δὲν ἔμαθαν ποτὲ ὅτι ἡ γενναία ἀνώνυμη δωρεὰ ἦταν τοῦ Κωνσταντίου παρ' ὅτι ὁ Μεταξᾶς μὲ σαφήνεια ἔγραψε, ὅτι ὁ Κωνσταντῖος εἶχε ἀλλάξει γνώμη καὶ δὲν θὰ τὸν δυσαρεστοῦσε ἡ χάραξη τοῦ ὀνόματός του στὴ στήλῃ. Ἴσως ἡ παράλειψη ὀφείλεται στὸν μαρασμὸ τῆς Ἐταιρείας ποὺ εἶχε ἀρχίσει μὲ τὴν ἀποχώρηση τοῦ Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆ.

Ἡ στήλῃ τῶν εὐεργετῶν. Ἡ δωρεὰ τοῦ Κωνσταντίου χαράχτηκε στὴν πρώτη στήλῃ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἐταιρείας

για την οποία έχω γράψει⁵⁹ πρὶν ἀπὸ 20 χρόνια. Τῇ δημιουργίᾳ τῆς εἶχε προτείνει ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ Συλλόγου Ἄ. Ρ. Ραγκαβῆς στὴ συνεδρία τοῦ Συλλόγου, τῆς 14 Ἰανουαρίου 1849:

Ἡ πρώτη στήλη τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑταιρείας.

«Ὁ Γραμματεὺς ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ φιλογενέστατος κ. Κωνσ. Ἰωνίδης, γνωστὸς ἤδη εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν διαφόρων εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα δωρεῶν του, ἐπιθυμῶν νὰ συντελέσῃ καὶ εἰς τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τὴν πρόοδον, καὶ νὰ βοηθήσῃ αὐτὴν εἰς τὰς ὑπὲρ τῶν προγονικῶν μνημείων προσπάθειάς της, ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Ἀρχαιολογικὸν σύλλογον, τὴν ἐν Κηφισίᾳ οἰκίαν του εἰς διηνεκὲς κτῆμα, ἐπιτρέπων καὶ τὴν ἐκποίησιν αὐτοῦ συμπράξει καὶ αὐτοῦ ἢ τῶν ἐπιτρόπων του ἂν ἡθέλει εὐρεθῇ συμφέρουσα τιμὴ, ὅπως ἐκ τοῦ εἰσοδήματος αὐτοῦ ἢ τοῦ ἀντιτίμου αὐτοῦ ἐνεργοῦνται ἀνασκαφαί, ἐπισκευαὶ μνημείων κτλ. Ὅτι δὲ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπρόσφερε καὶ τριακοσίας δραχμὰς κατ' ἔτος ἐπὶ δέκα ἔτη ὥστε τὰ ἐκ τῶν πόρων τούτων ἀνευρισκόμενα ἢ ἐπι-

σκευαζόμενα κτλ. μνημεῖα νὰ φέρωσι διακριτικόν τι σημεῖον, μαρτυροῦν περὶ τῆς εὐσεβοῦς διαθέσεως τοῦ δωρητοῦ πρὸς τὰς ἀρχαιότητας καὶ περὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σκοποῦ του· ἀπαιτεῖ δὲ προσέτι νὰ καθυποβάλληται εἰς αὐτὸν ἢ τοὺς ἐπιτρόπους του κατὰ πᾶν ἔτος ἀπολογισμὸς τῆς γενομένης χρήσεως τῆς συνεισφορᾶς του καὶ ἐγκρίνει νὰ ἐξακολουθῇ αὕτη καὶ ἂν ἤθελε ποτὲ μεταβάλλει ὄνομα ὁ ἀρχαιολογικὸς σύλλογος, ἀρκεῖ νὰ ἔχη ὡς ἀντικείμενον τὰς Ἑλληνικὰς ἀρχαιότητας.

Εἰς ταῦτα προσέθηκεν ὁ Γραμματεὺς ὅτι ἡ Ἐφορεία τῆς Ἑταιρίας, λαβοῦσα γνῶσιν τῆς δωρεᾶς ταύτης ἐν τῇ συνεδριάσει αὐτῆς τῆς 9 Ἰανουαρίου, παρεδέξατο αὐτὴν εὐγνωμόνως, ἀπεφάνητο ὅμως ὅτι ἐπειδὴ αὕτη γίνεται ἐν ὀνόματι τοῦ Συλλόγου, ὁ Σύλλογος πρέπει νὰ ἐνεργήσῃ τὰ περὶ τῆς παραδοχῆς. Ὅτι ἐπομένως ὁ Πρόεδρος ἐν ὀνόματι τοῦ Συλλόγου ἐξέδωκεν ἐπιτροπικὸν εἰς τὸν Γραμματέα, ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν νομικὴν παραδοχὴν τοῦ δωρήματος. Τὸ Ἐπιτροπικὸν ἀναγνωσθὲν ἐνεκρίθη.

Μετὰ ταῦτα ἀνέγνω τὸ ἐπίσημον συμβόλαιον δι' οὗ ὁ μὲν κ. Κ. Ἰωνίδης δωρεῖται τὰ ρηθέντα δωρήματα ὁ δὲ Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρίας δυνάμει τοῦ ρηθέντος πληρεξουσίου ἐδέχθη αὐτὰ ἐν ὀνόματι τοῦ Συλλόγου. Ὁ Σύλλογος ἐνέκρινε τὸ Συμβόλαιον καὶ ἐπεφόρτισε τὸν Γραμματέα νὰ παραλάβῃ, ἐπιθεώρησιν καὶ πυρασφαλίσῃ τὴν οἰκίαν.

Ὁ Γραμματεὺς, εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ ὅρου τοῦ ἀπαιτοῦντος νὰ φέρωσιν ὅλα τὰ ἐκ τῶν δωρεῶν τούτων ἀνευρισκόμενα ἢ ἐπισκευαζόμενα μνημεῖα διακριτικόν τι σημεῖον, ἀνέγνω σχέδιον ψηφίσματος, ἐν ᾧ ὠρίζοντο, παρ' ἑκάστον μὲν ἀνεγειρόμενον ἢ ἐπισκευαζόμενον μνημεῖον – ἐκ τῶν πόρων τούτων νὰ ἐπιγράφηται ὅτι ἀνηγέρθη ἢ ἐπεσκευάσθη δαπάνῃ τῶν Ἰωνιδῶν. Εἰς δὲ τὸ ἐθνικὸν Μουσεῖον νὰ προσδιορισθῇ ἰδιαίτερον δωμάτιον, εἰς ὃ νὰ κατατίθεται ὅλαι αἱ, ἐκ τῶν αὐτῶν πόρων ἀνευρισκόμεναι ἀρχαιότητες, καὶ ἐφ' οὗ νὰ τεθῇ ἐπιγραφή «Συλλογὴ τῶν Ἰωνιδῶν». Ἐπρότεινε δὲ νὰ γραφῇ καὶ τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐπὶ στήλης λιθίνης καὶ νὰ στηθῇ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Μουσείου μέχρις οὗ δὲ οἰκοδομηθῇ Μουσεῖον, εἰς τὸν Παρθενῶνα.

Καὶ τὸ μὲν ψήφισμα ἐνεκρίθη. Ἐπρότεινε δὲ ὁ κ. Οἰκονόμος νὰ ἀνεγερθῇ, οὐχὶ διὰ τὴν περίστασιν μόνον ταύτην, ἰδιαιτέρα στήλη, ἀλλὰ κοινὴ στήλη τῶν εὐεργετῶν, ἥτις νὰ στηθῇ πρὸ τοῦ Μουσείου, καὶ προσωρινῶς οὐχὶ ἐν τῷ Παρθενῶνι, ὡς τόπῳ ὑπὲρ τὸ δέον ἐπισημῶ, ἀλλ' ἀλλαχοῦ που ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Ἐπ' ἐκείνης δὲ τῆς στήλης νὰ γραφῇ πρῶτον τὸ περὶ τοῦ κ. Κ. Ἰωνίδου ψήφισμα. Ἡ τροπολογία αὕτη ἐγένετο δεκτὴ».

Τὸ ψήφισμα. Στὴ στήλῃ τῶν εὐεργετῶν χαράχτηκε τιμητικὸ ψήφισμα γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Ἰωνίδη ποὺ συνέταξε ὁ Παναγιώτης Εὐστρατιάδης. Σῶζεται τὸ χειρόγραφο τοῦ ψηφίσματος γραμμμένο ἀπὸ τὸ χέρι του⁶⁰.

- 1 Βασιλεύοντος Ὁθωνος τοῦ πρώτου, ἔτους ,αωμθ' Ἰανουαρίου τετάρτη ἐπὶ δέκα· ἔδοξε τῷ Ἀρχαιολογικῷ Συλλόγῳ, Γ: Γλαράκης προέδρευεν, Α: Ρ: Ραγκαβῆς ἐγραμμάτευ-
- 2 ἐν· ἐπειδὴ Κωνσταντῖνος Ἰωνίδης βυζάντιος ἀνὴρ ἀγαθὸς περὶ τὴν Ἑλλάδα γενόμενος ἄλλα τε πολλὰ αὐτὴν εὐηργέτηκε καὶ δὴ καὶ τῷ Ἀρχαιολογικῷ Συλλόγῳ τῶν
- 3 πατρῶιων μνημείων ἐπιμέλειαν ποιουμένῳ οἰκίαν μὲν ἐν Κηφισ[ι]ᾷ ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν παίδων ἐδωρήσατο ἕς ἁῖδιον κτήσιν Η Η Η δὲ δραχμῶν ἐπέτειον προσεπηγγέλατο
- 4 χορηγίαν ἐπὶ δέκα ἔτη, ἀγαθῇ τύχῃ ἐπαινέσαι Κωνσταντῖνον Ἰωνίδην βυζάντιον ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ τῆς ἕς τὸν Σύλλογον φιλοτιμίας καὶ εἶναι αὐτὸν ἕς αἰὶ ἐταῖρον καὶ εὐεργέ-
- 5 την τῆς Ἑταιρείας, εἶναι δὲ αὐτῷ καὶ πρόσδοτον ἕς τε τὸν Σύλλογον καὶ τὴν Ἐφορείαν· τοῖς δὲ μνημείοις ἃ ἂν ἀπὸ τούτων τῶν δωρημάτων ἐπισκευασθῇ ἢ ἀνεγερθῇ, στήλῃ-
- 6 ν προσιστάναι ἢ ἐπιγράφειν ὅτι τῇ τῶν Ἰωνιδῶν δαπάνῃ ἐ[πε]σκευάσται ἢ ἀνεγέγερται· ἀφορισθῆναι δὲ καὶ ἐν τῷ κοινῷ μουσείῳ οἶκημα ἕς ὑπ[ο]δοχὴν τῶν γλ-

- 7 [υφῶν] αἱ ἂν ἀπὸ τῆς αὐτῆς χορηγίας ἀνευρεθῶσι καὶ
ἐπιγραφῇνα[ι τ]ῶι οἰκῆματι ὅτι τῶν Ἰωνιδῶν ἡ συλλογή.
ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα ἐν τῇ στήλῃ τῶν εὐερ-
γετ-
- 8 [ῶν ἦν σ]τῆσαι αὐτίκα μὲν ἐν ἀκροπόλει ἐν τῷ ἐπιφανε-
στάτῳ τ[όπ]ῳ, ἐπειδὴν δὲ δημόσιον οἰκοδομηθῇι μου-
σεῖον πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ. ἐπιμεληθῆναι δὲ τῆς ἀ-
- 9 [ναγραφῇ]ς καὶ τῆς ἀναθέσεως τὸν γραμματέα τῆς Ἐται-
ρίας τὸν δὲ ταμίαν δοῦναι τὸ ἀνάλωμα. ὁ Σύλλογος Γ:
Γλαράκης Γ: Τυπάλδος Κ: Οἰκονόμος Ι: Ρίζος [Ι: Κο]κκώ-
10 [νης Σ: Δ: Βυζάντιος Κ: Σ: Πιττάκης] Ε: Σάουβερτ Κ:
Φρεαρίτης Α: Ρ: Ῥαγκαβῆς
- 11 τοῦσδε ἡ Ἐταιρία προσανεγράψατο εὐεργέτας·
12 δοῦκα Λουύνης δωρ[ησάμε]νον X X X H H H Π^α
13 *vacat* δωρησάμενον X X Π^α

Τὸ ψήφισμα δημοσιεύτηκε ἀμέσως στὴν *Εὐτέρπη*⁶¹ καὶ γιὰ δεύτερη φορὰ ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Φιλαδελφέα⁶². Ὁ Φιλαδελφεὺς παρέχει καὶ φωτογραφία τῆς στήλης, ἡ ὁποία δὲν βρέθηκε κατὰ τὶς ἔρευνες τῶν διάσπαρτων λίθων, ποὺ ἔγιναν στὴν Ἀκρόπολη τὶς τελευταῖες δεκαετίες καὶ πιθανῶς κρύβεται ἀκόμη ἀνάμεσα σὲ ἄλλα μάρμαρα. Τὸ κείμενο ποὺ παρέχω ἐδῶ ἔχει γίνει γιὰ τὴν πρώτη δημοσίευσή μου, ἀπὸ τὴ φωτογραφία ποὺ δημοσίευσε ὁ Α. Φιλαδελφεύς. Γιὰ τὴν ἐδῶ ἀναδημοσίευση χρησιμοποίησα καὶ τὸ χειρόγραφο τοῦ Εὐστρατιάδη.

Ἡ στήλη εἶχε, ἢ ἔχει, ὕψ. 0.60, πλ. 0.945 καὶ πᾶχ. 0.146 μ. καὶ στὸ ἄνω ἄκρο τῆς φέρει κυμάτιο καὶ ἄβακα. Στήθηκε τὸ 1849 ἀλλὰ ἡ δωρεὰ τοῦ Πατριάρχου χαράχτηκε ἀργότερα, τὸ 1851, ὅταν εἶχε δοθεῖ στὴν Ἐταιρεία καὶ ἡ δεύτερη δόση τῆς δωρεᾶς.

Μετὰ τὸ ψήφισμα τοῦ Κωνσταντίνου Ἰωνίδου γράφεται ἡ δωρεὰ τοῦ δούκα De Luynes, ἀντεπιστέλλοντος τοῦ Συλλόγου, ὁ ὁποῖος πρόσφερε στὴν Ἐταιρεία τὸ ποσὸν τῶν 3500 δραχμῶν. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχικὴ ἐπιθυμία τοῦ Πατριάρχου τὸ ὄνομά του δὲν χαράχτηκε καὶ πιθανῶς συμπληρώνεται κατὰ τὸν τύπο ποὺ μνημονεύεται στὸ πρακτικὸ τῆς συνεδρίας τοῦ Συλλόγου, τῆς 14 Φεβρουαρίου 1849, δηλαδή:

Πατριάρχην πρώην Κωνσταντινουπόλεως Κωνστάντιον Α΄

Γιὰ τὸν Κωνστάντιο (1770-1859) ὑπάρχει σύντομη βιογραφία του ἀπὸ τὸν Μανουὴλ Γεδεών⁶³ ὁ ὁποῖος τονίζει περισσότερο τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἔργο του. Ὁ Πατριάρχης εἶχε σπουδάσει στὴν Πατριαρχικὴ Ἀκαδημία καὶ στὴν Πνευματικὴ Ἀκαδημία τοῦ Κιέβου. Ἐγινε μοναχὸς στὸ Σινᾶ τὸ 1795, καὶ χειροτονήθηκε ἀρχιεπίσκοπος Σιναίου τὸ 1796. Τὸ 1830 κλήθηκε στὸν θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὸν ὁποῖο παραιτήθηκε τὸ 1834 καὶ ἀποσύρθηκε στὸ νηοὶ Ἀντιγόνη, ἓνα ἀπὸ τὰ Πριγκιπόννησα, 9 μίλλια νοτίως τῆς Κωνσταντινούπολης. Ὁ Κωνστάντιος εἶχε ἑλληνομάθεια καὶ ἀρχαιογνωσία. Ἔργα του εἶναι *Ἀρχαία Ἀλεξάνδρεια* (1801), *Κωνσταντινὰς ἡ ἀρχαιολογικὴ διαγραφὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως* (1844), *Τὰ Αἰγυπτιακά* (1841), περιγραφὴ τῆς Αἰγύπτου.

Προκαλεῖ δυσθυμία ὅτι ὁ Κωνστάντιος ξεχάστηκε ἐντελῶς μὲ τὰ χρόνια. Οὔτε στὴ δεύτερη στήλῃ τῶν εὐεργετῶν χαράχτηκε τὸ ὄνομά του (Βλ. *Ιστ. Ἀ. Ἐτ.* 326), οὔτε στὴ στήλῃ τοῦ νέου μεγάρου τῆς Ἑταιρείας. Εὐτυχῶς ὁ Γεώργιος Οἰκονόμος τὸν εἶχε περιλάβει στὸν πίνακα «Εὐεργέται καὶ δωρηταί», στὸν τόμο *Λεύκωμα τῆς Ἐκατονταετηρίδος τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, 1837-1937*, (1). Μετὰ ἀπὸ 156 χρόνια διορθώθηκε ἡ παράλειψη μὲ τὴ χάραξη τοῦ ὀνόματός του στὴ στήλῃ τῶν εὐεργετῶν, στὸν πρόδομο τοῦ μεγάρου μας.

Ἀνασκαφὴ οἰκίας Ψωμᾶ. Εἶδαμε στὴ συνεδρίαση τοῦ Συλλόγου τῆς 10 Ἀπριλίου 1851, ὅτι ὁ Πιπτάκης ἀνακοίνωσε πὼς σὲ κάποια ιδιοκτησία στὴν Ἀθήνα ὑπῆρχαν σημαντικὲς ἀρχαιοτήτες θαμμένες καὶ ὅτι ἐκεῖ βρισκόταν τὸ ἀρχαῖο Μητρώο ἢ τὸ Βουλευτήριον ἢ ἡ Θόλος. Ὁ χῶρος ὅπου βρίσκονταν τὰ ἀρχαῖα αὐτὰ ἦταν ιδιοκτησία τῆς Λουΐζας Ψωμᾶ. Τὴν ἀποτελοῦσε ἓνα σπίτι μὲ τὴν αὐλὴν του. Μὲ τὴ συγκατάθεση τῆς ιδιοκτῆτριας ἐγιναν στὴν αὐλὴ ἀνασκαφές, βρέθηκαν ἀρχαῖα καὶ ἀποφασίστηκε νὰ ἀγοραστεῖ ἡ ιδιοκτησία, γιατί γιὰ νὰ ὁλοκληρωθοῦν οἱ ἀνασκαφές ἔπρεπε νὰ γκρεμιστεῖ τὸ σπίτι.

Ἐγιναν διαπραγματεύσεις καὶ ἡ Λουΐζα Ψωμᾶ ζήτησε 8000 δραχμὲς καὶ τὰ μισὰ ἀπὸ τ' ἀρχαῖα ποῦ θὰ βρισκόνταν, κάτι νόμιμο κατὰ τὸν ἀρχαιολογικὸ νόμο τῆς 10/22 Μαΐου 1834 τῆς Ἀντιβασιλείας⁶⁴. Ὁ Σύλλογος δὲν δεχόταν τὶς προτάσεις τῆς Λουΐζας Ψωμᾶ ἢ ὅποια ἀποφάσισε νὰ βάλει τέρμα στὶς διαπραγματεύσεις μὲ τοῦτο τὸ γράμμα:

(ΑΑΕ 223/ 1851). «Κύριε Πρόεδρε | Ἡ ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν Ἐπιτροπὴ ἐλθοῦσα χθὲς πρὸς με, εἶπεν ὅτι ὁ ἀρχαιολογικὸς Σύλλογος μὴ παραδεχθεὶς τὰς προτάσεις μου νὰ μοὶ δοθῶσιν 8000 δραχ. καὶ τὸ ἥμισυ τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῆς ὕλης⁶⁵, μὲ προτείνει νέας συμφωνίας. Τὰς συμφωνίας ταύτας μὴ δυνάμεν νὰ δεχθῶ διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐπιθυμῶ ν' ἀπαλλαχθῶ πάσης περαιτέρω φροντίδος περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, τολμῶ νὰ ὑποβάλω δι' ὑμῶν εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν σύλλογον τὰς ἐξῆς συμφωνίας· νὰ μοὶ δοθῶσιν 12000 δραχμῶν καὶ νὰ ἀλλοτριωθῶ παντὸς δικαιώματος καὶ ἀπαιτήσεως ἐπὶ τε τοῦ οἰκοπέδου καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων· ἐὰν δὲ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία συγκατατίθεται νὰ ἐγχαραχθῇ τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίτου πατρός μου ἐπὶ τῆς ἐν Ἀκροπόλει στήλης τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑταιρίας, ἀφίνω ἐκ τῆς ποσότητος ταύτης 1000 δραχ. Τῆς συμφωνίας δὲ ταύτης, ἐὰν ὁ σύλλογος δὲν δύναται νὰ δεχθῇ παρακαλῶ νὰ διατάξητε νὰ κλεισθῶσιν οἱ λάκκοι. | Μὲ τὸ ἀνῆκον σέβας | Λ. Σ. Ψωμᾶ».

Ἡ Λουΐζα Ψωμᾶ φαίνεται, ὅτι ἦταν λίγο φιλόδοξη. Ἦτοι ὅταν τῆς εἰπώθηκε, κατὰ τὴ μαρτυρία τῆς, ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑταιρείας χαράσσονταν στὴ στήλῃ τῶν εὐεργετῶν, ποῦ βρισκόταν στὴν Ἀκρόπολη, ἐπωφελήθηκε καὶ γνωστοποίησε στὴν Ἑταιρεία ὅτι γιὰ τὴν πώληση τῆς ἰδιοκτησίας τῆς, τῆς ἀρκοῦσαν 11000 δραχμὲς, μὲ τὸν ὅρο ὅτι στὴ στήλῃ τῶν εὐεργετῶν θὰ χαραχθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τῆς Σταματίου. Ἡ Ἐφορεία τῆς Ἑταιρείας δέχθηκε τὴν προσφορά τῆς καὶ τὸν ὅρο τῆς⁶⁶ καὶ ἡ ἀπόφασί τῆς ἀνακοινώθηκε στὴ Λουΐζα Ψωμᾶ μὲ τοῦτο τὸ γράμμα:

(ΑΑΕ 231/1 Ὀκτωβρίου 1851) «Ἡ Ἑλλ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρεία

| Πρὸς τὴν κυρ. Λουίζαν Σταματίου Ψωμᾶ | Ἡ Ἐφορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, μαθοῦσα ἐν τῇ χθεσινῇ αὐτῆς συνεδριάσει, ὅτι προσηνέγκατε εἰς τὴν Ἑταιρίαν 1000 δραχμάς, ἵνα ἐγγραφῇ τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίτου πατρός σας ἐν τῇ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως στήλῃ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑταιρείας, ὑμᾶς μὲν εὐεργέτιδα τῆς Ἑταιρείας ἀνεκήρυξεν καὶ μεγάλως ἐπήνεσε διὰ τὸν πρὸς τὰ καλὰ ζῆλον καὶ τὸ πρὸς τὸν μακαρίτην πατέρα σας ἀπαρδειγμάτιστον σέβας, διέταξε δὲ νὰ ἀναγραφῇ ἐγκαίρως κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας τὸ ὄνομα τοῦ πατρός σας ἐν τῇ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως στήλῃ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑταιρείας. Παρήγγειλεν δ' ἐνταυτῷ, ἀναγγέλλοντες ὑμῖν ταῦτα, νὰ ἐκφράσωμεν πρὸς ὑμᾶς τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην, μεθ' ἧς ἐδέχθη τὴν ὑμετέραν ταύτην προσφορὰν ἡ Ἐφορία ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλλ. Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας | Ἐν Ἀθήναις | 7 Ὀκτωβρ. 1851 | Ὁ Πρόεδρος | Γ. Γλ.(αράκης) Ὁ Ἀντιγραμματεὺς Π. Ε.(ὕστρατιάδης)».

Ἡ Λουίζα Ψωμᾶ δὲν ἱκανοποιήθηκε ἀπὸ τὸ χειρόγραφο γράμμα τῆς Ἑταιρείας. Πίστευε, ὅτι ἔπρεπε νὰ τῆς σταλεῖ ἔντυπο. Φαίνεται ὅτι κάποιον πρόσωπο τῆς Ἑταιρείας τὴν εἶχε διαβεβαιώσει, πὼς αὐτὴ ἦταν ἡ συνήθεια, ὅπως συνέβαινε μὲ τὰ διπλώματα. Ζήτησε λοιπὸν ἐπανόρθωση τοῦ πράγματος μὲ γράμμα τῆς:

(ΑΑΕ 233/ 1851) «Κύριε Πρόεδρε, | Εἰς τοὺς εὐεργετοῦντας τὴν Ἑταιρίαν ὅσον ἐνθυμοῦμαι ἐκ τῆς ἐξηγήσεως ἣτις μοῦ ἔγενεν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὅτε ἠρώτουν περὶ τῆς στήλης τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, στέλλεται νομίζω ἔντυπον εὐχαριστήριον μεγαλοπρεπές. Ἄλλ' ἤδη δὲν ἤξεύρω διὰ τίνος λόγου ὁ ἀντιγραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας, ἀντὶ ἐντύπου εὐχαριστηρίου μὲ ἔστειλε χειρόγραφον ἐν τῷ ὁποίῳ πολλὰ μὲν μοὶ λέγει καὶ ἀνώτερα ἐμοῦ, τὸ ὁμολογῶ, ἀλλ' οὐδόλως ἀντάξιον τοῦ ἐντύπου. Σὰς παρακαλῶ λοιπόν, κ. Πρόεδρε, νὰ διατάξητε νὰ μοῦ στείλῃ τὸ ἔντυπον εὐχαριστήριον τὸ ὁποῖον βεβαίως ἐκολακευόμην νὰ τ' ἀπολαύσω, ὅταν ἐπρόσφερα τὰς 1000 δραχ. εἰς τὴν ὑμετέραν Ἑταιρίαν. | Ἐν Ἀθήναις | 18 Ὀκτωβρ. 1851 | Εὐσεβάστως | Λ. Ψωμᾶ».

Δὲν γνωρίζουμε τὴ μορφὴ καὶ τὶς γραμματικὲς γνώσεις τῆς Λουΐζας Ψωμᾶ, ὑποθέτω ὅμως, ἀπὸ τὸ κάπως πομπῶδες ὕφος τοῦ γράμματος, πὼς κάποιος λόγιος θὰ τὸ συνέταξε. Ἡ ὑπογραφή της ὅμως συμφωνεῖ, μὲ τὸν γραφικὸ χαρακτῆρα τῆς ἐπιστολῆς, ἡ ὁποία εἶναι καλλιγραφημένη. Ἀπὸ τὰ γράφομενά της προκύπτει ὅτι δὲν εἶχε ἰδιαίτερη συμπάθεια πρὸς τὸν Ἀντιγραμματέα τῆς Ἑταιρείας Παναγιώτη Εὐστρατιάδη, τοῦ ὁποίου τὸ χειρόγραφο πρὸς αὐτὴν ἔγγραφο δὲν θεώρησε ἀρκετό. Παρὰ ταῦτα ἡ διεξαγωγὴ τῆς ἀνασκαφῆς, στὸν χῶρο τῆς ὁποίας σὺχναζε κατὰ τὴ διάρκειά της ὁ Εὐστρατιάδης, δημιούργησε κοινωνικὸ σύνδεσμο μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας Ψωμᾶ, ὅπως τουλάχιστον μαθαίνουμε ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Ραγκαβῆ ποὺ σχολίασε τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀνασκαφῆς⁶⁷ ἡ ὁποία «εἶχε διπλοῦν τὸ αἶσιον ἀποτέλεσμα, ἐν μὲν ὅτι, δαπάνῃ τοῦ δημοσίου, ἀνεσκάφη τὸ ἀρχαῖον Βουλευτήριον καὶ ἐν αὐτῷ εὐρέθησαν ἀφθονώτατα ἐπιγραφικὰ κειμήλια, πολὺτιμα ὑπὸ παντοίας ἐπόψεις καὶ ὑπὸ τὴν τοπογραφικὴν, ἕτερον δέ, ὅτι ἡ εἰς τὴν ἰδιοκτῆτην τοῦ γηπέδου χορηγηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ποσότης πρὸς ἀγορὰν αὐτοῦ, ἐδόθη πάλιν ὑπ' αὐτῆς ὡς προῖξ εἰς τὴν θυγατέρα της, καὶ μετὰ τῆς προικὸς ἡ θυγάτηρ ἐδόθη εἰς γάμον εἰς τὸν ἀντικαταστήσαντά με ὡς γραμματέα τοῦ συλλόγου κ. Εὐστρατιάδην, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πιττάκη καὶ ἐκείνον ἀντικατέστησεν ὡς γενικὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων».

Ὅπως διαπιστώνουμε ἀπὸ τὴ σιγή τῶν εὐεργετῶν, τὸ ὄνομα τοῦ Σταματίου Ψωμᾶ δὲν χαραχτήκε. Ὑπῆρξε ἀθέτηση τῆς ὑπόσχεσης τῆς Ἑταιρείας ἢ ὑποχώρηση τῆς Λουΐζας Ψωμᾶ ἢ κάτι ἄλλο, λ.χ. θάνατός της;

Στὸν ἀπολογισμὸ τῆς Ἑταιρείας, στὴν Ἀκρόπολη, τὸν Μάϊο τοῦ 1851, στὸν ὁποῖο παρέστησαν ὁ Ὅθων καὶ ἡ Ἀμαλία, μίλησε ὁ Εὐστρατιάδης καὶ ἔκανε λεπτομερῆ περιγραφὴ τῶν ἀνασκαφῶν στὴν οἰκία Ψωμᾶ, καὶ τῶν εὐρημάτων, τῶν ἐπιγραφῶν. Τὴν ὁμιλία του τελείωσε μὲ τὸν ἔπαινο τῆς Λουΐζας Ψωμᾶ καὶ τὴ στηλίτευση κάποιου, ποὺ κατηγοροῦσε τοὺς ἀνασκαφεῖς ὅτι ἔκρυβαν τὰ εὐρήματα καὶ δὲν ἐπέτρεψαν τὴ μελέτη τους:

«Περαίνοντες δὲ ἤδη τὸν λόγον μας χρέος ἡμῶν νομίζομεν νὰ ἐκφράσωμεν ἐνταῦθα τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν εἰς τὴν κυρίαν τῆς οἰκίας, ἣτις μετὰ ὑπομονῆς ἀπαραδειγματίστου ὑπέφερεν, ἐπὶ πέντε ὁλοκλήρους ἡμέρας τὴν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν συμβῆσαν τύρβην. Δίκαιον δὲ εἶναι νὰ ἐπαινέσωμεν αὐτὴν δημοσίως, ὅτι μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἤνοιξε τῆς οἰκίας τῆς τὰς θύρας εἰς πάντας καὶ ἡμεδαποὺς καὶ ἄλλοδαποὺς διὰ νὰ παρατηρῶσι καὶ ἐξετάζωσι τὰ ἀνακαλυφθέντα. Καὶ ὅμως εὐρέθησαν ἄνθρωποι, οἵτινες καὶ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐταιρίαν καὶ τὸ ἔθνος ὁλόκληρον κακοβούλως ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου ἐσυκοφάντησαν καὶ ὡς βάρβαροι παρέστησαν, γράψαντες ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἐφημερίδι τῆς Αὐγούστης, ὅτι τὰ ἀνακαλυφθέντα ἐκρύφθησαν καὶ εἰς οὐδὲνα ἐδεικνύοντο. Ἀλλὰ θεία προνοία αἱ πλεκτάναι αὗται τῆς συκοφαντίας διαρρήγνυνται ἀφ' ἑαυταῖς. Διότι αὐτὸς οὗτος ὁ συκοφάντης περιγράφει τὰ ἀνακαλυφθέντα καὶ γνωρίζει, ὅτι ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ὑπάρχει «ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, παρὰ τὸ βουλευτήριον, ἐν βουλῇ». Ἐὰν λοιπὸν τὰ ἀνακαλυφθέντα ἐτηροῦντο κεκρυμμένα καὶ εἰς οὐδὲνα ἐδεικνύοντο, πῶς αὐτὸς οὗτος εἶδε καὶ περιγράφει αὐτὰ λεπτομερῶς; Ἀλλ' οὕτως καταστρέφεται ἀφ' ἑαυτῆς ἡ κακόβουλος συκοφαντία».

Ἡ κυρία τῆς οἰκίας ἦταν ἡ μέλλουσα πεθερὰ τοῦ Εὐστρατιάδου, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ραγκαβῆ. Ὁ συκοφάντης, ὁ ὁποῖος δὲν ὀνομάζεται, εἶναι, πιστεύω ὁ Ραγκαβῆς, ὁ μόνος ποὺ ζήτησε νὰ ἰδεῖ καὶ νὰ μελετήσῃ τις ἐπιγραφές.

Ποιὸς ἔχει τὰ πνευματικὰ δικαιώματα; Ἡ δημοσίευση ἐπιγραφῶν ἦταν, κατὰ τις πρῶτες δεκαετίες μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, τὸ κυριότατο εἶδος ἀρχαιότητος ποὺ εἴλκυε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀρχαιολόγων, τῶν φιολόγων καὶ τῶν ἀρχαιογνωστών. Ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης πρῶτος δημοσίευσεν ἐπιγραφὰς στὴν *Αἰγναία*⁶⁸ καὶ ἀκολούθησε ὁ παθιασμένος μὲ τὴν συλλογὴ καὶ δημοσίευση ἐπιγραφῶν Κυριακὸς Πιπτάκης μὲ τὸ μόνον του βιβλίον *L'ancienne Athènes*, καὶ κατόπιν τὴν *Ἐφημερίδα Ἀρχαιολογική*. Ὁ Λουδοβίκος Ross εἶχε προτίμηση πρὸς τις ἐπιγραφὰς ἀλλὰ τὰ ἐνδιαφέροντά του ἦταν εὐρύτερα καὶ τὸ

ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν τοῦ ἀντάξιο τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης τοῦ 19ου αἰ. Ὁ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς στράφηκε καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν ἐπιγραφικὴ χωρὶς νὰ παραβλέπει τὰ ζητήματα, ἱστορικὰ ἢ ἐπιγραφικά, ποὺ δημιουργοῦσαν οἱ ἐπιγραφές. Ὁ Εὐστρατιάδης, 36 ἐτῶν τὸ 1851, ἀκολουθεῖ καὶ αὐτὸς τὸν δρόμο τῆς ἐπιγραφικῆς, ὅπως καὶ ὁ διάδοχός του Στέφανος Α. Κουμανούδης, ἀλλὰ παρὰ τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὴ ζέση ποὺ τὸν κατέχει, ὅπως φαίνεται στὰ γράμματά του πρὸς τὸν Boeckh καὶ τὸν Ross, θὰ εἶναι ὀλιγογράφος καὶ αὐστηρὸς στὰ γραπτά του.

Οἱ ἐπιγραφές τῆς οἰκίας Ψωμᾶ δημιούργησαν πολλὲς προσδοκίες καὶ ἐπιθυμίες. Τὸ ζήτημα ποὺ δημιουργήθηκε τέθηκε στὸν Σύλλογο, σὲ συνεδρίαση τῆς 17 Μαΐου 1851:

(ΠΑΣ 17 Μαΐου 1851). «Ὁ κ. Χαραμῆς, ὡς μέλος τῆς ἐπὶ τῶν περὶ τὸ Βουλευτήριον ἀνασκαφῶν ἐπιτροπῆς, ἀνέφερεν ὅτι αἱ ἀνασκαφαὶ ἐξηκολούθησαν ἀπὸ τοῦ ὀπισθεν μέρους τῆς οἰκίας ἕως πέντε μέτρων μήκους καὶ τοσοῦτων ἄλλων βάθος, καὶ [ἀνευρέθη] σειρὰ κρηπιδωμάτων, ἥτις, δὲν δύναται ἡ Ἐπιτροπὴ νὰ βεβαιώσῃ, μέχρι τίνος ἐκτείνεται, διότι ἡ ἐργασία διεκόπη καὶ ἐντεῦθεν, μεσολαβούσης τῆς οἰκίας. Ὅτι συγχρόνως ἡ Ἐπιτροπὴ ἐξηκολούθησεν ἔκτοτε συναρμολογοῦσα καὶ ἀντιγράφουσα τὰς ἐπιγραφάς, ἀλλὰ ἡ ἐργασία αὕτη ἔχει τόσας δυσκολίας, ὥστε μόλις ἐτυπώθησαν ἄχρι τοῦδε τέσσαρες ἐπιγραφαί. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοῦτο τὸ διάστημα ὁ μὲν Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων ἀπήτησεν, ὡς ἐκ μέρους τοῦ ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείου τὴν εἰς τὸ Κεντρικὸν Μουσεῖον κατάθεσιν τῶν ἀνευρεθέντων, ὡς ἀνηκόντων εἰς τὸ δημόσιον· ὁ δὲ κ. Ῥαγκαβῆς, ὡς καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας, τὴν ἀντιγραφὴν καὶ ἐκμελέτησιν αὐτῶν, ὁ ἀγορεύων νομίζει ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ, πρὶν τελειώσῃ τὴν ἐκτύπωσιν αὐτῶν, ἥτις ἄδηλον πόσον θέλει διαρκέσῃ, δὲν πρέπει ἡ Ἐπιτροπὴ εἰς κανένα νὰ [ἐπιτρέψῃ] νὰ τὰς ἀντιγράψῃ».

Ἡ εὕρεση τῶν ἐπιγραφῶν, κυρίως, ἄρχισε νὰ δημιουργεῖ ζητήματα, γιὰ τὸ Ῥαγκαβῆς ὡς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου εἶχε, ἀπὸ τὸν νόμο, τὸ δικαίωμα νὰ ἰδεῖ τὶς ἐπιγραφές καὶ

νὰ τὶς μελετήσῃ. Ὁ Πιττάκης ἔβλεπε ὅτι οἱ ἐπιγραφές, ποὺ καὶ αὐτὸς ἤθελε νὰ δημοσιεύσῃ, βρίσκονταν στὴ δικαιοδοσία ἄλλων ποὺ ἀμφισβητοῦσαν τὸ δικαίωμά του νὰ τὶς ἔχει στὴ φύλαξή του. Κατὰ τὴ συζήτηση ποὺ ἀκολούθησε, φάνηκε ὅτι οἱ περισσότεροι (Βάμβας, Γλαράκης, Μητσόπουλος) δὲν ἐπιθυμοῦσαν τὴν ἀνάμειξη κανενὸς στὴν ἀντιγραφὴ τῶν ἐπιγραφῶν πρὶν ἢ Ἐπιτροπὴ ὁλοκληρώσῃ τὴ μελέτη της. Μόνον ὁ Βυζάντιος, χωρὶς νὰ μνημονεύσῃ τὸν Ραγκαβῆ, ὑποστήριξε, ὅτι « τὸ κοινὸν καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας καὶ πᾶς τις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ βλέπῃ καὶ νὰ σπουδάξῃ αὐτάς, ἅμα ἀνευρισκομένας. Ὁ δὲ ἰσχυρισμὸς τῆς Ἐπιτροπῆς δὲν συμβιβάζεται οὔτε μὲ τὸν νόμον, οὔτε μὲ τὰς ἀξιώσεις τοῦ κοινοῦ».

Εἴκοσι μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ συνεδρίαση τῆς 17 Μαΐου ὁ Γεώργιος Finlay (1799-1875) Ἕλληνας ἱστορικός, ποὺ ἔλαβε μέρος στὸν Ἀγώνα, ἔζησε καὶ πέθανε στὴν Ἀθήνα, γράφει (27 Ἀπριλίου 1851) πρὸς τὸν William Martin Leake, ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ Συλλόγου, γιὰ τὴν ἀνασκαφὴ τῆς οἰκίας Ψωμᾶ καὶ περιγράφει, σύμφωνα μὲ τὶς δικές του πληροφορίες, τὰ εὐρήματα καὶ τὴ διαμάχη Ραγκαβῆ-Πιττάκη ὡς πρὸς τὴ δημοσίευση τῶν ἐπιγραφῶν:

«I write you a few hurried lines this evening to inform you that Mr Pittakis has made a discovery that promises to prove very interesting. You will see by the map in Ross's tract concerning the Temple of Theseus⁶⁹ & by Pittakis *L'Ancienne Athènes*⁷⁰ in which Priscian⁷¹ was "a little scratched" at page 31 & 33 that the opinion of these antiquaries had placed the Metroon & the Bouleuterion at the Church of Hypapandie & the vicinity. In a house lower down than the church, the position of which I have indicated in the annexed paper, a number of inscriptions have been discovered several of which are copies ordered to be placed in the Bouleuterion – two terminal busts, a third face and a lion's head with some ornaments of the best period of Attic sculpture. The inscriptions however are not in the remains of any ancient building. The spot is a mere collection of modern rubbish but at a depth of about seven or eight feet from the surface 4 columns of about 2 feet in diameter have been found, lying flat and not of the same

diameter, the cornice of a pedestal, parts of a marble chair & some other fragments of promise are all that has yet been discovered. Pittaki tells me, he has found 100 inscriptions with the word Bouleuterion – but I could not see them today and I shall not be able to do so tomorrow before the departure of the post, as Pittaki will not let anybody see them except when he is present in order to prevent copies being transmitted to Europe before he has had the honour of publishing them in the Archaeological Journal. He is particularly jealous in consequence of a quarrel with Rangabé – whose rapacity induced him to treat the ignorance and gaucherie of Pittaki with rather too much contempt. It is not fair to profit by a rival in a pecuniary⁷² way while depreciating him. The quarrels however of these two gentlemen & the absurd jealousy of Pittakis will probably render it impossible for me to procure copies of the inscriptions before my departure, as they will be guarded like a treasure»⁷³.

Γεννήθηκε λοιπὸν καὶ πάλι ζήτημα πνευματικῶν δικαιωμάτων, ὅπως τὸ 1836, ὅταν ὁ Ludwig Ross ἀναγκάστηκε νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τῆ θέσῃ τοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων⁷⁴. Δημιουργεῖται καὶ τώρα καὶ θὰ ἐπικρατήσῃ ὁ Π. Εὐστρατιάδης. Ἐκεῖνος διάβασε τὶς ἐπιγραφές, τὶς σχολίασε καὶ τὶς δημοσίευσε σὲ τρία τεύχη, τὸ πρῶτο μὲ συνεκδότες τὸν Κ. Πιττάκη καὶ τὸν Δ. Χαραμῆ, τὰ λοιπὰ δύο μόνος του. Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ τὸ πρῶτο ἦταν ἐντελῶς δικό του ἔργο.

Ἄφελος ὁ φιλάρχαιος Ἰωνᾶς Κίνγκ. Ἡ ἀνασκαφὴ στὸ σπήτι τῆς Λουϊζας Ψωμᾶ φαίνεται ὅτι ἔμενε ἀφύλακτη, τοῦτο εἶναι φυσικὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ, καὶ καθέννας μποροῦσε νὰ τὴν ἐπισκεφθεῖ ἐλεύθερα. Τοῦτο ἔκανε καὶ ὁ Ἰωνᾶς Κίνγκ⁷⁵, Ἀμερικανὸς ἱεραπόστολος, μὲ δύο φίλους του. Τὴ συνέχεια τὴν μαθαίνουμε ἀπὸ ἔγγραφο ποὺ τοῦ ἀπέστειλε ὁ Ἀντιγραμματεὺς τοῦ Συλλόγου Π. Εὐστρατιάδης:

(AAE 233/19 Νοεμβρίου 1851). «Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία | Πρὸς τὸν κύριον Ἰωνᾶν Κίνγκ | Ὁ Ἀρχαιολογικὸς σύλλογος μαθὼν, ὅτι καθ' ἣν ἡμέραν τελευταίαν φορὰν ἐπε-

σκέφθητε ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἔνθα ἐγένοντο τὸ ἔτος τοῦτο αἱ περὶ τὸ ἀρχαῖον Βουλευτήριον ἀνασκαφαί, ἔγεινεν ἄφαντος ἡ χεὶρ μικροῦ τινος ἀγαλματίου κομποῦ, διασωθέντος ἐν τεμαχίοις, καὶ ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν πλὴν ὑμῶν καὶ τῶν δύο συνεταίρων ὑμῶν, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς μόνον γνωρίζετε, οὐδεὶς ἄλλος ἐπεσκέφθη τὰς ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ ἀρχαιότητας, μὲ ἐπεφόρτισε ἵνα ἀναγγείλω πρὸς ὑμᾶς ταῦτα καὶ νὰ παρακαλέσω ὑμᾶς, ἵνα λάβητε πρόνοιαν, καθ' ὅντινα τρόπον κρίνετε κάλλιον, ὅπως ἀποκατασταθῇ ἡ χεὶρ αὕτη εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς θέσιν, ἵνα μὴ μείνῃ ἐλλιπὲς τὸ κομπον τοῦτο ἀγαλμάτιον. Ὑποφαίνομαι | Μετὰ βαθυτάτης ὑπολήψεως | ὁ Ἀντιγραμματεὺς τῆς Ἐλ. Ἀρχ. Ἐταιρίας | Π. Εὐστρατιάδης | Ἐν Ἀθήναις | 19 Νοεμβρ. 1851».

Ὁ Εὐστρατιάδης κατηγορεῖ τὸν Κίνγκ καὶ τοὺς φίλους του ὅτι ἔκλεψαν τὸ χεῖρ τοῦ ἀγαλματίου, κάτι ἀναπόδεικτο. Πιθανῶς τὴν πληροφορία γιὰ τὴν ἐπίσκεψιν τὴν εἶχε δώσει ἡ Λουΐζα Ψωμᾶ ποὺ ἦταν παροῦσα, ὅπως λέγει στὴν ἀπάντησή του ὁ Κίνγκ, ὁ ὁποῖος ἀρνήθηκε τὴν κατηγορία, δίκαια νομίζω:

(ΑΑΕ ἁ.ἁ./1851) «Ἀθῆναι τῇ 2 Δεκ./20 Νοεμ. | 1851 | Πρὸς τὸν Ἀντιγραμματέα | τῆς Ἐλ. Ἀρχ. Ἐταιρίας | κ. Π. Εὐστρατιάδην | Ἀρ. πρωτοκ. 233 δῖς | Κύριε | Τὸ γράμμα σας τῆς 19 Νοεμβρίου ἔλαβα, καὶ θαυμάζω διὰ τὸ περιεχόμενον. Εἰς τὸν τόπον τοῦ Ἀρχαίου Βουλευτηρίου δὲν ἐμβῆκα παρὰ μίαν φοράν, τὴν 12/24 Σεπτεμβρίου, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλά, μὲ δύο Ἀμερικάνους τιμωτάτους καὶ ἐμείναμεν μόνον ὀλίγας στιγμὰς, καὶ ἦταν παροῦσα μία γυνή, ἣτις κάθεται, ὡς στοχάζομαι ἐκεῖ μέσα, καὶ μᾶς ἔβλεπε. Καρμίαν εἶδον δὲν ἔχω περὶ τῆς χειρός, τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται καὶ δὲν πιστεύω, οὔτε ἔχω τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν, ὅτι οἱ Ἀμερικάνοι, οἵτινες ἦσαν μαζί μου, ἤθελαν ἀφαιρέσει τι, διότι εἶναι γνωστοὶ καὶ τιμωτάτοι· καὶ μὲ κακοφαίνεται ὅτι μᾶς προσβάλλετε τοιοῦτο-τρόπως | Ἰωνᾶς Κίνγκ».

Δὲν ὑπάρχει σιὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἐταιρίας ἄλλο σχετικὸ ἔγγραφο. Ἴσως τὸ πρᾶγμα ἔμεινε ἐκεῖ. Προκαλεῖ ὅμως ἀπορία ἡ στάσις τοῦ Εὐστρατιάδου, γιὰ τὸ ὅτι Ἰωνᾶς Κίνγκ δὲν ἦταν

άγνωστος στην αθηναϊκή κοινωνία καὶ ἐπὶ πλέον ἦταν ἑταῖρος παλιός (ΑΜ 216/ 6 Ἰουνίου 1839) ποὺ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν Ἑταιρεία τὸ ἔδειξε πάλι δέκα χρόνια ἀργότερα, μετὰ τὴν ἀναγέννησή της, μὲ τὸ νὰ ξαναγραφτεῖ ἑταῖρος της (ΑΜ 329/18 Μαΐου 1859).

Ἡ ἀνασκαφὴ στὴν οἰκία Ψωμᾶ, ὅπως λέγεται, εἶναι ἡ πρώτη τῆς Ἑταιρείας ποὺ ἔγινε σὲ χῶρο ἀγορασμένο μὲ χρήματά της καὶ ὑπῆρξε καρποφόρα σὲ εὐρήματα, κυρίως ἐπιγραφές ποὺ δημοσιεύτηκαν, ὅπως μνημονεύεται παραπάνω, σὲ τρία φυλλάδια, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐτήσια *Πρακτικά*, τὲς πρῶτες δημοσιεύσεις τῆς Ἑταιρείας. Δὲν βρέθηκε ὅμως κατὰ τὴν ἀνασκαφὴ τὸ Βουλευτήριον, τὸ Μητρώον ἢ ἡ Θόλος, ὅπως ὑπέθετε, μὲ πολλὴ φαντασία, ὁ Πιττάκης. Πολὺ ἀργότερα, τὸ 1910, ὁ Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης ἔκανε συμπληρωματικὴ ἔρευνα⁷⁶ καὶ διαπίστωσε ὅτι τὰ ἐρείπια ποὺ εἶχαν ἀποκαλυφθεῖ στὸν χῶρο τῆς ἀρχαίας Ἀγορᾶς, κοντὰ στοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, ἀνῆκαν στὸ μεταγενέστερο τεῖχος τῆς Ἀθήνας. Κατὰ τὴ νέα ἀνασκαφὴ βρέθηκαν καὶ ἄλλα γλυπτὰ καὶ ἐπιγραφές, ποὺ εἶχαν χρησιμοποιηθεῖ, ὅπως καὶ τὰ πρῶτα εὐρήματα τοῦ Πιττάκη, γιὰ τὸ χτίσιμο τοῦ τεύχους.

Τὸ πρῶτο δημοσίευμα τοῦ Συλλόγου. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Boeckh. Τὰ εὐρήματα ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴ δημιούργησαν εὐφορία στὸν Σύλλογον ποὺ τὰ θεώρησε μεγάλο ἐπίτευγμα. Ἀκόμη μεγαλύτερο θεώρησε τὴν ἔκδοση φυλλαδίου μὲ τὴ δημοσίευση τῶν ἐπιγραφῶν ποὺ εἶχαν βρεθεῖ. Ἐσπευσε λοιπὸν ὁ Σύλλογος νὰ στείλει στοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης τὸ λεπτὸ φυλλάδιον⁷⁷ καὶ ὁ πρῶτος στὸν ὁποῖο ἐστάλη ἦταν ὁ Αὐγουστος Boeckh, καθηγητῆς στὸ Βερολῖνο. Τὸ φυλλάδιον συνοδεύετο ἀπὸ ἐπιστολὴ γραμμένη στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸν Εὐστρατιάδην, τὴν ὁποία ὑπέγραφε ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Γεώργιος Γλαράκης⁷⁸:

«Τῷ κλεινῷ Αὐγούστῳ Βοικχίφ χαίρειν | Τῆς Ἀθήνησιν ἐγκαθιδρυμένης Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἔργον τε καὶ μέλημα πρῶτιστον, τὸ τὰ λείψανα τῆς ἐν λίθοις ἀφώνοις πολυφωνοτάτης δόξης τῶν πατέρων, ὅπου ταῦτα κέκρυπται τῆς

Γηράσκω αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.

Αὐτόγρ.

Aug. Böckh.

Ἑλλάδος, ἐπιμελῶς ἀναδιφᾶν, καὶ τὰ εὐρεθέντα δημοσιεύειν, καὶ τοῖς ἀνὰ τὴν σοφὴν Εὐρώπην φιλέλλησι καὶ φιλολόγοις ἀνδράσι προθύμως ἀνακοινοῦσθαι. Τούτων γάρ ἐστιν ἡ ἀνυσιμωτάτη περὶ τὰ τοιαῦτα ἐμπειρία καὶ ἐπιστήμη· ὅφ' ἧς καὶ παῖδες Ἑλλήνων, οἷον ὑπὸ χειρὸς εὖ μάλα ζωγραφικῆς, ἀναγραφόμενα τὰ πατρῶα σκοποῦντες, ἀριδηλότερον ἐπιγνώσονται, καὶ περὶ τὰς ἰδίας αὐτῶν σκέψεις καὶ μελέτας ἀδεέστερον χωρήσουσιν, εἴ τε μέλλοιεν καὶ αὐτοὶ ποτε γενναῖόν τε εἰς τὰ τῆς ἀνθρωπικῆς παιδείας ἐχόμενα συνεισενεγκεῖν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἔναγχος ἐξεύρηται πρὸς αὐτῷ τῷ ἄστει καὶ ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν εὐμέγεθες χωρίον (ἐνθα πού κεῖσθαι πάλαι τὸ Βουλευτήριον, ἢ τὸ Μητρώον, οὐ δάμπαν τις ἀπίθανος ἔοικεν εἰκασίᾳ), ἐν ᾧ πολλὰ δὴ κατωρορυγμένα ἐλάνθανον λείψανα πολιᾶς ἀρχαιότητος, ἀγαλμάτων μὲν σμικρά, τὰ δὲ πλεῖστα ἐπιγραφῶν, ἐν τεμάχεσι λιθίνοις μεγάλοις καὶ βραχέσι τετηρημένων, τούτων ἀναλεξάμενοι τὰς πρώτας, καὶ ἐπ' ἀκριβές, ὅσον οἶόν

τε, μεταγράφαντες, ἐκδεδώκαμεν ἤδη, καὶ τοῖς Εὐρωπαίοις διαπέμπομεν σοφοῖς. Πρόεισι δὲ τὸ χωρίον ἐπὶ μακρόν· βραδεῖς δὲ γίνονται αἱ εὐρέσεις, οἷα χρυσοῦ φλέβες ἐν μεταλλείοις ἔστιν ὅπου διαλείπουσαι, καὶ πάλιν ἀναφαίνουσαι· δυσχερεῖς δὲ καὶ αἱ ἀνασκαφαί, χειρῶν τε χρήζουσαι πολλῶν, καὶ δαπάνης οὐ σμικρᾶς. Ἀλλὰ θαρρῆϊν χρή, καὶ τῷ ἔργῳ ἐμμένειν· πολλάκις δὲ καὶ τῶν ἀδοκῆτων εὗρε πόρον Θεός. Ἐρρώσθε. | Ἀθήνησι | Τῇ ιβ' Ἰουνίου ἡμερᾶς. | Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας | Γ. Γλαράκης».

Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἴδια ἐπιστολὴ ἐστάλη στὸ Institut de France μὲ τὴν προσφώνηση «Τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῶν Καλῶν γραμμάτων χαίρειν» καὶ οὐ τριάντα πέντε ἀκόμη πρόσωπα, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὅποια ἦσαν ἀντεπιστέλλοντα μέλη τοῦ Συλλόγου⁷⁹:

«Εἰς Παρισίους Τῷ κλεινῷ Ῥ. Ῥοσσέτῳ [Raul Rochette]	
τῷ κλεινῷ Φ. Λεβᾶ [Philippe Le Bas]	
τῷ σοφῷ Φ. Δεσωλοῖ [Félicien de Saulcy]	
τῷ σοφῷ Καρόλῳ Λακροῖ [Louis Lacroix]	
τῷ κλεινῷ Αἰμιλίῳ Βουρνούφ [Émile Burnouf]	
τῷ σοφῷ Ἀρρίότῳ [Charles Hanriot]	
τῷ σοφῷ Ἰουλίῳ Βλανκάρδῳ [Jules Blancard]	
τῷ σοφῷ Γρενιέρῳ [Antoine Grenier]	
τῷ κλεινῷ Βαλκεναρίῳ [Baron Valkenaer]	
τῷ σοφῷ Δουκὶ Δελουῖν [Duc de Luynes]	
τῷ κλεινῷ Ἀσῇ [Charles Benoist Hase]	
τῷ σοφῷ Καρόλῳ Λεβέκκῳ [Charles Lévêque]	
τῷ σοφῷ Βενοῖ [Charles Benoit]	
τῷ σοφῷ Ροῦξῳ [Emmanuel Roux]	
τῷ κλεινῷ Κατρεμέρῳ Δεκινσίῳ [Quatremère de Quincy]	
τῷ σοφῷ Δεβίουτῳ	
τῷ κλεινῷ Ἀλεξάνδρῳ Μαυροκορδάτῳ ⁸⁰	
Εἰς Μασσαλίαν	
τῷ φιλομούσῳ Ζ. Τζιτζίνια ⁸¹ .	

ἐξέσους, διὰ χρυσοῦ θηρόν ἐν μεταλλείοις ἔχει εἶον διαθήσασθαι
καὶ σάβην ἀναγαίρονται. δοχεῖον δὲ καὶ αἱ ἀνακαταί, χαρῶν
χρῆμασιν κομῶν καὶ δασάριον ἰσχυρῶς. Ἰὴν διαβῶντων χρῶν, καὶ
τῶ ἔργῳ ἐκτελεσθῶν. Πολλοὶ δὲ καὶ τὰ ἀδελφὰ ἔργα ποιοῦν
δίδως. Ἐργασθῶν.

Ἀθήναι, ἡ 15 Ἰανν.

αὐτὰ

ὁ Πρόεδρος τοῦ ἑλληνικοῦ
Ἀρχαιογραφικοῦ Ἐκτελεστικοῦ

Γ. Π. Γ.

ὁ Πρωτοβ. ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

ἔργων Π. Ροσσέλλο.

Ed. Johnson

Wm. Lloyd Garrison, M. D.

24 mgm Boraxoids.

Въ мѣсяцъ Январѣ

[illegible]

W. n. g. r. K. n. l. n. .

Wm. L. Garrison

24 Elizabeth St. Boston.

24 Εμπορίου, Μουσεία, Ραγ.

25 εννομένου, σημασι. Ραββ.

26 March 1911

Στ. Εισαγόμενου Σ. Παγινάκη

Ref. enzymerby Amand Liden

24. *Erigeron* L. *Marconocylus*

25 εὐχαριστοῦν δὲ κοινῶς

εἰς κενό τι

2. Ευφροσύνης Κυρίως Νανυγάρ, Αδελφού του Νανυτή.

ej kungshuset

20. *Erigeron annuus* L. *Erigeron annuus* L.

26. Παναγιώτης καὶ Εὐφράτης Πατριάρχαι ἀρχιεπίσκοποι κωνσταντινουπόλεως κριτικῶς κωμικοῦ καὶ Α'.

2. *Myrica Asprella* *Michx.*

Ἐπιστολὴ τοῦ Εὐστρατιάδῃ πρὸς τὸν Boeckh. Τὴν ἴδια ἡμέρα ποὺ γράφτηκε ἀπὸ τὸν Γλαράκη ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Boeckh, ὁ Εὐστρατιάδης, μὲ δικό του γράμμα τὸν πληροφορεῖ ὅτι τὸ φυλλάδιο ποὺ τοῦ στέλλεται εἶναι δικό του ἔργο, τὸ πρῶτο, καὶ ἐπικαλεῖται τὴν ἐπιείκεια τοῦ δασκάλου του, γιὰ τὶς ἀτέλειες τοῦ πονήματός του, ποὺ ὀφείλονται σιτὴν ἀπειρία του, καὶ βεβαιώνει ὅτι τὸ ἐπόμενο ἔργο του θὰ εἶναι καλύτερο.

«Τῷ σεβαστῷ διδασκάλῳ Α. Βοικίῳ χαίρειν. | Τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιγραφῶν, ἃς ἐπιστέλλει ὑμῖν ὁ πρόεδρος τῆς Ἑλλ. ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐπιμεληθεὶς, πρῶτον ἤδη τῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ φιλολογικῶν γνώσεων, ἃς παρά τε ὑμῶν αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν ὑμετέρων συγγραμμάτων ἐδιδάχθην, χρῆσιν ἐποιήσαμην. Ἀνάγκη δ' ἦν τὴν ἔκδοσιν γενέσθαι ἐν χρόνῳ ὡς οἶόν τε βραχυτάτῳ. Εἰ οὖν λάθῃ τινὰ εἰς τὸ ἔργον εἰσέφρησαν, συγγνώμῃ ἔστω μοι. Καλῶς γάρ ἐστι, ὅτε καὶ τοῖς ἐμπείροις αὐτοῖς ἀδύνατον ἐν βραχεὶ χρόνῳ τέλειόν τι τούτων ποιῆσαι, πολλῶ δὲ μᾶλλον τοῖς ἀπείροις. Ἐστὲ δὲ βέβαιος, ὅτι τὰ δεύτερα ἡμῶν ἔργα πολλῶ τελειότερα καὶ ἄξια τῆς ὑμέτερας διδασκαλίας ἔσονται. | Ἀθήνησι | 12 Ἰουνίου | 1851 | ὁ ὑμέτερος μαθητὴς | Π. Εὐστρατιάδης».

Ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς πρὸς τὸν Boeckh, τὸν Ross καὶ πρὸς τὰ ἀντεπιστέλλοντα μέλη τοῦ Συλλόγου, εἶναι φανερὸ πὼς ἡ ἔκδοσις τοῦ πρώτου φυλλαδίου θεωρήθηκε ὡς σημαντικὸ γεγονός, καὶ ἦταν πραγματικά. Ἄν ἐξαιρέσουμε τὴν *Ἐφημερίδα Ἀρχαιολογικῇ* τοῦ Πιττάκη, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε, ἀνάμεσα στοὺς εἰδικούς, καλὴ γνώμη, καὶ τὰ μικρότατα φυλλάδια μὲ τὸν ἐτήσιο ἀπολογισμὸ τῆς Ἑταιρείας, τὸ πρῶτο φυλλάδιο τῶν ἐπιγραφῶν εἶναι καὶ τὸ πρῶτο ἐπιστημονικὸ ἐπίτευγμά της καί, κυρίως, τοῦ Συλλόγου. Μ' αὐτό, καὶ τὰ δύο ἐπόμενα, ἔργο καὶ αὐτὰ τοῦ Εὐστρατιάδῃ, φαίνεται νὰ ἐκπληρώνεται ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ Συλλόγου, ἡ δημιουργία ἀπὸ τὰ μέλη του ἐπιστημονικοῦ ἔργου, ποὺ θὰ δικαιολογοῦσε τὴν κρυφὴ ἐπιθυμία τῶν μελῶν του, ὅτι ἀποτελοῦσαν μιὰν Ἀκαδημία.

Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ross. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποὺ μνημονεύονται προηγουμένως ὡς ἀποδέκτες τοῦ φυλλαδίου τῶν ἐπιγραφῶν ἀπὸ τὴν οἰκίᾳ Ψωμᾶ, ὁ Εὐστρατιάδης ἔστειλε, προσωπικῶς, ἀντίτυπο στὸν Λουδοβίκο Ross (1806-1859), δάσκαλό του στὴν Ἀθήνα. Τὸ φυλλάδιο συνοδεύεται ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Εὐστρατιάδου. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ὡς καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Ross ἔχουν δημοσιευθεῖ πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια καὶ βρίσκονται στὸ Ἀρχεῖο Π. Εὐστρατιάδου στὴν Ἑταιρεία⁸²:

«Τῷ σεβαστῷ διδασκάλῳ καὶ φίλῳ Λ. Ῥοσσίῳ χαίρειν. Τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιγραφῶν ἃς ἐπιστέλλει ὑμῖν ὁ πρόεδρος τῆς ἑλλ. ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας, ἐπιμεληθεῖς, συγγνώμην αἰτοῦμαι παρ' ὑμῶν, εἰ λάθῃ τινὰ παρεξήγησαν. Πρῶτον γὰρ ἤδη τῶν ἐπιγραφικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν γνώσεων, ἃς παρά τε ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ὑμετέρων συγγραμμάτων ἐδιδάχθην, ἐφαρμογὴν ἐποιεσάμην. Εἶτα δ' ἀναγκαῖον ἦν ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν γενέσθαι. Ἐμοῦ δὲ κάλλιον ὑμεῖς ἴστε, ὅτι οὐχ οἷόν τ' ἔστι τοῖς πρωτοπείροις ἐν βραχεῖ χρόνῳ τέλειόν τι ποιῆσαι. Βέβαιοι δ' ἐστέ, ὅτι τὰ δεύτερα ἡμῶν ἔργα πολλῶν τελειότερα τῶν πρώτων ἔσονται. Ἰουνίου 12, 1851, ὁ ὑμέτερος μαθητὴς, Π. Εὐστρατιάδης».

Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ross εἶναι στοργικὴ καὶ ἐπαινετικὴ καὶ δείχνει κάπως τὴ νοσταλγία τοῦ παλίου δασκάλου γιὰ τὴν Ἀθήνα ὅπου πέρασε τὰ καλύτερα χρόνια τῆς ζωῆς του ὡς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων τοῦ Κράτους (1834-1836) καὶ ὡς ὁ πρῶτος καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο (1837-1843).

«Φίλε κύριε Εὐστρατιάδου, Πρὸ καιροῦ ἐδέχθην τὴν φιλικήν σας ἐπιστολήν καὶ ἄλλην τοῦ κυρίου Γλαράκη μετὰ τοῦ ἐπισυνημμένου 1^{ου} φυλλαδίου τῶν νεωστὶ ἀνακαλυφθεισῶν ἐπιγραφῶν, καὶ ἐχάρην μεγάλως. Ἐνεκα τῆς τότε ἀπουσίας καὶ τῆς ἀσθενείας μου δὲν τὰς ἐπεξεργάσθην αὐτός, ἀλλὰ τὰς ἔπεμψα εἰς τὸν συνάδελφόν μου κύριον Μαίερ, παρὰ τοῦ ὁποίου σᾶς στέλλω διὰ τοῦ βιβλιοπώλου δύο προγράμματα, τὸ μὲν δι' ὑμᾶς· τὸ δὲ παρακαλῶ νὰ προσφέρητε μετὰ τοῦ

σεβασμοῦ μου εἰς τὸν Πρόεδρον τοῦ Συλλόγου κύριον Γλαράκην. Ἡ πρώτη ἐπιγραφὴ εἶναι πολὺ σπουδαία· αἱ ἄλλαι εἶναι κατὰ δυστυχίαν μεγάλως συντετριμμέναι. Εὐχομαι ταχεῖαν καὶ εὐτυχὴν πρόοδον τῶν ἀνακαλύψεων, καὶ ἐλπίζω ὅτι μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ δευτέρου φυλλαδίου δὲν θέλετε λησμονήσει τὸν παλαιόν σας διδάσκαλον, ὅστις νῦν μὲν ἀσθενεῖ, ἐλπίζει δὲ ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑγείαν του. Φιλικὰ προσρήματα εἰς τὸν Ἡ. Μητοόπουλον καὶ ἄλλους παλαιοὺς γνωρίμους. Σᾶς ἀσπάζομαι ἐκ καρδίας, φίλε κύριε Εὐστρατιάδῃ, καὶ μένω, ὁ πρόθυμός σας, Λ. Ῥόσς. Ἐν Ἀλαῖς 9 Σεπτ. | 28 Αὐγ. 1851».

Τὸ ἐπίγραμμα τῆς Φρασίκλειας. Ἐνάμιση μῆνα μετὰ τὴν πρώτην ἐπιστολήν, ὁ Σύλλογος ἔστειλε καὶ δεύτερον γράμμα στὸν Boeckh, μὲ τὸ ὁποῖο τοῦ ἀνακοίνωνε νέα ἀνάγνωση τοῦ ἐπιγράμματος τῆς βάσης τοῦ ἀγάλματος τῆς Φρασίκλειας. Τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἡ βάση ἦταν χτισμένη στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας, στὴ Μερέντα τοῦ Μαρκόπουλου τῶν Μεσογαίων, ὅπου τὴν εἶχε ἀντιγράψει ὁ Abbé Fourmont. Τὸ κείμενό του, σφαλερό, εἶχε δημοσιεύσει ὁ Boeckh στὸν πρώτον τόμον τῆς συλλογῆς του τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν⁸³. Ἀκολούθησαν πολλοὶ· ὁ Prokesch Osten, τοῦ ὁποῖου τὸ ἀντίγραφο χρησιμοποίησε ὁ Ραγκαβῆς⁸⁴. Κατόπιν διάβασε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ραγκαβῆς τὸ ἐπίγραμμα καὶ πρῶτος περιέγραψε τὴν βάση⁸⁵ ἀλλὰ ἡ ἀνάγνωση του δὲν ἦταν καὶ πάλι εὐτυχής. Ἀκολούθησε ὁ Ross, ὁ Le Bas, ὁ K. Keil, ποὺ βασίζεται καὶ σὲ ἀνάγνωση τοῦ Εὐθυμίου Καστόρχη, καὶ πάλι ὁ Boeckh, τὸ 1850⁸⁶ ὁ ὁποῖος ἀνακοινώνει τὴν ἀνάγνωση-διόρθωση τοῦ μαθητοῦ του Schwab κόρε κεκλέσομαι αἰεὶ. Ὅταν ὁ Εὐστρατιάδης διάβασε τὴν μελέτη τοῦ Boeckh, ἔφερε στὸ Σύλλογον ὡς θέμα νέα ἀνάγνωση τῆς ἐπιγραφῆς γιὰ νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ ἢ ὅχι ἡ διόρθωση τοῦ Schwab.

(ΠΑΣ 17 Ἰουλίου 1851). «Ὁ κυρ. Εὐστρατιάδης ἀνέφερεν εἰς τὸν Σύλλογον μετὰ ταῦτα, ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιγραφῶν ἐπιτροπὴ, ἀναγνοῦσα τὴν ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι τοῦ Βερολίνου λογοτριβὴν σοφοῦ τινος τῆς Γερμανίας περὶ τῆς φουρμουντίου ἐπιγραφῆς τῆς εὐρισκομένης ἐν Μυρρίντᾳ τοῦ Μαρκοπούλου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ

τῶν εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ἐζήτησε τὴν ἄδειαν τοῦ προέδρου τῆς ἐφορείας καὶ παραλαβοῦσα καὶ τὸν ἀξιότιμον συνάδελφον κ. Α. Πετρόπουλον μετέβη εἰς Μαρκόπουλον καὶ ἀντιγράψασα πιστῶς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην παρετήρησεν εὐχαρίστως, ὅτι τὸ ἀντίγραφον αὐτῆς εἶναι κατὰ ταῦτα σύμφωνον πρὸς τὰς εἰκασίας τοῦ κυρίου Schwab, ἃς ὁ σοφὸς Βοΐκιος ὡς μόνος πιθανὰς παραδέχεται ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐκείνῃ ἐφημερίδι. Ἐπρόσθεσε δὲ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ τύπωσις τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης δύναται νὰ βραδύνει, κρίνει καλὸν νὰ σταλῇ ὑπὸ τοῦ Προέδρου εἰς τὸν κυρ. Βοΐκιον ἀντίγραφον τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιτροπῆς. Μετὰ τινὰς παρατηρήσεις ἐνεκρίθη νὰ σταλῇ ἐν εἵδει ἐπιστολῆς ἀντίγραφον καὶ κατὰ πρότασιν τοῦ κυρ. Βάμβια, παραδεχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου, νὰ ὀνομασθῶσιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ οἱ ἀντιγράψαντες αὐτήν».

Δεύτερη ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Boeckh. Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς οἰκίας Ψωμᾶ καὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἐπιγραφῶν ἦσαν ὁ Κ. Πιττάκης, ὁ Δ. Χαραμῆς καὶ ὁ Π. Εὐστρατιάδης. Τὸ κύριο μέλος ὅμως ἦταν ὁ Π. Εὐστρατιάδης, μαθητὴς τοῦ Boeckh. Ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα ὁ Α. Kirchhoff⁸⁷ δημοσιεύει μὲ τὴν σειράν του τὸ ἐπίγραμμα καὶ λέγει ὅτι τὸ κείμενό του προέρχεται “ex apographi fide omnium adcuratissimi, quod archeologi Athenienses per socios aliquot conficiendum curarunt, misitque eorum nomine a. 1851 Eustratiades ad Boeckhium”. Τὸ γράμμα τοῦ Συλλόγου, τὸ πρωτότυπο τοῦ Ἀρχείου μας, τὸ υπογράφει μόνον ὁ Γλαράκης καὶ ὄχι ὁ Εὐστρατιάδης, ἂν καὶ ὁ Boeckh στὴν ἀπάντησή του προσφωνεῖ καὶ τοὺς δύο καὶ τοὺς ἀποκαλεῖ *ἐμφανесиᾶτους*:

(ΑΑΕ 203/27 Ἰουλίου 1851) | «Τῷ κλεινῷ Βοικίῳ εὖ πράττειν | Τὴν ἐν τῇ τοῦ Γερχάρτου ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι⁸⁸ λογοτριβὴν περὶ τῆς ἐν Μαρκοπούλῳ Φουρμουντείου ἐπιγραφῆς τῆς Φρασκείας ἀναγνόντες, ἔδοξεν ἡμῖν πέμψαι τοὺς τῆς ἀντιγραφῆς καὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιγραφῶν ἐπιμελουμένους ἄνδρας καὶ τοῦ ἡμετέρου ἀρχαιολογικοῦ συλλό-

γου, ἀντιγράφοντας ὡς οἶόν τε πιστότατα τὴν στήλην. Καὶ δὴ τῷ ὑπ' αὐτῶν γενομένῳ ἀντιγράφῳ τὰς τε τῶν ἄλλων εἰκασίας καὶ τὰς ὑμετέρας παραβαλόντες, ῥαδίως ἔγνωμεν, ὡς οὔτε κεκόσμηται ἢ κεκόρευμαι ἀλλ' οὔτ' Ἄρει, ὡς τῷ σοφῷ Ῥοσσίῳ καὶ εἴ τιτι ἄλλῳ δοκῇ, ἐν τῇ στήλῃ γέγραπται ἢ ἀνιχνευθῆναι δύναται, ἀλλ' αὐτὰ κεῖται ἅπερ ὑμεῖς εἴτε ὁ Σβάβιος⁸⁹ εἰκάσατε. Ἵνα δὲ τῶν ὑμετέρων εἰκασιῶν τὴν ἀλήθειαν καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ ἴδητε ἀντιγράφομεν ἐνθάδε πιστῶς τὸ παρ' ἡμῖν κείμενον τῆς στήλης ἀντίγραφον.

ΣΤΕΘΡΑΚΙ ... ΣΕ ΖΕΜΑΦΡΑΖΙΡΒΕΤΑΣ:
 ΚΟΡΕ:ΚΕΚΙΕΜΑΙ
 ΑΥΕΙ ΑΜΥΙΑΔΑΜ
 ΓΑΡΑΟΕΟΜΥΟΥΤ
 ΛΑΧΟΖΟΜΟΜΑ

Ἐπιστέλλοντες δ' ὑμῖν ταῦτα συγχαίρομεν τῇ εὐστοχῇ εἰκασίᾳ. Εὐτυχεῖτε ἄνερ σοφέ, καὶ ἔρρωσο ἐπὶ τῇ τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων προόδῳ. | Ἀθήνησιν | τῇ κζ' Ἰουλίου | ἁωνά | Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας | Γ. Γλαράκης».

Ἀπάντηση τοῦ Boeckh. Ὁ Γερμανὸς ἐλληνιστὴς ἀπάντησε στις 26 Ὀκτωβρίου καὶ στὰ δύο γράμματα τοῦ Συλλόγου. Στὸ γράμμα του δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στὴν ἀνάγνωση τοῦ ἐπιγράμματος τῆς Φρασίκλειας, γιὰ τὴν ἐπιβεβαίωσε τὴν εἰκασίαν τοῦ μαθητοῦ του «H(er)r Schwab, Mitglied der elften Philologenversammlung» (μέλους τοῦ ἐνδεκάτου φιλολογικοῦ συνε-

δρίου), ὁ ὁποῖος μὲ μέθοδο φιλολογικὴ καὶ παλαιογραφικὴ διέγινωσε τὴν ἀληθινὴ γραφὴ οὐσιώδους μέρους τοῦ κειμένου τοῦ ἐπιγράμματος. Θέλοντας ὅμως ὁ Boeckh καὶ τοῦ μαθητοῦ του ἡ ἐπιστημονικὴ εὐστοχία νὰ γίνῃ γνωστὴ καὶ τῶν Ἑλλήνων ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις νὰ μὴν παραγνωρισθεῖ, ἔδωσε γιὰ δημοσίευσιν τὴν ἐπιστολὴν τοὺς σιὰ πρακτικὰ τοῦ φιλολογικοῦ συνεδρίου τῆς Ἐρλάγγης:

«Τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου | τοῦ Ἀθήνησι | τῷ προέδρῳ Γ. Γλαράκῃ | καὶ τῷ γραμματεῖ Π. Εὐστρατιάδῃ | ἀνδράσιν ἐπιφανεστάτοις, | εὖ πράττειν | Τὴν ὑφ' ὑμῶν πρὸς με ἀποσταλῆσαν ἐπιστολὴν τῇ κζ' Ἰουλίου τοῦδε τοῦ ἔτους ὅπῃ παρείληφα ἀποδημήσας τρεῖς ὅλους μῆνας, καὶ παρελήφειν ἂν ἔπ' ὀψιαιτέρον, εἰ μὴ ὁ υἱός μου ἔπεμψεν αὐτὴν διατρίβοντί μοι ἐν Ἐρλάγγῃ ἱσταμένου μηνὸς Ὀκτωβρίου, ὅτε ἐκεῖ οἱ τῆς Γερμανίας φιλόλογοι ἄνδρες εἰς τὴν συνήθη συνέλεχθησαν ἐνιαυσίαν σύνοδον. Πάνυ μὲν οὖν ἀγασθεὶς τῆς ὑμετέρας ἐπεικειάς καὶ καλοκάγαθίας πλείστην ὑμῖν χάριν ἔχω ὑπὲρ τῆς πρὸς ἐμὲ εὐνοίας καὶ προθυμίας, οἱ δὲ ἀνδράσιν ἐπιστήμοσι καὶ φιλοπόνοις ἐπετρέψατε ἀντιγράψαι ὡς οἶόν τε πιστότατα τὴν ἐπιγραφὴν τὴν τῆς Φρασικλείας, συνήδομαι δὲ ὑμῖν, ὅτι τῷ νέῳ Σουαβίῳ, ὃς νεωστὶ ἦν ἀκροατὴς μου, ἔτυχεν εὑρεῖν τὴν γνησίαν γραφὴν τούτου τοῦ ἐπιταφίου ἐπιγράμματος. Βουλόμενος δὲ χαρίζεσθαι τῷ γενναίῳ νεανίᾳ καὶ ἅμα οἰόμενος μηδὲν ποιεῖν ἄχαρι ὑμῖν, τῷ ἐν Ἐρλάγγῃ πολυμαθῶν ἀνδρῶν συλλόγῳ ἔδωκα ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς τῆς ὑμετέρας, ἵνα ἐκδοθῇ ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν αὐτοῦ.

Ἄλλ' οὐχὶ τοῦτό γε μόνον ἐστὶ τὸ εὐεργέτημα, οὗ με δεῖ χάριν εἰδέναι ὑμῖν. Καὶ γὰρ μετὰ τὴν ἐξ ὁδοιπορίας ἐπ' ἀνοδὸν ἀπῆντησα εἰς τὸ πρῶτον φυλλάδιον τῶν ἀνεκδότων ἐπιγραφῶν ἀνακαλυφθεισῶν ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου ἀγαθῇ τύχῃ καὶ ἐκδοθεισῶν ἐπιμελῶς, ὃ μοι ἀπεστείλατε ἡδη μὲν Ἰουνίῳ. Τούτου τοίνυν τοῦ φυλλαδίου τοῖς πλείστοις μέρεσιν οὐκ ἐν δυνάμει ἦν τοῦ χρῆσθαι ἐν καιρῷ ἐπὶ τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τῆς πολιτικῆς Ἀθηναίων οἰκονομίας· τὸ δὲ πρῶτον πινάκιον, ᾧ τὸ ἐπὶ Ναυσινίκου ἄρχοντος ψήφισμα περιέχεται, καὶ τοῦτο μόνον, ἀνέγνωμεν μετὰ τὸ ἀποδημῶν.

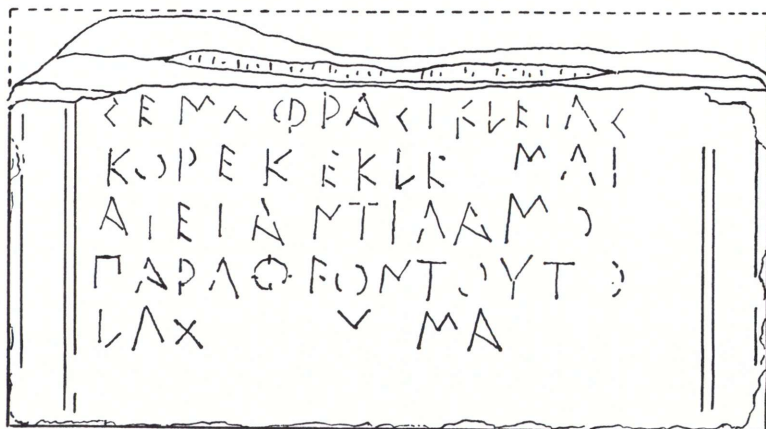
τοῦτο γάρ μοι ἀπεστάλκει ὁ Φράνζιος⁹⁰ ἐκλυθὲν ἐκ τοῦ λοιποῦ φυλλαδίου καὶ τινα ἐν τούτῳ τῷ ψηφίσματι διώρθωσα, ἃ εὐρήσετε ἐν τοῖς παραλειπομένοις τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἣν πέμψω πρὸς ὑμᾶς ἐν βραχεῖ. Εὐνοϊκῶς οὖν δέχεσθε τὸ ὀλίγον τοῦτο ἀντίδωρον τῶν δώρων τῶν τιμιωτάτων, ἅπερ ἔλαβον παρ' ὑμῶν. Ἐρρώσθε, ἄνδρες σεβάσμιοι, καὶ διατελεῖτε μοι εὖνοι ὄντες. | Ἐν Βερολίνῳ κς' Ὀκτωβρ. ἄωνα'. | Αὐγουστος Βοϊκχίος».

Τὸ περίφημο πλέον ἐπίγραμμα τῆς Φρασικλείας δημοσιευμένο γιὰ τελευταία φορὰ στὴν τρίτη ἔκδοση τῶν ἀττικῶν ἀρχαϊκῶν ἐπιγραφῶν (*IG I³ 1261*) χρονολογεῖται γύρω στὸ 540 π.Χ. καὶ τὸ κείμενό του, στοιχηδόν, εἶναι τοῦτο:

σῆμα Φρασικλείας·
 κόρε κεκλέσομαι
 αἰεὶ, ἀντὶ γάμο
 παρὰ θεῶν τοῦτο
 λαχῶσ' ὄνομα

[Στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ τοῦ βάθρου:]

Ἀριστίον Πάρι[ός μ' ἐπ]ο[ίε]σε

N.M. Kontoleon, *Aspects de la Grèce préclassique* (Paris 1970), fig. 4.

Ἡ βάση τῆς Φρασικλείας.

Ἡ βάση τῆς Φρασικλείας· ἀριστερὴ πλευρὰ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Ἀριστίωνος.

Ὁ Boeckh στὴν πρώτη δημοσίευσή του δὲν ἔδωσε μεταγραφὴ τοῦ κειμένου τοῦ ἐπιγράμματος, γιατί τὸ ἀπόγραφο τοῦ Fourmont, ποὺ τὸ παραθέτει, δὲν βοηθοῦσε, κάτι ποὺ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὰ σχόλιά του, ὅπου προσπαθεῖ νὰ ἐξιχνιάσει τὶς ἀντιφάσεις ποὺ παρουσιάζονται.

Παρὰ τὰ κάπως εἰρωνικὰ σχόλια τοῦ Ραγκαβῆ γιὰ τὸν Εὐστρατιάδη, τότε μόλις 36 χρονῶν, ἔξι χρόνια νεώτερο τοῦ Ραγκαβῆ ὁ Ἀντιγραμματεὺς τοῦ Συλλόγου, μὲ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία, εἶχε τὰ ἀναγκαῖα ἐπιστημονικὰ προσόντα γιὰ τὸν Σύλλογο καὶ γιὰ μιὰ μελλοντικὴ Ἀκαδημία. Ὁ χαρακτήρας του ἦταν βέβαια διάφορος ἀπὸ τοῦ δραστήριου καὶ ἐξωστρεφοῦς Ραγκαβῆ, τοῦ ὁποῖου πολλὲς ἀπεικονίσεις ἔγιναν ἐνῶ ὁ Εὐστρατιάδης δὲν θέλησε ποτὲ νὰ φωτογραφηθεῖ. Γιὰ τὸν κλειστὸ καὶ εὐθικτὸ χαρακτήρα του κάνει λόγο ὁ Στέφανος Α. Κουμανούδης σὲ ἐπιστολὴ του⁹¹.

Κατὰ τὰ τρία καὶ πλέον χρόνια ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὴν παραίτηση Ραγκαβῆ ἕως τὸ σβήσιμο τοῦ Συλλόγου ἔγιναν προσπάθειες γιὰ ὀργάνωσή του. Μάλιστα στὴ συνεδρίαση τῆς 14 Φεβρουαρίου 1851 ἐξελέγη ὡς βιβλιοθηκάριος τῆς Ἐταιρείας ὁ Π. Εὐστρατιάδης καὶ συστήθηκαν δύο ἐπιτροπές, τῶν Ἔργων, ἀπὸ τὸν Πιττάκη, τὸν Σάουμπερτ καὶ τὸν Βυζάντιο καὶ τῶν Ἐκδόσεων, ἀπὸ τὸν Σ. Οἰκονόμο, τὸν Σ. Κουμανούδη καὶ τὸν Ἀ. Μάμουκα.

Νέα ἐπιστολὴ στὸν Boeckh. Μετὰ τὶς ἐπιστολές γιὰ τὶς ἐπιγραφές τῆς οἰκίας Ψωμᾶ καὶ γιὰ τὸ ἐπίγραμμα τῆς Φρασικλείας, ὁ Σύλλογος ἔστειλε στὸν Boeckh καὶ τρίτη σχετικὰ μὲ κάποια παρανάγνωση ἐπιγραφῆς ποὺ ὑπῆρχε στὸ ἔργο του *Die Staatshaushaltung der Athener*.

Ἡ ἀποστολὴ τῆς ἐπιστολῆς ἐπιβλήθηκε πιθανῶς ἀπὸ τὸν Πιττάκη στὸν ὁποῖο εἶχε γίνει ἔμμονη καὶ βασανιστικὴ ἡ ιδέα νὰ διορθώνει τὶς δημοσιεύσεις τοῦ Ραγκαβῆ καὶ πολλὲς φορὲς τοῦ Boeckh, προσπαθώντας ἔτσι νὰ ἀποδείξει ὅτι ἦταν καλύτερος ἐπιγραφικὸς ἀπὸ ἐκείνους, τουλάχιστον στὴν ἀνάγνωση τῶν ἐπιγραφῶν.

(ΑΑΕ ἄ. ἄ.) «Βοικχίῳ τῷ κλεινῷ εὖ πράττειν | Ὁ ἡμέτερος Ἀρχαιολογικὸς Σύλλογος, μαθὼν ὅτι αἱ ἐν τῇ σελίδι 470 τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ ὑμετέρου συγγράμματος τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τῶν Ἀθηναίων εἰκασίαι περὶ τῆς γραφῆς καὶ τῆς συνοχῆς τοῦ λίθου Ν. XLVII (167b) πάντῃ τῆς ἀληθείας αὐτῆς ἀφίσταται, ἐνετείλατο ἡμῖν ἐπιστεῖλαί σοι, τῆς ἐπιστήμης χάριν, ἀντίγραφον πιστὸν τοῦ λίθου ἀντιγεγραμμένον ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ἐπιτροπῆς τῆς ἐπὶ τῶν ἐπιγραφῶν, ἵνα δῆλον γένηται, ὅτι ἐν τῷ λίθῳ οὐχὶ τετάρτης, ὡς εἰκάζετε, ἀλλὰ τρίτης⁹² γέγραπται ὡς ὁ ἀείμνηστος Μύλλερος⁹³ ἀντέγραπεν, ἔστι δὲ ὁ λίθοςγωνιώδης κατὰ τὴν πλευρὰν τὴν δεξιὰν καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ λίθῳ συνέχεται κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην.

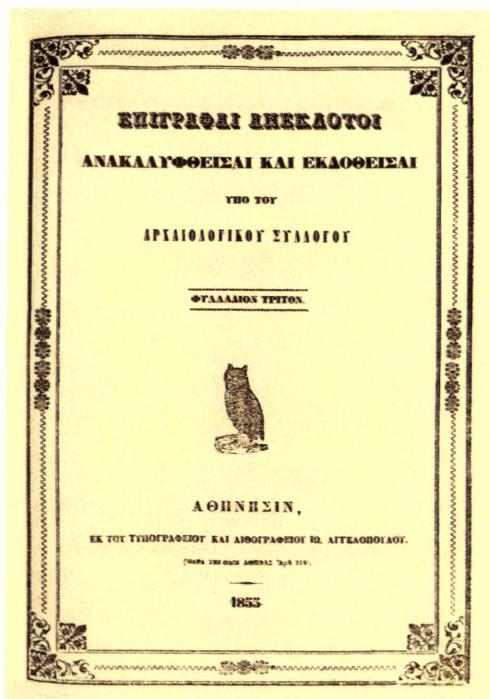
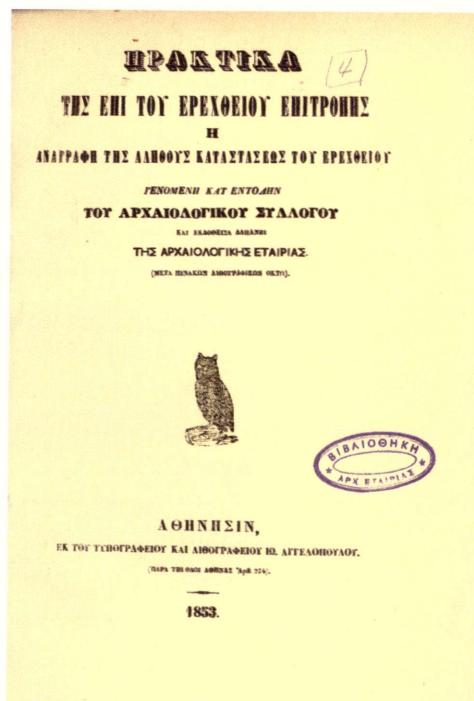
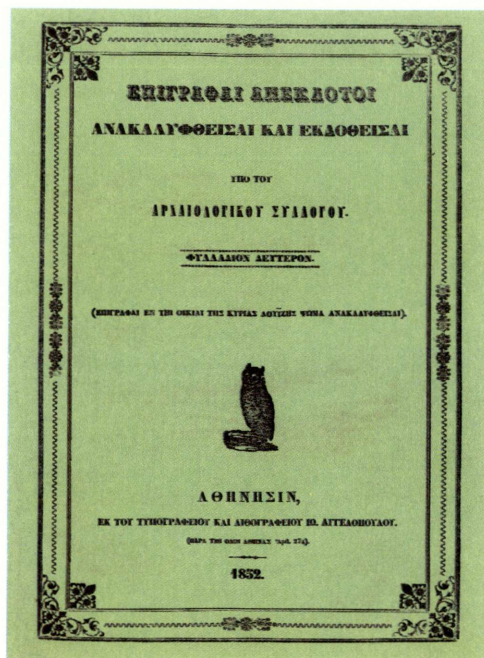
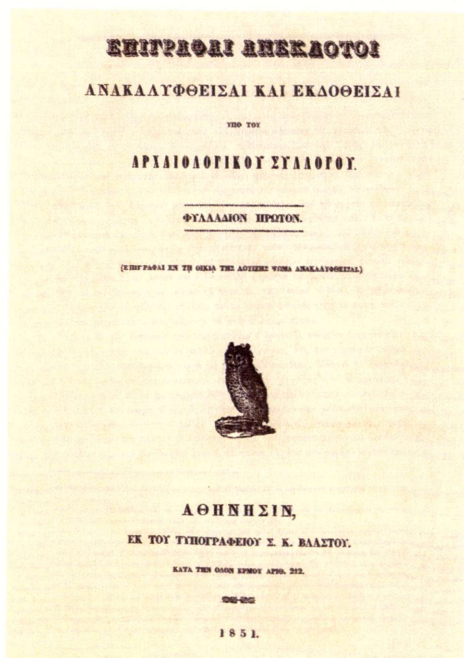
ΤΡΙΤΕΣΚΑΙ
ΕΞΑΡΧΕΞ
ΟΧΑΡΕΣΜΥΡ
ΟΞΕΛΡΑΜΜΑ
ΙΛΕΝΟΤΑΜΙ
ΕΤΑΙΡΟΣ

ἔρρωσο, ἄνερ σοφέ, ἐπὶ τῇ τῶν Ἑλ. γραμμάτων προόδῳ | Ἀθήνησι 10 Ἰουνίου .αωμβ' | Ὁ Πρόεδρος | Γ. Γλ. | ὁ γραμματεὺς».

[Ἡ ἐπιστολὴ διὰ χειρὸς Εὐστρατιάδου]

Ἡ ἔρευνα καὶ ἡ μελέτη τοῦ Ἑρεχθείου. Σημαντικὸ γεγονὸς ποὺ ἔδωσε στὸν Σύλλογο τὴν εὐκαιρία νὰ ἐνεργήσῃ ἐπισημονικῶς ἦταν τὸ αἶτημα τοῦ Εἰρηναίου Θεירוῦ γιὰ ἔρευνα τοῦ Ἑρεχθείου. Δὲν ὑπάρχει στὸ Ἀρχεῖο σχετικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Θεירוῦ, πιθανῶς τὸ αἶτημά του ἦταν προφορικό, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ πρακτικὸ τοῦ Συλλόγου:

(ΠΑΣ 2 Σεπτεμβρίου 1852) «ὁ πρόεδρος ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Σύλλογον, ὅτι ὁ κ. Φρειδερ. Θήρσιος μέλος τοῦ Συλλόγου ἀντεπιτέλλον, προτείνει νὰ διορισθῇ ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἐξ ἀρχιτεκτόνων καὶ ἀρχαιολόγων ἵνα ἐξετάσῃ καὶ θέσῃ μαρτυρίας περὶ τῆς καταστάσεως, ἐν ᾗ εὐρίσκονται ἤδη μέρη τινὰ τοῦ Ἑρεχθείου, ἀποφασίσῃ δέ, ἂν εἶναι ἀνάγκη ἀνασκαφῆς πρὸς ἀκριβεστέραν ἔρευναν αὐτοῦ, καὶ τελευταῖον, ἂν εἶναι δυνατὴ ἐπισκευὴ τις τοῦ Ἑρεχθείου. Τῆς ἐπιτροπῆς δὲ ταύτης μέλη προτείνει τοὺς ἀρχιτέκτονας κυρ. Βουλανζέ, Λ. Καφταντζόγλου, Δ. Ζέζον καὶ Π. Κάλκον καὶ τοὺς ἀρχαιολόγους Κ. Πιττάκην καὶ Ρ. Ραγκαβῆν, Πρόεδρον δὲ τῆς Ἐπιτροπῆς τὸν Πρόεδρον τοῦ Συλλόγου κύρ. Γ. Γλαράκην καὶ γραμματέα αὐτῆς τὸν Ἀντιγραμματέα αὐτοῦ Π. Εὐστρατιάδην».

Ὁ Σύλλογος δέχτηκε τὴν πρότασι τοῦ Θειροῦ καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τὴν ἄδεια γιὰ τὴ διεξαγωγὴν ἔρευνας καὶ ἀνασκαφῆς στὸ Ἑρέχθειο. Τὸ Ὑπουργεῖο (ὑπουργὸς Σταῦρος Βλάχος) ἔδωσε τὴν ἄδεια καὶ ὅρισε διευθυντὴ τῶν ἀνασκαφῶν τὸν Κ. Πιττάκη⁹⁴. Ἦδη ὅμως ὁ Σύλλογος ἀπὸ τὴς ἀρχῆς Σεπτεμβρίου εἶχε συγκαλέσει τὴν Ἐπιτροπὴ γιὰ συνεδρίασιν ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολη, γιὰ ἐξέτασιν τοῦ Ἑρεχθείου:

(ΑΑΕ 270/3 Σεπτεμβρίου 1852). «Ἑλλ. Ἀρχ. Ἐταιρ. | ὁ Ἀρχαιολογικὸς Σύλλογος | Πρὸς | τὸν κύρ. Ἀλ. Ρ. Ραγκαβῆν | Ἐπιθυμοῦντες νὰ ἔχωμεν ἀνδρῶν ἀρχιτεκτόνων καὶ ἀρχαιολόγων τὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς καταστάσεως ἐν ᾗ εὐρίσκονται νῦν μέρη τινὰ τοῦ Ἑρεχθείου καὶ νὰ ἀκούσωμεν τὴν περὶ τῶν μερῶν τούτων γνώμην αὐτῶν, κατὰ πρότασιν τοῦ κυρ. Θειροῦ, ἐξελέξαμεν ὑμᾶς μέλος τῆς ἐπὶ τούτῳ συστηθείσης ἐπιτροπῆς. Μέλλει δ' αὕτη νὰ συνέλθῃ εἰς τὴν ἀκρόπολιν τὸ προσεχὲς σάββατον τὴν 6 Σεπτεμβρίου τὴν 9 π.μ. Εἰς τὸν ὑμέτερον περὶ τὴν πρόοδον τῆς ἐλ. ἀρχαιολογίας ζῆλον πεποιθότες, δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι θέλετε σπεύσει προθύμως νὰ παρευρεθῇτε εἰς τὴν συνεδρίασιν τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης | Ἐν Ἀθήναις | 3 Σεπτεμβρ. 1852 | Ὁ Πρόεδρος | Γ. Γλ. | ὁ ἀντιγραμματεὺς | Π. Ε.

ὅμοιον πρὸς τοὺς κυρ. Βουλανζέ | - Κάλκον | - Καυταντζό-
γλου | - Ζέζον | - Πιττάκη».

Γιὰ τὶς δαπάνες τῆς ἔρευνας, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Θεΐρσιος ἐν-
διαφερόταν προσωπικῶς, εἶχε ὁ ἴδιος φροντίσει νὰ βρεῖ χρη-
ματοδότη. Ἀντιπρόσωπός του στὴν Ἀθήνα γιὰ τὸ ἔργο ἦταν ὁ
Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆς, μὲ τὸν ὁποῖο εἶχε παλιὸ σύνδεσμο καὶ γνωρι-
μία. Στὸ σπίτι τοῦ Θεΐρσιου, στὸ Μόναχο, ὁ Ραγκαβῆς, νεαρό-
τατος, εἶχε μείνει πρὶν κλειστῇ στὴ στρατιωτικὴ σχολή⁹⁵. Ὁ
Θεΐρσιος, τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, τὸ 1852, βρισκόταν στὴν Ἀθήνα
ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ μείνει ἀρκετά, γιὰ νὰ παρακολουθήσει
τὶς ἔρευνες τοῦ Συλλόγου ποὺ θὰ γίνονταν κατὰ τὴν ἐπιθυμία
του. Γι' αὐτὸ πρὶν φύγει γιὰ τὴν πατρίδα του ἀπευθύνθηκε
γραφτῶς πρὸς τὸν Γλαράκη καὶ τὸν κατατόπισε ὡς πρὸς τὶς
ἐνέργειές του, σχετικὰ μὲ τὸ Ἐρέχθειο:

(ΑΑΕ 287/ [Ὀκτ. 1852]). «Πρὸς τὸν κύριον Πρόεδρον τοῦ |
Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου κ. Γλαράκη | Ἐξοχώτατε. | Ἐπειδὴ
εἶμαι ἀναγκασμένος, νὰ ἀναχωρήσω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρότε-
ρον, ἢ ἔλαβον τέλος αἱ τῆς ἐπιτροπῆς πράξεις, ἢ τις κατὰ τὴν
ζήτησίν μου ὁ Ἀρχαιολογικὸς Σύλλογος διὰ τὴν ἀνασκαφὴν
καὶ διόρθωσιν τοῦ Ἐρεχθείου διώρισε, σὰς παρακαλῶ νὰ ἀκο-
λουθήσῃ αὐτῇ καὶ νὰ φέρῃ εἰς χρήσιμον τέλος τὸ σημαντικὸν
ἔργον τῆς, καὶ νὰ ἔχητε ὡς ἀντιπρόσωπόν μου τὸν κ. καθη-
γητὴν Ραγκαβῆ Ρίζον καὶ εἰς τὰ λοιπὰ καὶ εἰς λήμματα χρημά-
των τὰ ὁποῖα δι' ἐκεῖνον σκοπὸν συνερανίζονται εἰς τὸ Τριεστὶ
ἀπὸ τὸν κ. Ἀμβρ. Στ. Ραλλῆν καὶ τοὺς φίλους του καὶ θέλουν
ἴσως σταλθῇ εἰς τὴν διάθεσίν μου πρὸς τὸν κ. Σταῦρον πρόε-
δρον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, νὰ φυλαχθῶσι καὶ νὰ καρποφο-
ρήσωσι ἐκεῖ ἕως εἰς τὴν πτώσιν τῆς ἀνάγκης.

Σὰς παρακαλῶ λοιπόν, νὰ ἐκφράσητε καὶ εἰς τὸν Ἀρχαιο-
λογικὸν Σύλλογον καὶ εἰς τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τὴν εὐγνωμο-
σύνην μου διὰ τὴν προθυμίαν καὶ καλωσύνην μὲ τὰ ὁποῖα
συνεόνηται εἰς τὸν ἐπωφελῆ μας σκοπὸν | Μὲ ὅλον τὸ ἀνῆκον
σέβας | ὁ πιστός σας | Εἰρηναῖος Θήρσιος | Ἐν Ἀθήναις 2/14
Ὀκτωβρ. | 1852».

Τὸ τέλος τοῦ περὶ Ἑρεχθείου ἐγγειρήματος τὸ μαθαίνουμε ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τοῦ Συλλόγου τῆς 3 Ὀκτωβρίου 1853: «ὁ Πρόεδρος εἶπε ὅτι αἱ περὶ τοῦ Ἑρεχθείου ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι τῆς ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπῆς ἔλαβον πέρας καὶ ἐπροσκάλεσε τὸν γραμματέα τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης κ. Εὐστρατιάδην νὰ ἀναγνώσῃ τὸ πρακτικὸν αὐτῆς, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ὁποίας εἶπεν νὰ παρακληθῇ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν νὰ δόσῃ δέκα ἡμερῶν ἄδειαν εἰς τὸν κ. Κάλκον διὰ νὰ κάμῃ ἀντίγραφα τῶν ὁποίων συνέταξεν σχεδίων τοῦ Ἑρεχθείου».

Ἡ ἔκθεσις ποὺ διαβάστηκε στὴ συνεδρία εἶναι αὐτὴ ποὺ δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία τὸ 1853⁹⁶.

Ἐνας συλλογεὺς ἀκαδημαϊκῶν τιμῶν. Τὰ χρόνια ἐκεῖνα τοῦ 19ου αἰῶνος ἦταν ἡ ἐποχὴ τῶν Ἀκαδημιῶν, τῶν Ἑταιρειῶν καὶ τῶν παρασήμων. Μιὰ ἰδιότυπη περίπτωση μᾶς ἀποκαλύπτουν δύο ἐπιστολὲς τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἑταιρείας. Ἡ πρώτη εἶχε ὡς παραλήπτη τὸν Φίλιππο Ἰωάννου, τότε καθηγητὴ στὸ Πανεπιστήμιο, καὶ κατόπιν (1859-1879) Πρόεδρο τῆς Ἑταιρείας. Ἡ δευτέρη εἶναι τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου καὶ μὲ αὐτὴν διαβιβάζει στὴν Ἑταιρεία τὴν πρώτη:

Φίλιππος Ἰωάννου.

(AAE 300/ reçu le 15/ 27 Avril 1853) | Monsieur le Chev. Philippe de Jean, Professeur à l'Université d'Athènes | Directeur de la Bibliothèque particulière de S. M. le Roi de Grèce.

«Florence, Le 29 Décembre 1852 | Monsieur le Chevalier | Il a fallu tout votre amour de la justice pour avoir pris autant à coeur le succès de mon affaire, ainsi vous en conserverai-je la plus vive comme la plus sincère reconnaissance, à une chose qui ne pourrait qu'ajouter à tous mes sentiments pour vous, c'est assurément l'appréciation si flatteuse qu'il vous a plu de faire par votre dernière lettre de mes travaux historiques.

Ayant en quelque chose à envoyer en Grèce, j'ai profité de l'occasion pour vous diriger plusieurs volumes de mes oeuvres, en vous priant d'en faire l'emploi que vous jugerez le plus utile, soit en les déposant, *en mon nom*, dans la principale bibliothèque publique, soit en les offrant, *ce que j'aimerais mieux*, à une académie, qui après leur examen, voudrait bien, à l'exemple de l'Académie des Sciences de Turin et autres, m'admettre au nombre de ses membres. Je vous laisse à cet égard parfaitement libre de faire ce que vous jugerez le plus à propos.

Vous remarquerez qu'un de ces opuscules vous est adressé, d'abord à cause du but d'une certaine élévation dont il traite, puis pour vous faire connaître, qu'outre mes travaux historiques et archéologiques, je me suis quelquefois occupé avec non moins de succès de questions d'économie Sociale. Malgré le titre peut être trop spéciale de cet opuscule, ne craignez pas d'en lire l'exposition et la conclusion, qui sont d'ailleurs fort courtes.

Avec la nouvelle expression de toute ma gratitude, Recevez, je vous prie, Monsieur le Chevalier, celle des sentiments de haute considération avec lesquels | J'ai l'honneur d'être | Votre très obeissant Serviteur | Marquis de Magny | Chambellan de S. A. S. et R. le Grand Duc de Toscane, Grand Croix | et Commandeur de plusieurs Ordres Distingués (Entre autres du Sauveur de Grèce) | à Florence.

P. S. Vous aurez peut-être vû, par les Journaux (La Patrie de ces jours derniers entr'autres) que mon adversaire, comme l'appelle M. Stich, avait fait sonner par toutes les trompettes de la publicité que S. M. le Roi de Grèce, lui avait accordé la Croix d'Officier de l'Ordre du Sauveur et non celle du Chevalier, comme vous le croyiez et aviez eu la bonté de me l'écrire».

Ὁ Φίλιππος Ἰωάννου δὲν βρῆκε καλύτερο τρόπο γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τὸ ὑπερβολικό, ὅπωςδήποτε, αἶτημα τοῦ ἀλληλογράφου του ἀπὸ τὸ νὰ τὸ μεταθέσει στὸν Σύλλογο καὶ τὴν Ἑταιρεία, τὰ μόνα ἰδρύματα στὴν Ἀθήνα ποὺ ἀνταποκρίνονταν, κάπως, στὶς ἐπιθυμίες τοῦ Μαρκησίου de Magny.

(ΑΑΕ 300/12 Μαΐου 1853) «Πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας | Κύριε Πρόεδρε | Ὁ Μαρκέσιος de Magny, κλειδοῦχος τοῦ μεγάλου Δουκὸς τῆς Τοσκάνης, κεκοσμημένος μὲ τὸν μεγαλόσταυρον καὶ μὲ τὸ παράσημον τῶν Ταξιαρχῶν πολλῶν Ταγμάτων, ὡς καὶ μὲ τὸ τοῦ ἑλληνικοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος⁹⁷, ἀνὴρ σοφός, πολλὰ ἀξιόλογα συγγράμματα φιλοπονήσας τε καὶ ἐκδοὺς καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μέλος γενόμενος διαφόρων Ἀκαδημιῶν, μοὶ ἔπεμψε πρὸ ὀλίγου δύο τῶν συγγραμμάτων του, τὸ μὲν ἐπιγραφόμενον La Science des armoiries, τὸ δὲ Archives nobiliaires universelles, διὰ νὰ τὰ προσφέρω ἐξ ὀνόματός του εἰς τινὰ τῶν ἐν Ἀθήναις Ἀκαδημιῶν, ἥτις ἐξετάσασα αὐτὰ νὰ παραδεχθῇ τὸν συγγραφέα μέλος αὐτῆς ἀντεπιστέλλον, ὡς τοῦτο ἐγένετο καὶ παρ' ἄλλων Ἀκαδημιῶν. Ἐπειδὴ ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει μὲν Ἀκαδημία, καθ' ἣν σημασίαν δίδουσι εἰς τὴν λέξιν ταύτην οἱ Εὐρωπαῖοι, δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῇ ὡς τοιαύτη ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἥτις ἔχει διάφορα μέλη τακτικὰ καὶ ἀντεπιστέλλοντα, καὶ ἐπειδὴ τὰ ρηθέντα συγγράμματα τοῦ κυρίου Μαρκησίου de Magny ἀνάγονται εἰς τὰς ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς ἐπιστήμας, ἔκρινα εὐλογον, καθ' ἣν ὁ ἴδιος μοὶ δίδει ἐν τῇ ἐπιστολῇ του ἐλευθερίαν, νὰ προσφέρω αὐτὰ εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν, τῆς ὁποίας προϊστάσθε. Ὅθεν πέμπων αὐτὰ πρὸς ὑμᾶς σᾶς παρακαλῶ νὰ προτείνετε τὸν συγγραφέα ὡς μέλος τῆς αὐτῆς Ἑταιρίας· γενομένης δὲ τῆς

παραδοχής αὐτοῦ, νὰ μοὶ πέμψητε, ἂν ἀγαπᾶτε, τὸ δίπλωμα, διὰ νὰ φροντίσω περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ.

Δεχθῆτε ἐν τούτοις, κύριε Πρόεδρε, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου μου πρὸς ὑμᾶς τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, μεθ' ἧς ὑποφαίνομαι. | Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Μαΐου 1853 | Εἰς τὰς ὑμετέρας διαταγὰς | πρόθυμος | Φίλιππος Ἰωάννου».

Ἀπὸ τὴν ἔρευνα τοῦ Μητρώου τῶν ἐταίρων, δὲν προκύπτει ὅτι ὁ μαρκήσιος de Magny ἔγινε ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ Συλλόγου ἢ μέλος τῆς Ἑταιρείας.

Ἀνεπιθύμητος ὁ Ραγκαβῆς. Τὰ θέματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὴν Ἑταιρεία καὶ τὸν Σύλλογο εἶναι κοινὰ χωρὶς ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, δωρεές, πώληση λίθων ἀπὸ τὰ κατεδαφισμένα οἰκοδομήματα τῆς Ἀκροπόλεως, ἡ οἰκία τῆς Κηφισιάς, ἡ ἀγορὰ τῆς οἰκίας Ψωμᾶ, ἡ κατασκευὴ στήλης μὲ τὰ ὀνόματα τῶν εὐεργετῶν καὶ κυρίως ἡ πρόκληση μικροενοχλήσεων στὸν Ραγκαβῆ σχετικὰ μὲ τὴν παραλαβὴ τοῦ ἀρχείου, τῶν βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης, ἐκμαγείων νομισμάτων κ.ἄ. ποὺ φθάνουν πολλὰς φορὲς ὥς τὰ ὅρια τῆς μικρότητας. Μὲ ἀφορμὴ μάλιστα ἐπιστολὴ τοῦ Ραγκαβῆ μὲ τὴν ὁποίαν διαβιβάζονταν στὴν Ἑταιρεία βιβλία ποὺ εἶχαν προσφερθεῖ σ' αὐτήν, ὁ Σύλλογος ἀποφασίζει, μετὰ ἀπὸ πρόταση τοῦ Πιττάκη⁹⁸ νὰ δημοσιευθεῖ σὺς ἐφημερίδες ὅτι ὁ Ραγκαβῆς ἔχει παραιτηθεῖ. Τὴν πρόταση τοῦ Πιττάκη ὑπεστήριξε ὁ Γλαράκης *προσθέσας ὅτι τινὲς τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀκαδημιῶν εὐρίσκονται ἐν ἀπάτῃ γράφουσαι τὸν κυρ. Ῥαγκαβῆν ἰσόβιον γραμματεὰ τῆς Ἑλ. ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας καὶ παρέπεμψε εἰς τοῦ ἔτους 1850 τὰ χρονικὰ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἀκαδημίας τοῦ Βελγίου, ἐν οἷς ὁ κυρ. Ῥαγκαβῆς ὀνομάζεται τῶντι Secrétaire Perpétuel de l'Académie d'Archéologie de Grèce.* Ἔτσι ἐγκρίθηκε παμπηφεῖ νὰ κηρυχθῇ διὰ τῶν ἡμεδαπῶν ἐφημερίδων καὶ μιᾶς τοῦλάχιστον ἐκ τῶν ἀλλοδαπῶν, ὅτι ὁ κύριος Ῥαγκαβῆς οὐ μόνον ἰσόβιος γραμματεὺς τῆς ἡμετέρας ἐταιρείας δὲν εἶναι, ἀλλ' οὐδὲ γραμματεὺς αὐτῆς τελείως διατελεῖ. Δεύτερη ἐπιστολὴ τοῦ Ραγκαβῆ συνοδευτικὴ βιβλίων πρὸς τὴν ἐταιρεία προκαλεῖ νέα ἀπόφαση δημοσιεύσεως ἀγγελίας εἰς τὴν Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Αὐγούστης (Allgemeine Zeitung) καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν Ἐφημερίδα

των Συζητήσεων (Journal des Débats) τοῦ Παρισιοῦ⁹⁹. Αἴτηση τοῦ Ραγκαβῆ νὰ ἰδεῖ τὶς ἐπιγραφές τοῦ οἰκοπέδου Ψωμᾶ ἀπορρίφθηκε ἀπὸ τὸν Σύλλογο παρὰ τὴν ὑποστήριξη τοῦ Σκ. Βυζαντίου¹⁰⁰.

Τὸ σβήσιμο τοῦ Συλλόγου καὶ τῆς Ἑταιρείας. Μετὰ τὴν παραίτηση τοῦ Ραγκαβῆ ὁ Σύλλογος συνέχισε τὴ δραστηριότητά του ἕως τὸ 1854 μὲ τελευταία τὴ συνεδρίαση τῆς 17 Ἀπριλίου στὴν ὁποία παρόντες ἦσαν ὁ Ἰω. Κοκκῶνης, ὁ Δ. Χαραμῆς, ὁ Σ. Οἰκονόμος, ὁ Π. Καλλιγᾶς, ὁ Κ. Φρεαρίτης, ὁ Ἄνδρ. Μάμουκας, ὁ Β. Οἰκονομίδης, ὁ Ξ. Λάνδερερ, ὁ Ἀντιπρόεδρος Γ. Γεννάδιος καὶ ὁ Γραμματεὺς Κ. Πιττάκης. Ὁ Σύλλογος εἶχε ἐντελῶς ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πού εἶχε θέσει ὁ Ραγκαβῆς, δηλαδὴ τὴ συγγραφὴ καὶ ἀνάγνωση ὑπομνημάτων ὥστε νὰ ἔχει μορφή Ἀκαδημίας. Στὴν τελευταία συνεδρίαση, τῆς ὁποίας τὰ πρακτικὰ ἔμειναν ἀνυπόγραφα, συζητήθηκε ἡ ἐπισημάνουσα κατάστασις τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Πινακοθήκης τῶν Προπυλαίων. Ἡ Ἐφορεία εἶχε λάβει ἀπόφασις νὰ στερεωθεῖ μὲ ἀντηρίδες¹⁰¹. Ἐπειδὴ ἡ λύσις πού εἶχε προκριθεῖ δὲν ἦταν ἱκανοποιητικὴ συζητήθηκε τὸ ζήτημα γιὰ τελευταία φορὰ ἀπὸ τὸν Σύλλογο, ὁ ὁποῖος εἶχε συστήσει εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ: «Ἦλθεν ἡ ἐπιτροπὴ μετὰ τοῦ κ. Οἰκονόμου εἰς τὸν κύριον Βουλανζὲ τὸν ὁποῖον ἐρωτήσαντες περὶ τοῦ τρόπου ἐπισκευῆς τῆς πινακοθήκης ἀπεκρίθη οὗτος, ὅτι τὸ ἔργον εἶνε κατορθωτόν, καὶ ὅτι πρέπει νὰ γείνη δι' ἡμερομισθίαν, καὶ ὅτι ἐπιτήδειος τεχνίτης διὰ τοῦτο εἶναι ὁ Κερκυραῖος Ὀδυσσεὺς Νίτζιας, ὅτι αὐτὸς καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἔργα ἐποίησεν καὶ ὅτι δὲν ἔχει οὗτος χρεῖαν ἐπιτηρήσεως ἀρχιτέκτονος, διότι ὁ μὲν ἀρχιτέκτων εἶναι θεωρητικὸς μόνος, οὗτος δὲ καὶ πρακτικὸς καὶ θεωρητικὸς εἶναι»¹⁰².

Ἡ ἔλλειψη πρακτικῶν συνεδριῶν τοῦ Συλλόγου μετὰ τὶς 17 Ἀπριλίου 1854 καὶ τῆς Ἐφορείας τῆς Ἑταιρείας μετὰ τὶς 3 Μαρτίου 1854 εἶναι τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα πού βεβαιώνουν ὅτι καὶ τὰ δύο, Ἑταιρεία καὶ Σύλλογος, εἶχαν πέσει σὲ νάρκη. Λόγοι ἐσωτερικοὶ δημιούργησαν κλίμα ἀδιαφορίας καὶ διακοπὴ τῆς δραστηριότητος. Πιστεύω, ὅτι ὁ Πιττάκης ὡς γραμματεὺς καὶ τῶν δύο σωμάτων ὑπῆρξε ἡ αἰτία σβησίματος καὶ τῶν δύο,

γιατι έπαψε νά υπάρχει ανάμεσα στά μέλη τής Έφορείας καί τοῦ Συλλόγου συνεργασία καί ζωογόνος θέληση.

Ἡ φθορά καί ἡ πτώση τής Ἑταιρείας δέν φαίνεται τώρα σάν κάτι τὸ ἀναπάντεχο. Ἦδη τὸ 1853-54 λίγοι μόνον πλήρωσαν τὴ συνδρομὴ τους καί κανεῖς τὸ 1854-55¹⁰³. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1855 τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας ζητάει, ἔπειτα ἀπὸ ἐντολὴ τοῦ Ὑπουργείου Ἑσωτερικῶν, νά ἀδειάσει ἡ Ἑταιρεία τὸ *κάτω λουτρό* τὸ ὁποῖο περιεῖχε τὰ ἐκμαγεῖα τῶν γλυπτῶν τοῦ Παρθενῶνος καί τής Φιγαλείας γιὰ νά τὸ μετατρέψει σὲ φυλακὴ *καταδίκων βαρυνοίνων*¹⁰⁴. Ταυτόχρονα τὸ Ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν μὲ ἄλλο του ἔγγραφο πρὸς τὴν Ἑταιρεία *περὶ ἀραιώσεως τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς Ἀθηνῶν καταδίκων* πᾶζει περισσότερο. Ὁ Γλαράκης καί ὁ Πιττάκης συναινοῦν ἀμέσως¹⁰⁵ δέν γνωρίζουμε ὅμως ἂν δόθηκε τὸ λουτρό, γιατί ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τής Ἑφορείας, λίγα χρόνια ἀργότερα τὸ κατεῖχε ἀκόμη ἡ Ἑταιρεία¹⁰⁶.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐσωτερικοὺς λόγους ποὺ προκάλεσαν τὴν διάλυση τής Ἑταιρείας, δύο ἄλλες αἰτίες, ὁ ἀποκλεισμός καί ἡ ἀπόβαση στρατευμάτων στὸν Πειραιᾶ καί στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τοὺς Ἀγγλογάλλους, ποὺ ἄρχισε στὶς 12/24 Μαΐου, καί ἡ χολέρα ἔδωσαν τὸ ἀποφασιστικὸ χτύπημα. Ὁ λοιμός ἐκδηλώθηκε στὸν Πειραιᾶ στὶς 15 Ἰουνίου, ἡ πόλη ὥς τὸν Ἰούλιο εἶχε ἐρημωθεῖ. Στὴν Ἀθήνα ἐκδηλώθηκε τὸν Σεπτέμβριο καί τὸν Νοέμβριο ἔφθασε στὴ χειρότερη φάση της γιὰ νά σβῇ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Δεκεμβρίου¹⁰⁷. Τὸ πλῆγμα γιὰ τὴν πόλη ὑπῆρξε πολὺ ἰσχυρό.

Ἡ χολέρα ἐπληξε ἄμεσα τὴν Ἑφορεία. Ὁ Ἀντιπρόεδρος Γ. Γεννάδιος, ὁ ὁποῖος ἔμεινε στὴν Ἀθήνα, προσβλήθηκε προσπαθώντας νά κρατήσῃ σὲ λειτουργία τὴν Ριζάρειο σχολὴ καί πέθανε στὶς 12 Νοεμβρίου 1854. Τελευταία ἐνέργεια κατὰ τὸ 1855 εἶναι ἡ ἔκδοση ἐντάλματος τὸν Δεκέμβριο γιὰ τὴν μισθοδοσία τοῦ κλητῆρα¹⁰⁸ ἐνῶ γιὰ τὸ 1856 καί 1857 δέν σώζεται στὸ ἀρχεῖο κανένα ἔγγραφο.

Ὁ Πιττάκης σὲ ἀμηχανία. Τὴν κατάσταση ποὺ διαμορφώθηκε περιγράφει ὁ Πιττάκης τὸ 1855 σὲ ἀναφορὰ του πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο. Ἀπὸ αὐτὴν φαίνεται ὅτι βρισκόταν σὲ μεγάλη ἀμηχανία. Ἡ Ἑταιρεία καί ὁ Σύλλογος δέν ὑπῆρχαν. Μόνος

αὐτός, μὲ τὰ ἀρχεῖα καὶ τῶν δύο, αἰσθάνεται ἀνίσχυρος νὰ ἀντιμετωπίσει μιὰ κατάσταση ποὺ ξεπερνοῦσε τὴς δυνατότητές του.

(ΑΑΕ 352/Ἐν Ἀθ. τῇ 29 Ὀκτωβρ. 1855) «Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως | Τὴν 6: Δεκεμβρ. τοῦ 1853 Γενικῆς συνεδριάσεως γενομένης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρίας ἐκλέχθησαν οἱ μακαρίται Γ. Γλαράκης ὡς Πρόεδρος αὐτῆς, ὡς Ἀντιπρόεδρος δὲ ὁ μακαρ. Γενάδιος, καὶ ὁ μὲν ἀπέθανεν ἐκ τῆς χολέρας κυρίως, ὁ δὲ πρὸ ἑξ ἡμερῶν τῇ 22 Ὀκτωβρίου. Ἡ Ἑταιρία δὲ ἔμεινεν οὕτως ἄνευ προέδρου καὶ ἀντιπροέδρου. Ἐκ τοῦ χρόνου καθ' ὃν τὰ μέλη τῆς Ἐφορείας μετὰ τοῦ ἀντιπροέδρου καὶ τοῦ γραμματέως καὶ τοῦ ταμίου ἐκλέχθησαν ταῦτα ἔμειναν τὰ αὐτὰ ἕως τὴν σήμερον διότι γενικὴ συνεδρίασις δὲν συνεκαλέσθη, ἥτις κατὰ τὸ καταστατικὸν τῆς ἐταιρίας ἔπρεπε νὰ γίνῃ τῇ 25 Μαΐου ἐκάστου ἔτους. Ἐπειδὴ δὲ ὁ θάνατος τοῦ προέδρου ἐπισημαίνει τὴν Γενικὴν συγκάλεισιν τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρίας, ὅπως αὕτη κατὰ τὸν ὀργανισμὸν αὐτῆς ὀνομάσῃ τὸν Πρόεδρον, ἀντιπρόεδρον καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ διοικητικοῦ σώματος αὐτῆς καὶ τῆς Ἐφορείας διὰ νὰ δυνηθῇ οὕτω νὰ προβῇ εἰς τὰ πρὸς αὐτῶν. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο μὲν δὲν γίνεται, ἡ Ἑταιρία δὲν δύναται νὰ προβῇ. Παρακαλῶ ὑμᾶς κ. Ὑπουργέ νὰ μοὶ σημειωθῇ ἡ γνώμη τοῦ Ὑπουργείου, ἥτοι ἂν ἐγκρίνῃ τὴν συγκάλεισιν Γενικῆς συνεδριάσεως, ἢ τὴν πρὸς ἡμᾶς συγκάλεισιν τῆς ὑπαρχούσης Ἐφορείας ἢ τοῦ Συλλόγου ἢ τοῦ Συλλόγου μόνον διὰ νὰ ἐκλεχθῇ οὕτω προσωρινῶς ἀντιπρόεδρος ὅστις νὰ διευθύνῃ τὰ τῆς Ἑταιρίας ἕως τῆς 25 Μαΐου διορισμένης ἡμέρας τῶν ἀρχαιρεσιῶν τῆς Ἑταιρίας παρὰ τοῦ καταστατικοῦ αὐτῆς | Εὐπειθέστατος | Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας | Κ: Σ: Π.».

Ἀπάντηση ἐκ μέρους τοῦ ὑπουργείου Παιδείας στὸ ἐγγραφο τοῦ Πιττάκη δὲν ὑπῆρξε καὶ μέχρι τῆς 4 Ἰουλίου 1858 βρίσκεται ἡ Ἑταιρεία σὲ νεκρικὴ νάρκη. Ἡ πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἀναβίωση τῆς Ἑταιρείας προῆλθε ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸ Παιδείας Χαράλαμπο Χριστόπουλο. Ὁ Ἀλέξανδρος Ρ. Ραγκαβῆς, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τὸ 1858 στὴν Κυβέρνηση Ἀθ. Μιαούλη, διηγεῖται¹⁰⁹ ὅτι ὁ Χριστόπουλος ἐζήτησε τὴν

συμβουλή του για τὸ ζήτημα τῆς Ἑταιρείας καὶ αὐτὸς τοῦ συνέστησε νὰ καταργήσῃ τὸν ὀργανισμὸ τοῦ 1848 «καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὴν εἰς τὴν πρώτην τῆς ἀπλότητα πρὸς ὃ καὶ τῷ συνέταξα τὸ διάταγμα, ὃ, κυρωθέν, καθίστα αὐτὴν αὐθις σῶμα ἐκ μελῶν ἄλλην ἀξίωσιν μὴ ἐχόντων ἢ νὰ παρέχωσι τὴν μικρὰν αὐτῶν ἐτησίαν χρηματικὴν συμβολήν».

Ἀνάσταση τῆς Ἑταιρείας. Μὲ τὸ Β.Δ. 326 τῆς 27 Ἰουνίου 1858 ἀκυρώθηκε ὁ Ὄργανισμὸς τοῦ 1848 καὶ μὲ τὸ ἀρ. 3484 ἔγγραφο τῆς 4 Ἰουλίου τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας¹¹⁰ ζητήθηκε ἀπὸ τὸν Πιττάκη νὰ συγκαλέσῃ σὲ Γενικὴ Συνέλευση τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας ποὺ βρίσκονταν στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ ἐκλέξουν νέα Ἐφορεία. Ἡ Συνέλευση ἐγένε στὶς 20 Ἰουλίου. Ἀπὸ τοὺς 64 ἐταίρους συγκεντρώθηκαν μόνον 27. Χρὲν Πρόεδρου ἔκαμε ὁ Γ. Τυπάλδος *ὡς πρεσβύτερος κατὰ τὴν ἡλικίαν* (γενν. τὸ 1790). Κατὰ τὴν ψηφοφορίαν Πρόεδρος ἐξελέγη ὁ Νικόλαος Κωστῆς, γιαντρὸς καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, ὁ ὁποῖος εἶπε ὅτι δέχεται τὸ ἀξίωμα *μόνον πρὸς τινὰ καιρόν*, Ἀντιπρόεδρος ὁ Δημ. Καλλιφρονᾶς, πολιτικός, Γραμματεὺς ὁ Κ. Πιττάκης, Ταμίας ὁ Γ. Καραμάνος καὶ μέλη τῆς Ἐφορείας οἱ Βερν. Ρέξερ, Στεφ. Κουμανούδης, Εὐθύμιος Καστόρχης καὶ Β. Οἰκονομίδης¹¹¹.

Νικόλαος Κωστῆς.

Τὴν ἐπομένη ὁ ὑπουργὸς Παιδείας Χαράλαμπος Χριστόπουλος ἀπηύθυνε πρὸς τὸ Συμβούλιο τῆς νεκραναστημένης Ἑταιρείας τὸ ἔγγραφο¹¹² ποὺ ἀκολουθεῖ. Ἐνῶ ἡ ἡμερομηνία τοῦ εἶναι 21 Ἰουλίου 1858 στὴν Ἑταιρεία σημειώνεται: «Ἐλήφθη τὴν 31 Αὐγούστου 58». Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζουμε τὴν αἰτία τῆς καθυστέρησης τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἐγγράφου, ἡ ὁποία πιθανῶς νὰ καθρεφτίζει τὴ διάθεση τοῦ Ὑπουργοῦ. Ὁ Στέφανος Κουμανούδης¹¹³ πίστευε ὅτι ἡ ἀναβίωση τῆς Ἑταιρείας ἦταν ἀντιπερισπασμὸς τοῦ Ὑπουργοῦ Χ. Χριστοπούλου στὴν προσπάθεια νὰ ἰδρύσει ὁ Κουμανούδης, τὸ 1858, νέα Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία. Ὁ Κουμανούδης εἶχε ἐπισκεφθεῖ τὸν Ὑπουργὸ στὶς 2 Ἀπριλίου 1858, τοῦ εἶχε δώσει τὴν αἴτηση γιὰ τὴν ἴδρυση τῆς Ἑταιρείας καὶ εἶχε λάβει τὴ διαβεβαίωση ὅτι ἡ αἴτηση θὰ γινόταν δεκτὴ.

(ΑΑΕ 24/ 31 Αὐγούστου 1858). «Πρὸς | τὸν κ. Πρόεδρον τῆς ἐν Ἀθήναις | Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας | Ἐπληροφορήθημεν εὐχαρίστως ὅτι τὰ μέλη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, χθὲς τὴν 20 τοῦ παρόντος συνελθόντα εἰς τὸν προσδιορισμένον τόπον ἐξελέξατο τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑταιρείας αὐτῆς. Ἐπειδὴ γνωρίζετε τοὺς λόγους, οἱ ἔπεισαν τὸ Ὑπουργεῖον νὰ προκαλέσῃ τὸ ἀπὸ 27 Ἰουνίου καὶ ὑπ' ἀριθμ. 326 Β. Διάταγμα δι' οὗ καταργεῖται ὁ τοῦ 1848 συμπληρωτικὸς ὀργανισμὸς τῆς Ἑταιρείας καὶ διατηρεῖται ἐν ἰσχύϊ ὁ τοῦ 1837, κρίνομεν περιττὸν νὰ ποιήσωμεν περὶ τούτου λόγον καὶ ἐνταῦθα. Ἐνομίσαμεν ὅμως καθῆκον μας νὰ Σᾶς σημειώσωμεν ὅτι ἡ κατάστασις εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ Ἑταιρεία αὐτὴ ἐπήνεγκεν μεγίστην ζημίαν εἰς τε τὸ χρηματικὸν αὐτῆς καὶ εἰς τὴν ἄλλην διοίκησιν, ὥστε μετὰ τὸν θάνατον μάλιστα τοῦ τε Ἀντιπροέδρου καὶ Προέδρου αὐτῆς οὐδὲ καὶ νὰ καταρτισθῇ αὕτη ἦτο ἐφικτόν. Ὅθεν ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ μὴ καταστραφῇ ἐν τῶν ἀρχαιοτέρων ἐν Ἑλλάδι σωματείων, τὸ ὁποῖον συνέτεινεν ἀρκετὰ ὑπὲρ τῆς ἀνακαλύψεως καὶ συντηρήσεως τῶν ἀρχαιοτήτων, καὶ ἐτίμησεν κατὰ τὸ δυνατόν τὴν Ἑλλάδα, ἔπεισεν ἡμᾶς νὰ προέλθωμεν εἰς τὸ μέτρον, ὅπερ εὐτυχῶς ἐπανάφερεν εἰς τὸν βίον τὴν πολύτιμον ταύτην Ἑταιρίαν. Τὸ Ὑπουργεῖον ὑποστηριζόμενον διὰ τῶν χρηματικῶν χορηγιῶν τῆς ΑΑ. ΜΜ. πρὸ πολλοῦ ἔδωκε τὴν ἀναγκαίαν ὥθησιν εἰς τὰς ἀρχαιολο-

γικὰς ἐργασίας καὶ χαίρει ὅτι δύναται νὰ σᾶς ἀναγγεῖλῃ ὅτι διὰ τῶν ἀνακαλυφθέντων ἀρχαιολογικῶν λειψάνων ἐπλούτισε τὰς ἀρχαιολογικὰς ἡμῶν συλλογὰς καὶ ἐχορήγησε νέας ἀφορμὰς μελέτης περὶ τῆς Πατρίδος ἡμῶν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον. Ἡ ἀνακαίνισις τῆς Ἑταιρίας δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι θέλει συντελέσει τὰ μέγιστα εἰς τὸ ἔργον, ὅπερ ἀπὸ χρόνου πολλοῦ ἐπιδιώκομεν, καθόσον εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι ἅπαντα τὰ συνιστῶντα τὰς ἀρχὰς αὐτῆς πρόσωπα ἐμπνέονται ἀπὸ τὰ πατριωτικὰ ἐκεῖνα αἰσθήματα, ὧν πολλάκις δείγματα ἀναντίρρητα ἔδειξαν. | Ὁ Ὑπουργὸς | Χ. Χριστόπουλος».

Μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Ὑπουργοῦ ξαναγύρισε ἡ Ἑταιρεία στὰ πρῶτα τῆς ὅρια, ἀπὸ τὰ ὅποια ὁ μεγαλεπήβολος Α. Ρ. Ραγκαβῆς προσπάθησε νὰ τὴν βγάλει. Ἡ ἀρχαιολογικὴ κοινωνία τῆς Ἀθήνας ἦταν μικρὴ, γιὰ νὰ σχηματίσει Ἀκαδημία. Μὲ κυρίαρχο τῶν πραγμάτων τὸν Πιπτάκη δὲν ἦταν δυνατὴ καμιά πρόοδος πρὸς τέτοιες κατευθύνσεις.

Ἡ νέα Ἐφορεία, στὶς ἐργασίες τῆς ὁποίας δὲν μετεῖχε ὁ Κουμανούδης¹¹⁴, ἔδειξε ἐξ ἀρχῆς μεγάλη δραστηριότητα. Ἀνέθεσε στὰ μέλη τῆς Οἰκονομίδη καὶ Καστόρχη νὰ μελετήσουν τὸ θέμα νέου ὀργανισμοῦ, ἐνήργησε γιὰ τὴ διαφώτιση τοῦ κοινοῦ καὶ τὴν ἐγγραφή νέων μελῶν, περιτοίχισε τὸ ἰδιόκτητο οἰκόπεδο τῆς οἰκίας Ψωμᾶ καὶ κατέγραψε τὰ ἀδέσποτα στὴν πόλιν ἀρχαῖα. Ἡ χρηματικὴ τῆς περιουσία, ἐκτὸς τῶν ἀκινήτων, ἦταν 8 μετοχὲς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ 4.456 δραχμὲς στὶς ὁποῖες προστίθενται ἀπὸ τὸν Πιπτάκη 12 χρυσὰ εἰκοσάφραγκα τὰ ὅποια ἔχει προσφέρει ὁ Brunn¹¹⁵.

Γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν μελλοντικῶν ἀνασκαφῶν προσλαμβάνεται ἐπιστάτης μὲ ἡμερομίσθιο δύο δραχμῶν καὶ ὡς βοηθὸς τοῦ γραφείου ὁ βοηθὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων Φριδερίκος μὲ μισθὸ 30 δραχμῶν τὸν μῆνα¹¹⁶. Νέα μέλη σημαντικὰ γιὰ τὸν ρόλο ποὺ θὰ παίξουν στὰ πράγματα τῆς Ἑταιρείας ἐκλέγονται οἱ Φίλιππος Ἰωάννου, Ἰ. Παπαδάκης, Ἀθ. Ρουσόπουλος, Λύσ. Καφταντζόγλου, Νικ. Σαρίπολος, Ἀχ. Ποστολάκας, Σπυρ. Φιντικλῆς καὶ Δημ. Σεμιτέλος¹¹⁷ καὶ οἱ Σ. Σίνας, Δ. Μπερναρδάκης καὶ Α. Ἀρσάκης¹¹⁸, οἱ ὅποιοι γρήγορα θὰ ὀνομαστοῦν ἐπίτιμοι Ἀντιπρόεδροι¹¹⁹.

Ὁ Πρόεδρος Νικ. Κωστής ὑποβάλλει τὴν παραίτησή του· ἡ Ἐφορεία δὲν τὴν δέχεται, τὸ ἴδιο ἀποφασίζει καὶ ἡ Γενικὴ συνέλευσις¹²⁰ ἡ ὁποία δὲν δέχεται καὶ τὴν παραίτηση τοῦ Κουμανοῦδη. Αὐτὸς ὅμως ἀντίθετα ἀπὸ τὸν Κωστή ἐμμένει καὶ δὲν μετέχει στὶς ἐργασίες τῆς Ἐφορείας¹²¹.

Ἡ ἐνεργητικότητα τῆς Ἐφορείας, ἡ τάξις τῶν πρακτικῶν τῆς καὶ ἡ πυκνότης τῶν συνεδριάσεων τῆς ὀφείλονται, ὅπως διαπιστώνει ὁ Καββαδίας¹²², στὸν Εὐθ. Καστόρχη τοῦ ὁποίου «ἡ δραστηριότης καὶ ὁ πρακτικὸς νοῦς ὠδήγησαν τὴν Ἐφορείαν τοῦ ἔτους τούτου εἰς ἐνεργείας τοσοῦτον εὐστόχους, ὥστε νὰ δύναται αὕτη δικαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐμπεδώσασα καὶ οὕτως εἰπεῖν, ἐπανιδρύσασα τὴν τέως ἐν παραλυσίᾳ καὶ παντελεῖ ἀδρανεῖα διατελοῦσαν Ἑταιρείαν».

Χάρις στὴν παραχώρηση ἐκ μέρους τοῦ Πανεπιστημίου μιᾶς αἴθουσας ἡ Ἑταιρεία ἀποκτᾷ στέγη ὅπου τοποθετοῦνται νέες βιβλιοθηκὲς καὶ ὅπου θὰ γίνονται οἱ συνεδριάσεις τῆς Ἐφορείας¹²³. Ὁ βοηθὸς τοῦ γραφείου ὅμως παραιτεῖται γιατί τοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐγκαταλείπει τὴν τακτικὴν τοῦ θέσης γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς Ἑταιρείας καὶ ἀποφασίζεται ἡ πρόσληψις νέου¹²⁴. «Ἐκ τῶν τριῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ὧν δείγματα τῆς καλλιγραφίας τῶν ὑπέβαλεν ὁ κ. Καστόρχης ἐξελέχθη βοηθὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑταιρείας ὁ Ἰ. Πετρίδης ὡς καλλιγραφικώτερος» μὲ μισθὸ 30 δραχμῶν τὸν μῆνα¹²⁵. Ἀπολύθηκε ἐπίσης ὁ ἐπιστάτης τῶν ἀνασκαφῶν ἐπειδὴ *δὲν ἐφέρθη πιστῶς* καὶ προσλαμβάνεται ὁ Παναγῆς Μαζιώτης¹²⁶ μὲ ἴδιο ἡμερομίσθιο καὶ σὲ λίγους μῆνες μὲ μισθὸ 50 δραχμῶν¹²⁷.

Μὲ τὴν πρότασιν τοῦ Καστόρχη νὰ γίνουν μέλη τῆς Ἑταιρείας οἱ σχολάρχες καὶ οἱ διευθυντὲς τῶν ἐλληνικῶν σχολείων καὶ μὲ τὴν μέσῳ τοῦ Ὑπουργείου Ἑσωτερικῶν πίεσιν πρὸς τοὺς δήμους νὰ ἐγγράψουν στὸν προϋπολογισμόν τους ἐτήσια συνδρομὴ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας, μὲ τὶς εἰσφορὰς τῶν παλαιῶν μελῶν καὶ τὴν ἐγγραφήν νέων στὸ ἐξωτερικὸ μεταξὺ τῶν ὁποίων βρίσκονταν οἱ πλουσιότατοι τῶν ἐλλήνων καὶ τὴ σύστασιν ἐπιτροπῶν σὲ πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ μὲ σκοπὸ τὴν συλλογὴν χρημάτων, ἡ Ἑταιρεία ἀποκτᾷ στερεὴν οἰκονομικὴν βάση¹²⁸.

Ἐντονη δραστηριότητα ἔδειξε ἡ Ἐφορεία καὶ στὰ ἀνασκα-

φικὰ ἔργα. Μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Καφταντζόγλου ἀποφασίζεται ὁ καθαρισμὸς τοῦ μνημείου τοῦ Λυσικράτους ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἔγινε ἐξ αἰτίας προβλημάτων ποὺ δημιουργοῦσαν οἱ περίοικοι. Ἀποφασίζεται ἐπίσης νὰ ἀνασκαφεῖ «ὁ παρὰ τῷ Θεσίῳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Βλασσαροῦς χώρος, ἐπιλεγόμενος τῶν Ἐπωνύμων ἢ Φορβάντειον, ἔνθα ἐφαίνοντο τρία κολοσσιαῖα καὶ τερατόμορφα ἀγάλματα». Ἡ ἀνασκαφὴ δὲν ἔφθασε βέβαια στὸ τέρμα τῆς ἐξ αἰτίας τῶν δυσκολιῶν ποὺ παρου-

οίαζε ὁ χῶρος¹²⁹. Ἀπὸ τὴν ἔρευνα ποὺ ἔγινε ἀργότερα ἀποδείχτηκε ὅτι τὰ τρία ἀγάλματα ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς πρόσοψης τοῦ Ὡδείου τοῦ Ἀγρίππα στὴν Ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν¹³⁰.

Μεγάλο ἐγχείρημα ἀποτέλεσε ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Διονυσιακοῦ Θεάτρου ἡ ὁποία ὅπως εἶδαμε εἶχε γίνεи μὲ ἄκαρπο ἀποτέλεσμα καὶ παλαιότερα. Παρὰ τοὺς ἐνδοιασμοὺς ποὺ ὑπῆρχαν τὸ ἔργο ἐπιχειρήθηκε γιατί «ἡ δι' ἀνασκαφῆς ἀποδείξεις τῆς ἐν προτέροις χρόνοις καταστροφῆς αὐτοῦ ἀπαλλάσσει ἡμᾶς τοῦ μώμου, ὅτι ἀνεχόμεθα νὰ διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ἀρότρου, καὶ νὰ καλύπτεται ὑπὸ σωρείας χωμάτων, ἐν Ἀθήναις μάλιστα, τὸ ἀρχαιότατον Θεᾶτρον τῆς Ἑλλάδος»¹³¹. Κατὰ τὸ διάστημα Ἰανουαρίου - Μαΐου 1859 ἀποκαλύφθηκε μέρος τοῦ κοίλου διακόπηκε ὅμως ἡ ἀνασκαφὴ ἀπὸ τὸν «Πρόεδρο ἔνεκα τοῦ πολλοῦ καύσωνος καὶ τῆς προσεγγίσεως τῶν ἐκλογῶν»¹³².

Τελευταῖο σημαντικὸ ἔργο τῆς προσωρινῆς Ἐφορείας εἶναι ἡ ἀποχωμάτωση καὶ ὁ καθαρισμὸς τῆς ἐκκλησίας τῆς *Μεγάλης Παναγίας*¹³³, τοῦ τετρακόγχου ἀρχαίου οἰκοδομήματος ποὺ βρίσκεται στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδριανοῦ¹³⁴.

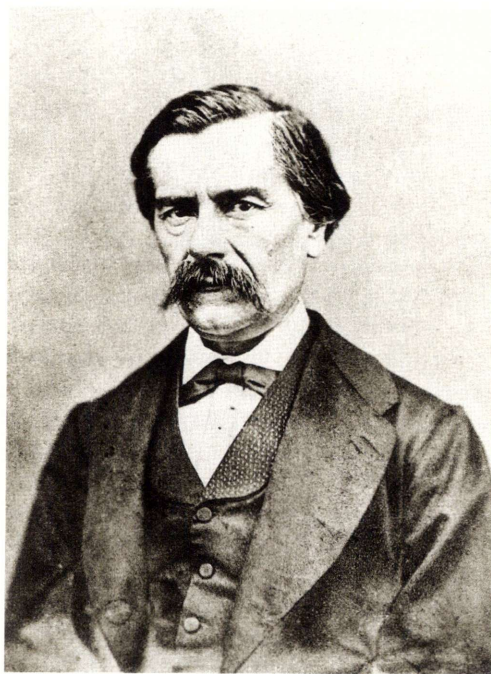

Εὐθύμιος Καστόρχης.

Τὰ ἔσοδα τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν περίοδο 1858-59 ἦταν πλὴν τῆς ἀκινήτου περιουσίας, ὁκτὼ μετοχῆς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ 14.000 δραχμὲς περίπου. Τὰ ἔξοδα ἦταν 8.817, 65 δραχμὲς.

Στὶς 24 Μαΐου 1859 ἔγινε Γενικὴ Συνέλευση στὸ Πανεπιστήμιο. Ὁ Καστόρχης διάβασε τὸν ἀπολογισμὸ τῆς Ἐφορείας καὶ ἀκολούθησε ἀπὸ τὰ 66 παρόντα μέλη ἡ ἐκλογὴ τῆς νέας. Ἐξελέγησαν Πρόεδρος Φίλιππος Ἰωάννου, Ἀντιπρόεδρος Κ. Σ. Πιπτάκης, Γραμματεὺς Στέφ. Κουμανούδης, Ταμίας Γ. Καραμάνος, μέλη Γρ. Παπαδόπουλος, Λύσ. Καφταντζόγλου, Εὐθ. Καστόρχης καὶ Π. Εὐστρατιάδης¹³⁵.

Μὲ τὴν ἐκλογὴ αὐτὴ ἀρχίζει νέα περίοδος τῆς δράσης τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Κατὰ τὴ διάρκειά της ἡ Ἑταιρεία θὰ ἀποκτήσει τὴν πλήρη μορφή της καὶ θὰ ἐπιτελέσει ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ ἔως σήμερα ἔργου της.

Στέφανος Κουμανούδης.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

AAE	Ἀρχεῖον ἐγγράφων Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας
Arch. Anz.	<i>Archäologischer Anzeiger</i>
CIA	<i>Corpus Inscriptionum Atticarum</i>
CIG	<i>Corpus Inscriptionum Graecarum</i>
ΕΔΑΕ	Ἐνημερωτικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1988-1991)
Ἰστ. Ἀ. Ἑτ.	B. X. Πετράκου, <i>Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία. Ἡ ἱστορία τῶν 150 χρόνων τῆς</i> (Ἀθῆναι 1987)
MME	Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια
Ὁ Μέντωρ	Ὁ Μέντωρ. Χρονογραφικὸ καὶ ἱστοριοδικτικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1992-)
ΠΑΑ	Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
ΠΑΕ	Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας
ΠΑΣ	Πρακτικὰ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου (χειρόγραφα)
ΠΣΑΕ	Πρακτικὰ τοῦ Συμβουλίου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (χειρόγραφα)
*	Μὲ τὸν ἀστερίσκο δηλώνεται ὁ συντάκτης τοῦ παρόντος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ν. Μ. Παναγιωτάκη, *Κρητικὸ Θέατρο* (1998) 11 κέ., 65 κέ. Τοῦ ἰδίου, *Κρητικὴ Ἀναγέννηση* (2002) 32 κέ., 103 κέ.
2. ΠΑΑ 1926, 31-43· βλ. κυρίως Ἀνδρέου Μουστοξύδη, Περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημιῶν καὶ τῶν συγχρόνων αὐταῖς λογίων, *Κερκυραϊκὰ Χρονικὰ* 24, 1980, 161-178.
3. Κ. Λάππα, *Πανεπιστήμιο καὶ φοιτητὲς στὴν Ἑλλάδα* 29· Θεοδ. Βελιανίτης, *ΜΕΕ* λ. Ἀκαδημία. Ἑλλη Γιωτοπούλου Σισιλιάνου, *Ἑκπαιδευτικά, Τὰ αὐτονόητα καὶ ἀνεπίτευκτα* (Κέδρος 2007) 202, 206-208.
4. Γεωργίου Τυπάλδου Ἰακωβάτου, *Ἱστορία τῆς Ἰόνιας Ἀκαδημίας*, ἔκδ. Σ. Ἀοδραχᾶ (Ερμῆς 1982).
- 4α. Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, Λόγοι ἐκφωνηθέντες τῇ 18 Σεπτεμβρίου 1860 (ἐν Ἀθήναις 1860) 63· Κ. Καροφύλας, *Τὰ Ἀθηναϊκά*, τ. 15, 21.
5. Ἑλλη Γιωτοπούλου Σισιλιάνου, Ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρεία καὶ οἱ ἀρχαιοῦτες, *Ἀμνητός*, στὴ μνήμη Φώτῃ Ἀποστολόπουλου (Ἀθήνα 1984) 191-253· Τηλεμάχου Θ. Βελιανίτη, *Ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρεία τῶν Ἀθηνῶν* (Ἀθήνα 1993).
6. Μοῦσαι ἐλευθερίας συνόμιλοι αἱ τ' ἀπόδημοι
ἐπλάζοντο χρόνον μακρὸν ἐπ' ἄλλοτρίης,
ἔμπαλι νοστήσασαι ἐς Ἑλλάδα πολυπόθητον
δῶρ' αὖ Ἑλλήνων παισὶ νέμουσι φίλα.
*Οἱ Μοῦσαι, σύντροφοι τῆς ἐλευθερίας, οἱ ξενητεμέναι,
περιυλινῶντιαν χρόνια ἀτελείωτα στὴν ξένη γῆ,
τώρα ποῦ γύρισαν στὴν πολυπόθητη Ἑλλάδα
μοιράζονται πάλι ὁμορφα δῶρα σὰ παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων.*
7. Σωκράτης Κουγέας, ΠΑΑ 9, 1934, 14-22.
8. Ντίνος Κονόμος, *Ἑπισησιακὰ Φύλλα* Η, 2, 1973, 52-55.
9. Ἡ Ἑλλάδα τοῦ *Καποδίστρια* Β' 141-143 μετ. Α. Σπήλιου (Τολίδης 1972).
10. Δαυὶδ Ἀντωνίου, *Οἱ ἀπαρχὲς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ σχεδιασμοῦ σὺν νεοελληνικῷ κράτει: Τὸ σχέδιο τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ 1833* (Ἀθήνα, Πατάκης 1992), 120-122.
11. Ὁ ἑλληνικὸς λαός (μετάφραση Ὀλγας Ρομπάκη, Τολίδης 1976), 539-540.
12. Ἐγγραφο ἀρ. 7754/11/23 Σεπτεμβρίου 1836.
13. Β' 158-159.
14. Σφάλλεται ὁ Ραγκαβῆς ἐξ αἰτίας τοῦ χρόνου ποῦ ἔχει περάσει. Πρόεδρος ἐξελέγη ὁ Γεώργιος Γλαράκης. Ὁ Δρόσος Μανσόλας διετέλεσε Ἀντιπρόεδρος κατὰ τὸ διάστημα 1844-1845.
15. Ἀναδημοσιεύεται: *Ἱστ.* Ἀ. Ἐτ. 222-229.
16. Περιγραφή τῆς νέας μορφῆς τῆς Ἑταιρείας ἔκαμε ὁ Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆς κατὰ τὴν ἐτήσια δημόσια συνέλευση ποῦ ἐγίνε στὴν Ἀκρόπολη, στὶς 23 Μαΐου/5 Ἰουνίου (Πρακτικὰ τῆς ΙΓ' Συνεδριάσεως τῆς ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 4-8).
17. Εὐθυμίου Καστόρχη, *Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς τὸ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτώντος*, 34.

18. ΠΑΣ 14 Σεπτεμβρίου 1848.
19. ΠΣΑΕ 1 Φεβρουαρίου 1848.
20. Β΄ 158-159.
21. Ἀλεξάνδρου Ρίζου Ραγκαβῆ, *Χειρόγραφος κώδιξ ἀρ. 35* (ἐπιμ. Εὐθ. Θ. Σουλογιάννη, Ἴφιγ. Μποτουροπούλου, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1997), 265-277.
22. ΠΑΕ 1848, 24.
23. Ὁ Γεώργιος Γλαράκης εἶχε διαδεχθεῖ τὸν ἐκλιπόντα Ἰωάννη Κωλέττη.
24. Ἀπομνημονεύματα Β΄ 159.
25. Πάλι σφάλλεται ὁ Ραγκαβῆς. Πρόεδρος ἐξελέγη, ἀπόντος τοῦ Ἰ. Ρίζου, ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, τὸ 1844, καὶ μετὰ τὸν θάνατό του, τὸ 1847, ἐξελέγη Πρόεδρος ὁ Γ. Γλαράκης, σὺς ἀρχαιρεσίες τῆς 30 Ἰουνίου 1848. Ἐγιναν τρεῖς ψηφοφορίες. Κατὰ τὴν πρώτη κανεῖς δὲν ἐξελέγη, κατὰ τὴ δεύτερη ὑπῆρξε ἰσοψηφία Ἰ. Ρίζου καὶ Γ. Γλαράκη καὶ κατὰ τὴν τρίτη ὁ Γλαράκης ἔλαβε 13 ψήφους καὶ ὁ Ρίζος 12.
26. Σκαρλάτου Δ. Βυζαντίου, *Ἡ Κωνσταντινούπολις ἢ Περιγραφή τοπογραφικῇ, ἀρχαιολογικῇ καὶ ἱστορικῇ* (τ. 1-3, 1851, 1867, 1869).
27. Ἡ μὴ ἐκλογὴ τοῦ Ἀσωπίου καὶ τοῦ Βάμβια προκάλεσε αἰσθηση στὴν Ἀθήνα καὶ ὁ Ραγκαβῆς στὴ Συνέλευση τῆς 23 Μαΐου/5 Ἰουνίου 1849, τὴν αἰτιολογεῖ δημοσίως (Πρακτικὰ τῆς ΙΓ΄ Συνελεύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας 6).
28. ΙΓ Π² 4646· ΑΕ 1852, 637-640 καὶ 1853, 1082.
29. Ὁ πλήρης τίτλος εἶναι «Υλὴ ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οἱ νῦν κατοικοῦντες τὴν Ἑλλάδα εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων». Τis μελέτες του αὐτὲς ὁ Πιττάκης τis ἐπεξέτεινε καὶ τis δημοσίευσε: *Ἐφημερίς Ἀρχαιολογικῇ* 1852, 644-664· 1853, 935-936· 1854, 1214-1224· 1856, 1435-1448· 1858, 1707-1714· 1858, 1808-1810· 1859, 1910. Ἀκόμη δημοσίευσε καὶ τὴ σειρὰ ἄρθρων μὲ τίτλο «Χωρία παράλληλα τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νῦν ἑλληνικῆς γλώσσης, ἵνα καὶ ταῦτα χρησιμεύσωσι πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οἱ νῦν Ἕλληνες εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων», *Ἐφημερίς τῶν Φιλομαθῶν* 1859, ἀρ. 340, 1118-1121· ἀρ. 341, 1129-1132· ἀρ. 342, 1136-1137· ἀρ. 343, 1147-1148· ἀρ. 344, 1152-1153· 1860, ἀρ. 348, 1178-1188· 1195-1196· 1218-1219· 1225-1227. Ὁ Πιττάκης θεωρεῖται ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους Ἕλληνες λαογράφους. Στίλπων Κυριακίδης, λ. *Λαογραφία*, Ἐγκυκλοπ. Λεξ. Ἐλευθερουδάκη, τόμ. 8, 499α.
30. Ὁ Δημήτριος Γαλανός (1760-1833), Ἀθηναῖος, ἦταν ἰνδολόγος. Μετὰ ἀπὸ σπουδὲς στὴν Ἀθήνα (σχολὴ Ντέκα) καὶ στὸ Μεσολόγγι (σχολὴ Παναγιώτῃ Παλαμῇ) πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπὸ κεῖ σὺς Ἰνδίες (1786) ὡς δάσκαλος τῶν παιδιῶν Ἑλλήνων ἐμπόρου, ὅπου γοητεύτηκε ἀπὸ τὸν ἰνδικὸ πνευματικὸ πολιτισμὸ. Μὲ τὴ στάση του στὴ ζωὴ καὶ τis μελέτες του ἀπέκτησε μεγάλῃ φήμῃ ἀνάμεσα στοὺς Ἰνδοὺς. Μετέφρασε στὰ ἑλληνικὰ συγγράμματα τῶν βραχμάνων, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὅποια ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὸν Γεώργιο Κοζάκη Τυπάλδο.
31. Πιθανῶς τὸ μνημονεύμενο ὑπόμνημα εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θὰ διαβαζόταν στὴν ἐτήσια συνέλευση, στὴν Ἀκρόπολιν, σὺς 23 Μαΐου/ 5 Ἰουνίου 1849.

Ἐξ αἰτίας τοῦ ψυχροῦ ἀνέμου ἡ συνέλευση διαλύθηκε ἐνωρίτερα τοῦ κανονικοῦ (Πρακτικά τῆς II^{ης} Γενικῆς Συνελεύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 4 καὶ 34).

32. Β' 272-274.

33. Δὲν ἀληθεύει αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Ραγκαβῆς. Ἀνάμεσα στὰ 58 ἀντεπιστέλλοντα μέλη ποὺ ἐξελέγησαν ἕως τὸ τέλος τοῦ βίου τοῦ Συλλόγου δὲν ὑπάρχει Γερμανὸς φαρμακοπώλης, κάτοικος, μάλιστα, Πειραιῶς. Σὲ πῖνακα ὁμῶς τοῦ Εὐστρατιάδη, ποὺ ἐπιγράφεται «οἱ ψηφοφορήσαντες ἐν ταῖς ἀρχαιολογικαῖς τῆς ἀρχαιολ. ἑταιρίας κατὰ τὸ 1853» καταγράφονται 49 ἐταῖροι μεταξὺ τῶν ὁποίων, χωρὶς ὄνομα, «φαρμακοπώλης τις». Ἵσως εἶναι ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο κάνει λόγο ὁ Ραγκαβῆς χαρακτηρίζοντάς τον ἐσφαλμένα, ὡς μέλος τοῦ Συλλόγου ἐνῶ ἦταν μόνο μέλος συντελὲς τῆς Ἑταιρείας.

34. Ἡ ἐκλογὴ ἔγινε στὶς 6 Ἰανουαρίου 1851. Ὁ Ραγκαβῆς παραιτήθηκε στὶς 9 Ἰανουαρίου.

35. Ὁ Εὐστρατιάδης ἦταν Ἀντιγραμματεὺς.

36. Κατὰ τὴ συνεδρίαση τοῦ Συλλόγου τῆς 15 Ἰουνίου 1849, ἀπουσίαζαν ὁ Ἰάκωβος Ρίζος Νερουλός, ὁ Γεώργιος Τυπάλδος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς. Μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων γιὰ ἐκλογὴ ἦσαν ὁ Γεώργιος Γεννάδιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐξελέγησαν. Ἐλάβαν μόνο μία ψήφο ἐπὶ ἐπτά παρόντων. Ὁ Ἀσώπος, ὅπως εἶδαμε προηγουμένως, δὲν ἐπιθυμοῦσε νὰ γίνῃ μέλος τοῦ Συλλόγου.

37. Τὰ νέα μέλη ἦσαν ὁκτώ, Πρινάρης, Σ. Οἰκονόμος, Κουμανούδης, Η. Μητσόπουλος, Εὐστρατιάδης, Ι. Ραγκαβῆς, Χαραμῆς, Καραμάνος.

38. ΑΑΕ 152/ 17 Φεβρουαρίου 1851.

39. ΠΑΣ 24 Μαρτίου 1851.

40. Ὁ Πιττάκης (*Ἐφημερίς Ἀρχαιολογική* 1854, 1280-1281) σὲ ἐκτενέστατη σημείωσή του ἐκθέτει τὴν ὑπόθεση τῶν ἐπιγραφῶν ἀπὸ τὴν οἰκία Ψωμᾶ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀληθεῖς οἱ ἰσχυρισμοί του, ὅτι εἶχε ἀνακοινώσει πρὸ τῆς 10 Ἀπριλίου 1851 τὸ μυστικὸ του. Στὰ *Πρακτικά τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας* καὶ τοῦ Συλλόγου δὲν ὑπάρχουν μνῆες.

41. Β' 278-279.

42. Ἡ δαπάνη γιὰ τὴν ἀνασκαφὴ καὶ τὴν ἀγορὰ τῆς οἰκίας Ψωμᾶ ἐβάρυνε ἀποκλειστικὰ τὴν Ἑταιρεία.

43. *Ἐπιγραφὰι ἀνέκδοτοι ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου* 1851, 1852, 1855.

44. ἀπομαγδαλία. Ἡ ψυχὰ τοῦ ψωμοῦ μὲ τὴν ὁποία οἱ ἀρχαῖοι σκούπιζαν τὰ χέρια τους κατὰ τὸ φαγητὸ καὶ μετὰ τὴν ἔρριχναν στὰ σκυλιὰ, ὅπως περιγράφει ὁ Ἀριστοφάνης, *Ἰππῆς* 413/4 «ἢ μάτην γ' ἂν | ἀπομαγδαλίας σιτούμενος τοσοῦτος ἐκτραφεῖην» (τοῦ κάκου, βρέ, ἔχω γίνῃ | ἐγὼ ἕνας τέτοιος ἀντρακλας μασώντας ἀποφάγια; Μετ. Θρ. Σταύρου). Στὸν Πλούταρχο, *Λυκοῦργος* 12, 5-6 ἔνα κομμάτι ψυχᾶς (ἀπομαγδαλία) χρησιμοποιεῖται, σὴν φυσικὴ του κατάστασις ἢ συμπεσμένο, ὡς ψῆφος, θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ.

45. Ἔργο τοῦ Κωνσταντῖνου: *Κωνσταντινῆς ἡ ἀρχαιολογικὴ διαγραφὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως* (1844).

46. ἰλθκοῖς Πολυοῦχε· ἀπὸ ἐπίγραμμα τοῦ Ἀγαθοῦ Σχολαστικοῦ (*Ἀνθολογία Παλατινὴ* IX, 154): νὰ εἶσαι εὐμένης προστάτη (φύλακα) τῆς πόλης.

47. Στις 14/26 Σεπτεμβρίου 1687, στις 7 ή ώρα, βόμβα των Βενετών του Μοροζίνι που πολιορκούσαν την 'Ακρόπολη με άρχηγό τον Καίνιξμαρκ, ανατίναξε την μπαρουταποθήκη στον Παρθενώνα. Με το ρήμα διεσφενδόνισεν έννοείται ή διασπορά των μελών του ναού.

48. Χαρακτηρίζει την από το 1799 και μετά επιχείρηση του Elgin, της απόσπασης από τον Παρθενώνα των γλυπτών του, αετωμάτων, μετοπών, ζωφόρου.

49. άπηγλάτισε· του άφαίρεσε την όμορφιά του.

50. δαίδαλμα· έργο τέχνης, καλλιτέχνημα.

51. βριαρός· δυνατός, ισχυρός.

52. Το 1674 ό ζωγράφος Jacques Carrey σχεδίασε τὰ αετώματα του Παρθενώνος στην κατάσταση που βρίσκονταν έπειτα από την έκρηξη. Ό Carrey συνόδευε τον μαρκήσιο de Nointel (1635-1685), Γάλλο διπλωμάτη, πρεσβευτή της Γαλλίας στην Κωνσταντινούπολη, σέ ταξίδι του στην 'Αθήνα, όπου του δόθηκε ή εύκαιρία νά έκπονήσει πολύτιμα σήμερα σχέδια που βρίσκονται στην 'Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας. Κατά νεώτερες έρευνες πιθανώς δέν είναι ό Carrey που έκανε τὰ σχέδια των γλυπτών του Παρθενώνος και άλλων μνημείων της 'Αθήνας, αλλά άλλος, κάποιος Φλαμανδός Ζωγράφος.

53. Χονδρό χαρτί, χαρτόνι. Έννοούνται τὰ σχέδια του Carrey.

54. *Le voyage du jeune Anacharsis en Grèce au IVe siècle de l'ère vulgaire* (1788) του abbé Jean-Jacques Barthélemy (1716-1795), Γάλλου λογίου και λογοτέχνου. Στην περιήγηση του νέου 'Αναχάρσιδος ό Barthélemy περιγράφει τὸ ταξίδι φανταστικού απογόνου του όμωνύμου Σκύθη φιλοσόφου 'Αναχάρσιδος στην 'Ελλάδα, στὰ μετὰ τον Μ. 'Αλέξανδρο χρόνια. Ό πραγματικός 'Ανάχαρσις, Σκύθης από βασιλική γενιά, περιηγήθηκε την 'Ελλάδα και έγινε φίλος του Σόλωνα και του Περιάνδρου. Πρώτος κάνει λόγο γι' αυτόν ό 'Ηρόδοτος (IV, 46 και 76). Συγκαταλεγόταν στους έπτά σοφούς της αρχαίας 'Ελλάδος. Βλ. Νίκου Παπαχατζή, 'Ο Σκύθης 'Ανάχαρσις στην 'Ελλάδα των αρχαϊκών χρόνων, *Ό Μέντωρ* 18, 1991, 166-169. Τὰ σχέδια του Carrey, ή του άλλου Φλαμανδού Ζωγράφου του μαρκησίου de Nointel, χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά από τον Jean Denis Barbié du Bocage (1760-1825), γεωγράφο και ίδρυτή της Γεωγραφικής εταιρείας στο Παρίσι, για την εικονογράφηση του βιβλίου του abbé Barthélemy. Ό Barbié du Bocage ήταν φίλος του Κοραή και σώζεται μεγάλος αριθμός έπιστολών του 'Ελληνα σοφου προς τον Γάλλο φίλο του.

55. Είναι ό τόμος *Σύνοψις των Πρακτικῶν της 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας των 'Αθηνῶν*. Έκδοσις δευτέρα. *Resumé des Actes de la Société Archéologique d'Athènes*. Deuxième édition. Έν 'Αθήναις έκ της Δημοσίου Τυπογραφίας 1846 [1847]. Είναι σπανιότατο βιβλίο, και περιέχονται σ' αυτό οί λογοδοσίες της 'Εφορείας της 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας των έτων 1837-1846/47, ελληνικά και γαλλικά. Είναι συνολική ανάπτυωση, σέ μεγαλύτερο σχήμα, των μικρότατων φυλλαδίων στα όποια δημοσιεύονταν τὰ πρακτικά των έτήσιων συνεδριάσεων των μελών της 'Εταιρείας στην 'Ακρόπολη, μάλιστα στον Παρθενώνα.

56. «Τὸ πολύπονον πόνημα» είναι ό πρώτος τόμος της συλλογής έπι-

γραφῶν ποὺ ἔκανε ὁ Ραγκαβῆς, *Antiquités Helléniques, ou répertoire d'inscriptions et d'autres antiquités, découvertes depuis l'affranchissement de la Grèce*. Athènes, Typographie et Lithographie Royales 1842 (σελ. 416, μὲ 11 πίνakes καὶ ἓνα ἀναδιπλούμενο χάρτη). Εἶναι τὸ πρῶτο συστηματικὸ ἀρχαιολογικὸ-ἐπιγραφικὸ ἑλληνικὸ ἔργο, συνταγμένο μὲ σοβαρότητα καὶ γνώση τῶν ἀπαιτήσεων τῆς ἐπιστήμης. Μαζὶ μὲ τὸν τόμο II (1855) ὑπῆρξε ὁ στόχος συνεχῶν ἐπικριτικῶν ἐπιθέσεων τοῦ Κ. Πιττάκη, ποὺ ἔβλεπε στὸν Ραγκαβῆ τὸν μόνον ἀντίπαλο στὴν Ἐπιγραφικὴ.

57. Ὁ Ραγκαβῆς ἦταν Φαναριώτης καὶ ὁ Κωνσταντῖος εἶχε γεννηθεῖ ἐπίσης στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴ συνοικία Ξυλοπόρτης.

58. Ἀνδρέας Μεταξᾶς (1790-1860), στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς ἡγέτης στὸν Ἀγῶνα, πρεσβευτὴς, ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, πρῶθυπουργός (3 Σεπτεμβρίου 1843), ἀνέλαβε τὴ σύνταξη τοῦ Συντάγματος, πρεσβευτὴς στὴν Κωνσταντινούπολη μετὰ τὰ Παρκερικά. Στὴν προσφώνηση χρησιμοποιεῖται ὁ στρατιωτικὸς τίτλος του.

59. *ΕΔΑΕ* 1, 1988, 20-22.

60. Ὁ Εὐστρατιάδης στὸν στίχο 3 τονίζει Κηφισία, στὸν στίχο 9 ἔχει Ρίζος, χωρὶς τὸ Ι, καὶ στὸν στίχο 10 δὲν ἀναγράφει τὸ ὄνομα τοῦ Σ. Δ. Βυζαντίου ποὺ εἶχα συμπληρώσει στὴ δημοσίευση τῆς ἐπιγραφῆς στὸ *ΕΔΑΕ* 1, 1988. Εἶναι παραδρομὴ τοῦ Εὐστρατιάδη ἢ σκόπημη παράλειψη; Ἐδῶ τὸ συμπληρώνω πάλι.

61. 2, 1848/49 φ. 41/ 1 Μαΐου 1849.

62. *Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον* 6, 1920/21, Παράρτημα 131 εἰκ. 30.

63. *Πατριαρχικοὶ Πίνakes*. Ἐν Κωνσταντινουπόλει [1890] 689-692.

64. *Ὁ Μέντωρ* 76, 2005, 141.

65. Ἡ Λουῖζα Ψωμᾶ ἤθελε καὶ τὰ ὑλικά κατεδαφίσεως!

66. *ΠΣΑΕ* 14 Σεπτεμβρίου 1851.

67. *Ἀπομνημονεύματα* Β' 279.

68. Ἐπιγραφαὶ Σύρας Α' 11-16· Φιλολογία (παρουσίαση τῶν Ἀτάκτων Γ' τοῦ Κοραῆ καὶ προσθῆκες) Β' 60-67· Φιλολογία (συνέχιση τῆς παρουσίας τῶν Ἀτάκτων Γ' τοῦ Κοραῆ καὶ προσθῆκες) Γ' 95-99· Ἐπιγραφαὶ Σαλαμῖνος Δ' 130-135· Περὶ τοῦ ἐν Αἰγίνῃ νομιζομένου τοῦ Πανελληνίου Διὸς ναοῦ εἰκασίαι, Ε' 158-168· Ἐπίλοιποι τῆς Σαλαμῖνος ἐπιγραφαὶ Σ' 187-190· Ἱστορία τῆς νήσου Σκιάθου, Ζ' 223-227.

69. *Τὸ Θησεῖον καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἀρεως* (Ἀθῆναι, 1838).

70. *L'Ancienne Athènes, ou la description des antiquités d'Athènes et de ses environs*, par Mr K. S. Pittakys athénien, Dédié au Roi (Athènes 1835).

Συστηματικὴ ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου τοῦ βιβλίου γίνεται στὸν τόμο 3 τῆς σειρᾶς *ΑΡΜΑ* (1998), ἔκδοση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

71. Priscianus, λατίνος γραμματικὸς ἀπὸ τὴν Καισάρεια τῆς Μαυριτανίας τῆς Ἀφρικῆς. Ἐζῆσε στὴν Κωνσταντινούπολη ἐπὶ Ἀναστασίου (491-518).

72. Βαρὺς ὑπανιγμὸς τοῦ Finlay ἐναντίον τοῦ Ραγκαβῆ. Πιθανῶς ἀπηχεῖ σχόλια τῆς κοινῶνίας τῆς Ἀθῆνας. Ὁ Ραγκαβῆς μνημονεύει στὰ *Ἀπομνημονεύματά* του, (Β' 120) ὅτι δὲν εἶχε κανένα ὄφελος ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῶν *Antiquités Helléniques*.

73. George Finlay, *Journals and Letters I-II*, II, *Letters* 691: (ed. J. M. Hussey, Porphyrogenitus 1995).

74. *Ο Μέντωρ* 73, 2004, 158-163.

75. Ίωνας Κίνγκ (1792-1869), Ἀμερικανὸς ἱεραπόστολος διαμαρτυρόμενος. Τὸ 1832 ἱδρύσκει σχολεῖο στὴν Ἀθήνα, τὸ 1852 δικάστηκε γιὰ προσηλυτισμὸ στὸν προτεσταντισμὸ, καταδικάστηκε καὶ ἐξορίστηκε. Ξαναγύρισε στὴν Ἑλλάδα καὶ συνέχισε τὴν παλιά του δράση. Τὸ 1874 οἱ μαθητὲς του ἱδρύσαν στὴν Ἀθήνα τὴν πρώτη ἐλληνικὴ εὐαγγελικὴ ἐκκλησία.

76. *ΠΑΕ* 1910, 136-143.

77. Σελίδες 12, καὶ 9 ἀναδυλούμενοι πίνακες ἐπιγραφῶν.

78. *ΑΑΕ* 191/12 Ἰουνίου 1851.

79. *ΑΑΕ* 192/16 Ἰουνίου 1851. Ἡ ἴδια ἐπιστολὴ ἐστάλη καὶ στὸν W.M. Leake, τὴν 15 Ἰουνίου. G. Finlay, ὅ.π. II 687. Ὁ Leake πληροφορεῖ σχετικῶς τὸν Finlay μὲ γράμμα του τῆς 10 Ἰουλίου (G. Finlay, ὅ.π. 694) καὶ ἐπισημαίνει, ὅτι τὰ ἐρεῖπα ὅπου βρέθηκαν οἱ ἐπιγραφὲς ἀνήκουν σὲ μεσαιωνικὴ κατασκευή.

80. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος (1791-1865), ἐταῖρος ἀπὸ τὸ 1839, ἦταν πρεσβευτὴς στὸ Παρίσι (1850-1853).

81. Ὁ Αἰγυπτίωτης Τζιτζινίας, Ζακύνθιος κατὰ τὴν καταγωγή, ἐμφανίζεται ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους μετόχους τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς (Σπυρ. καὶ Κωνστ. Βοβολίνη, *Μέγα Ἑλλην. Βιογρ. Λεξικὸν* I, 39β καὶ 5, 177β). Δ. Τζιτζινίας, κάτοικος Λίβερπουλ ἐμφανίζεται ὡς ἐταῖρος τὸ 1859. Ὅπως εἶναι συγγενής.

82. *Ο Μέντωρ* 30, 1994, 63-64.

83. *Corpus Inscriptionum Graecarum* (1828), ἀρ. 28.

84. *Antiquités Helléniques* I, 28.

85. Ὁ.π. 380-381.

86. *Arch. Anz.* 1850, 228-229.

87. *CIA* I, 1873, ἀρ. 469.

88. *Archäologische Zeitung*, Herausgegeben von Eduard Gerhard, Mitdirector des Archäologischen Instituts zu Rom.

89. Ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου τοῦ Fourmont ἔγινε, ὅπως ρητῶς λέγει ὁ Boeckh, ἀπὸ τὸν Schwab.

90. Ἰωάννης Franz (1804-1851), Γερμανὸς φιλόλογος καὶ ἐπιγραφικός, ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου. Ἀνῆκε στὴν ἀκολουθία τοῦ Ὁθωνος ὅταν ἦλθε στὴν Ἑλλάδα τὸ 1833. Δηθύθηκε ἕως τὸ τέλος τοῦ 1834 τὸ Γραφεῖο Διερμηνείας τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν. Τὸ 1839 ἐπέστρεψε στὸ Βερολῖνο καὶ ἔγινε καθηγητὴς στὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιο. Συνεργάστηκε μὲ τὸν Boeckh στὴ σύνταξη τοῦ *CIG*, ἐξέδωσε τὸν *Λυσία*, ἔγραψε ἀρκετὲς φιλολογικὲς μελέτες. Εἶχε ἐξελληνίσει τὸ ὄνομά του σὲ *Φρασηκλῆς*. Ὑποστηρικτὴς τοῦ Argmansperg, ὑπῆρξε πρωταγωνιστὴς στὴν κίνηση κατάργησης τῆς πολυμελοῦς Ἀντιβασιλείας καὶ ἀνάθεσής της μόνον στὸν Argmansperg (Βλ. Ἐκδοτικὴς Ἀθηνῶν, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους* II, 46).

91. *ΕΔΑΕ* I, 1988, 18-19.

92. Εἶναι ἡ ἐπιγραφή (φορολογικὸς κατάλογος) *IG* I³ 280 στ. 1 τοῦ 432/1 π.Χ. Ὁ Πιτιάκης (*Εφημερίς Ἀρχαιολογική* 1853 ἀρ. 1251) ἔχει τὴν ὀρθή

γραφῇ τρίτης. Τὸ πανομοιότυπο ποῦ δημοσιεύεται στὴν ἐπιστολὴ εἶναι τοῦ Εὐστρατιάδη.

93. Karl Ottfried Müller (1797-1840). Γερμανὸς ἐλληνιστὴς, ἐπιγραφικὸς καὶ ἀρχαιογνώστης. Πέθανε στὴν Ἀθήνα τὴν 1 Αὐγούστου 1840 καὶ τάφηκε στὸν Ἱππιο Κολωνό (σημερινὸς Κολωνός, ἄλλοτε Κολοκυνθοῦ). Ὁ τάφος του, ποῦ διατηρεῖται, φέρει ὑψηλὴ μαρμάρινη στήλη μὲ ἀνθέμιο. Σὲ ἀπόσταση λίγων μέτρων ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ Müller ἔχει ταφεῖ ὁ Γάλλος ἀρχαιολόγος Charles Lenormant (1802-1859). Ὁ τάφος του στολιζέται ἐπίσης μὲ ἐπιτύμβιο μνημεῖο ποῦ στέφεται ἀπὸ μαρμάρينو ἀγγεῖο.

94. ΑΑΕ 287/ 25 Σεπτεμβρίου 1852.

95. *Ἀπομνημονεύματα* Α' 143-152.

96. *Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἑρεχθείου Ἐπιτροπῆς ἢ ἀναγραφῇ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἑρεχθείου, γενομένη κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου καὶ ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας* (μετὰ πινάκων λιθογραφικῶν ὁκτώ) (Ἀνεγνώσθησαν ἐν τῇ συνεδριάσει τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου τῇ 4 8βρίου 1853). Ἀθήνησιν, 1853.

97. Δὲν γνωρίζω ποιὲς ὑπηρεσίες εἶχε προσφέρει στὴν Ἑλλάδα ὁ μαρκήσιος de Magny γιὰ νὰ τιμηθεῖ τόσο πολὺ. Μιὰ ἱστορία ἐπίτευξης παρόμοιας τιμῆς σημειώνεται στὰ Πρακτικὰ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (ΠΣΑΕ), στὶς 4 Αὐγούστου 1848:

«Ἀνεγνώσθη ἔγγραφο τοῦ κυρίου Α. Καντακίτου, πρῶην Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἰασιφ Ὑποπροξενείου, καὶ ὑποβάλλοντος τὰς ὁποίας τοῦ ἐζήτησε προφορικῶς ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας πληροφορίας περὶ τῆς προσφορᾶς τοῦ ἐν Βασσαραβίᾳ Ι. Κ. Ρώμα, ἐξ ὧν συνάγεται ὅτι ὁ κύριος οὗτος, ὑποσχεθεὶς συμβολαιογραφικῶς κατὰ τὸ 1848, 650 δραχμὰς κατ' ἔτος ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν ποσότητα ταύτην πληρώσας ἅπαξ μόνον τότε, καὶ λαβὼν τὸ ἀργυροῦν τοῦ Σωτήρος παράσημον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου καὶ μόνον ἐπεδείξατο πατριωτισμοῦ ζῆλον, ὅχι μόνον τὰς δύο δόσεις τῶν ἐφεξῆς ἐτῶν καθυστερεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ κτῆμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, ὡς ἐγγύησιν δῆθεν τῆς δωρεᾶς τοῦ παραχωρηθέντος ὑπ' αὐτοῦ, ἐνέγραψε τὸ ἐν Ἰασιφ Προξενεῖον ὑποθήκην, δὲν εἶναι ἰδικόν του, ἀλλὰ χήρας τινος Μολδαβῆς».

98. ΠΑΣ 17 Ἰουλίου 1851.

99. ΠΑΣ 22 Σεπτεμβρίου 1851.

100. ΠΑΣ 17 Μαΐου 1851.

101. ΠΣΑΕ 5 Νοεμβρίου 1850.

102. ΠΑΣ 17 Ἀπριλίου 1854.

103. Π. Καββαδία, *Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900* (Ἀθήνησιν 1900) 45.

104. ΑΑΕ 316/1855.

105. ΑΑΕ 316/1855.

106. ΠΣΑΕ 23 Ὀκτ. 1858· ΠΑΕ 1858-59, 23.

107. Ν. Δραγοῦμη, *Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις* (Ἑρμῆς 1973) 168-170.

108. Π. Καββαδίας, ὁ.π. 46.

109. *Ἀπομνημονεύματα* 2, 410-411.

110. Τὸ ἔγγραφο δὲν βρίσκεται στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἑταιρείας, πιθανῶς τὸ

κράτησε ὁ Πιπτάκης. Ἡ ἡμερομηνία τοῦ Καββαδία (σ. 52) 14 Ἰουλίου εἶναι λανθασμένη.

111. ΠΑΕ 1858-59, 2-3.

112. Ὑπ' ἀριθμ. 3939/ 21. 7. 1858.

113. ΑΕ 1987, 46-49.

114. Ὁ.π. 3.

115. ΠΣΑΕ 4 Αὐγ. 1858.

116. ΠΣΑΕ 13 Αὐγ. 1858.

117. ΠΣΑΕ 11 Αὐγ. 1858.

118. ΠΣΑΕ 20 Αὐγ. 1858.

119. ΠΣΑΕ 8 Ὀκτ. 1858· ΠΑΕ 1858-59, 12.

120. ΠΣΑΕ 9, 17, 23 Νοεμβ. 1858.

121. ΑΑΕ 135 29 Νοεμβ. 1858.

122. Ὁ.π. 53.

123. ΠΣΑΕ 9 Δεκ. 1858· ΠΑΕ 1858-59, 23-24. Παλαιότερα ἡ Ἑταιρεία ἐζήτησε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας τὸν παρὰ τὸ Θηοεῖον οἰκίσκον, ὅπου ἦταν ἀποθηκευμένα κάποια ἐκμαγεῖα τῆς Ἑταιρείας, γιὰ νὰ τοποθετήσει τὸ ἀρχεῖο καὶ τὴ βιβλιοθήκη, ΑΑΕ 27| 27-8-1858.

124. ΠΣΑΕ 3 Μαρτίου 1859.

125. ΠΣΑΕ 18 Μαρτ. 1859.

126. ΠΣΑΕ 1 Σεπτ. 1858.

127. ΠΣΑΕ 7 Ἀπρ. 1859.

128. ΠΑΕ 1858 - 59, 9-14.

129. ΠΑΕ 1858-59, 14-19.

130. *Agora XIV* (Homer A. Thompson, R.E. Wycherley, *The Agora of Athens. The History, Shape and Uses of an Ancient City Center*, 1972) 111-114, 220-221 πίν. 110α, ὅπου ὕδατογραφία τοῦ J. J. Wolfensberger, τοῦ 1834.

131. ΠΑΕ 1858-59, 20.

132. ΠΣΑΕ 18 Μαΐου 1859.

133. ΠΑΕ 1858-59, 22-23.

134. Ἴ. Τραυλοῦ, *Πολεοδομικὴ ἐξέλιξις τῶν Ἀθηνῶν*, 139-141.

135. ΠΑΕ 1858-59, 34-35.

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

7 Νοεμβρίου 2007 - 19 Μαρτίου 2008. Τετάρτη, ώρα 6-8 μ.μ.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

MARIO BENZI, Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Πίζας,

7 Νοεμβρίου 2007

Σχέσεις Ίταλίας και Ελλάδας στη μυκηναϊκή εποχή.

ΑΛΙΚΗ ΜΟΥΣΤΑΚΑ, Καθηγήτρια του Άριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, **14 Νοεμβρίου, 5 Δεκεμβρίου 2007**

Ο κόσμος των Έτρουσκων. Ίστορία και πολιτισμός ενός ιδιότυπου λαού της Κεντρικής Ίταλίας • Έλληνες και Έτροuscoi: Η ελληνική παρουσία στην Έτρουρία. Έτρουσκικά ερήματα στην Ελλάδα.

EMANUELE GRECO, Διευθυντής της Ίταλικής Αρχαιολογικής Σχολής,

21, 28 Νοεμβρίου 2007

Μεγάλη Ελλάδα. Τοπογραφία, μνημεία.

JÖRG RAMBACH, Διδάκτωρ Αρχαιολογίας, **12 Δεκεμβρίου 2007**

Η Δυτική Πελοπόννησος στην πρώτη και μέση εποχή του Χαλκού. Έπαφες με Δύση και Ανατολή.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Διδάκτωρ Αρχαιολογίας, **19 Δεκεμβρίου 2007**

Τὰ Ίονια Νησιά κατά την προϊστορική και πρωτοϊστορική περίοδο.

ΑΛΚΗΣΤΙΣ ΧΩΡΕΜΗ-ΣΠΕΤΣΙΕΡΗ, Έφορος Ακροπόλεως έ.τ.,

9 Ίανουαρίου 2008

Τὰ Ίονια Νησιά κατά τους ιστορικούς χρόνους.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΑΧΟΣ, Διευθυντής της ΙΒ Έφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων,

16, 23, 30 Ίανουαρίου 2008

Προϊστορική Ήπειρος. Από τους κυνηγούς της παλαιολιθικής εποχής έως τους γαιοκτήμονες-έμπορους της περιφέρειας του μυκηναϊκού κόσμου. • Από τις κώμες της έندochώρας στις πόλεις των παραλίων της Ήπειρου. Έερδ της Δωδώνης. • Η πόλη της νίκης του Αυγούστου και ή ρωμαϊκή πολιτική στην Ήπειρο.

MARTIN KREEB, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Πατρών,

6 Φεβρουαρίου 2008

Μνημεία και χώροι της Αιτωλοακαρνανίας.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, Όμ. καθηγητής του Πανεπιστημίου,

13 Φεβρουαρίου 2008

Θέρμος.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΔΡΥΜΗ-ΣΙΣΜΑΝΗ, Διευθύντρια του 'Αρχαιολογικού 'Ινστιτούτου Θεσσαλικών Σπουδών,

20, 27 Φεβρουαρίου 2008

'Η Θεσσαλία στην ύστερη εποχή του Χαλκού. 'Η μυθική 'Ιωλκός και ή παρουσία των Μυκηναίων στη Θεσσαλία. • Τοπογραφία Μαγνησίας. Οί νεολιθικοί οικισμοί Σέσκλου, Διμηνίου και Κάρλας και τὰ σημαντικότερα μνημεία της Μαγνησίας.

ΦΑΝΟΥΡΙΑ ΔΑΚΟΡΩΝΙΑ, Έφορος των 'Αρχαιοτήτων έ.τ.,

5, 12 Μαρτίου 2008

'Αρχαία 'Ανατολική Λοκρίδα. 'Ιστορία, μνημειακή τοπογραφία και νέα αρχαιολογικά εύρήματα. • 'Η ναυτιλία των Μυκηναίων.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΕΤΡΑΚΟΣ, 'Ακαδημαϊκός, Γενικός Γραμματεύς της 'Αρχαιολογικής Έταιρείας,

19 Μαρτίου 2008

Δελφοί.

ΟΜΙΛΙΕΣ

Δευτέρα, ώρα 7-8 μ.μ.

10 Δεκεμβρίου 2007

ΜΑΡΙΝΑ ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΥ, Συντηρήτρια 'Αρχαιοτήτων

'Αρχαιολογικά εύρήματα. Από την ανασκαφή στην έκθεση. 'Ο ρόλος της συντήρησης.

14 'Ιανουαρίου 2008

ΖΗΣΗΣ ΜΠΟΝΙΑΣ, Διευθυντής της ΙΗ' Έφορείας Προϊστορικών και Κλασικών 'Αρχαιοτήτων

'Η ανασκαφή της αρχαίας 'Αργίλου.

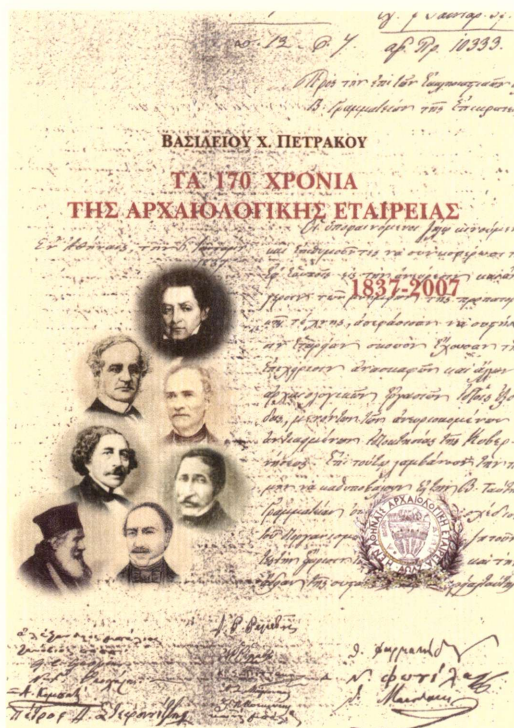
4 Φεβρουαρίου 2008

WOLF-DIETRICH NIEMEIER, Διευθυντής του Γερμανικού 'Αρχαιολογικού 'Ινστιτούτου

'Η ανασκαφή στο Καλαπόδι.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ

ΤΑ 170 ΧΡΟΝΙΑ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
1837-2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Τὰ 170 χρόνια της Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας
- Ἑξηγήσεις
- Πίνακας ὀνομάτων
Μὲ ἑγχρώμες εἰκόνες

Σχήμα 17×24 ἐκ.

Διατίθεται σὴν Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ, Πανεπιστημίου 22, Ἀθήνα 106 72,
τηλ. 210 3625531 • Fax 210 3644996 • archetai@otenet.gr • www.archetai.gr
Ἀποστέλλεται ἐπίσης ἐπὶ ἀντικαταβολῇ, κατόπιν παραγγελίας.

ΕΛΛΗΑΝΝΑΣ Γ. ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΕΛΕΤΕΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΑΡ. 249

ΕΛΛΗΑΝΝΑΣ Γ. ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΕΛΕΤΕΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΑΘΗΝΑΙ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀνατύπωση 18 μελετῶν μὲ σχέδια καὶ πίνακες.
Σελίδες 451.

Σχήμα 21×28 ἐκ.

Διατίθεται στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, Πανεπιστημίου 22, Ἀθήνα 106 72,
τηλ. 210 3625531 • Fax 210 3644996 • archetai@otenet.gr • www.archetai.gr
Ἀποστέλλεται ἐπίσης ἐπὶ ἀντικαταβολῇ, κατόπιν παραγγελίας.